

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM OKUL YÖNETİCİLERİNİN
KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN İNCELENMESİ

Ahmet KOCAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Hakan SARI

Konya-2015

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM OKUL YÖNETİCİLERİNİN
KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN İNCELENMESİ

Ahmet KOCAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Hakan SARI

Bu çalışma.....tarafından.....nolu Yüksek Lisans Tez Projesi olarak desteklenmiştir.

Konya-2015

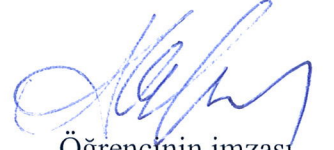

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ahmet KOCAMAN
Numarası	098306011009
Ana Bilim / Bilim Dalı	Özel Eğitim
Programı	Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	Özel Eğitim Okul Yöneticilerinin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı Ahmet KOCAMAN
Numarası 098306021009
Ana Bilim / Bilim Dalı Özel Eğitim / Özel Eğitim
Programı Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı Prof. Dr. Hakan SARI

Tezin Adı

Özel Eğitim Okul Yöneticilerinin Karşlaştıkları Sorunların İncelenmesi Özel Eğitim Okul Yöneticilerinin Karşlaştıkları Sorunların İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Karşlaştıkları Sorunların İncelenmesi başlıklı bu çalışma 05.../12.../2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Hakan SARI Danışman

[Signature]

Yrd. Doç. Dr. Yahya SIKILI

[Signature]

ÖNSÖZ

Özel eğitime muhtaç olan bireylere sunulan eğitim hiç şüphesiz son derece kutsal ve ulvi bir hizmettir ve böylesi kutsal bir görevin icrasında da o derece hassas ve “hatasız” olunması gerekmektedir. Özel eğitim alanında sorunların incelenmesine yönelik yapılan çok sayıda araştırma mevcuttur. Bu çalışmada da özel eğitim alanında günümüzde yaşanan önemli sorunlar değerlendirilmiş ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri oluşturulmuştur. Artık bu tür çalışmaların daha fazla dikkate alındığı ve sorunların değil verimlilik çalışmalarının gündem olduğu günlere kavuşmayı arzuluyoruz.

İnsanlık medeniyete muhtaç bir dönem içindedir. İyi ve kötünün yer değiştirdiği çok karışık ve belki de dünyanın son dönemine tekabül eden bir devirde yaşamaktayız. Bu karmaşık dönemde hayatımı aydınlatan, doğduğum günden bu yana çok değerli tasarruflarını benden hiç esirgemeyen, manevi babam, eşsiz şahsiyet muhterem Prof. Dr. Haydar BAŞ Hocama üzerimdeki emeklerinden, öğrettiklerinden ve şahsıma tahammül ve sabrından ve dolayısı sonsuz şükran ve saygılarımı sunarım. Ayrıca rahmetli babamın, çok değerli annemin ve kıymetli eşimin hayatımdaki tüm katkılarından dolayı büyük bir şükür ve huzur içinde olduğumu belirtmek isterim.

Bu çalışmayı yürütürken yoğun mesaisinden vakit ayırarak emeğini benden esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Hakan SARI'ya, Yrd. Doç. Dr. Bekir Fatih MERAL'e ve araştırma sürecine dahil olan ve tecrübelerinden istifade etme imkanı bulduğum tüm okul yöneticilerine gönülden teşekkür ederim.

ÖZET

Ülkemizde özel eğitim organizasyonunda hala bazı ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bu araştırmanın amacı ülkemizde özel eğitim okul yöneticilerinin karşılaştığı sorunların incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda il milli eğitim müdürlüklerinin izni dahilinde İstanbul ve Konya illerinde bulunan özel eğitim okullarında görev yapmakta olan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 28 yönetici ile görüşülerek bilgi toplanmıştır. İstanbul ve Konya illerinin örneklem seçilmesinin sebebi özel eğitim alanında değişik özelliklere sahip olan çevrelerin araştırma kapsamına dahil edilebilmesidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanan araştırma verileri içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları ülkemizdeki özel eğitim okul yöneticilerinin yönetsel, bürokratik ve eğitim politikaları alanlarında sorunlarla karşılaştığını; yöneticilerin bu sorunların bir kısmı ile başa çıkabildiğini, bir kısmını çözmek için merkezi yönetim boyutunda kapsamlı desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Araştırma sürecinde özel eğitim alanında asgari standartların sağlanması bakımından; personel sayısının ve niteliğinin, okulların fiziksel şartlarının ve kapasitelerinin, özel eğitim alanına özgü materyallerin, müfredat ve kaynak kitapların içeriklerinin ve en önemlisi devlet tarafından sağlanmakta olan ödeneklerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak, bürokratik sürecin hızlı ve etkin işlemediği, özel eğitime muhtaç çocuk sahibi ailelerin genelinin çocuklarının eğitimine kayıtsız kaldığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: özel eğitim okulları, özel eğitim okul yöneticileri, özel eğitim problemleri, yarı-yapılandırılmış görüşme, içerik analizi yöntemi, nitel araştırma yöntemi.

ABSTRACT

Some serious problems in special education organisation are still continuing in some way in our country. The aim of this study is to analyze the problems faced by special education school headteachers. For this purpose, information was collected from 28 headteachers, work in special education schools in Istanbul and Konya, in the voluntary participate within Provincial National Education Directorate permissions. The aim of choosing İstanbul and Konya cities is to intend to be involved different social environments to the research process. The research data, collected with semi-structured interviews of qualitative research methods, were analyzed using content analysis method.

The research findings estimate that the special education headteachers encounter problems about administrative, bureaucratic, and in the fields of education policies in our country. While managers can deal with some of these problems, require comprehensive support of the central government support to solve some of them. It is reached the conclusion that the quantity and qualifications of staff, education materials and physical conditions of schools, curriculum and textbooks, and the most important one, allowances which are provided by the state are insufficient in terms of ensuring minimum standards in special education organisation in our country. In addition, it is stated that there is insufficiency in the bureaucratic process and the most of families of the special needs children are indifferent to the educational process.

Key words: special education schools, special education headteachers, special education problems, semi-structured interview, content analyses method, qualitative research method.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLO LİSTESİ.....	v

Tablo Listesi

Tablo 1. Türkiye’de Özel Eğitim Teşkilatı.....	8
Tablo 2. Kategorilere Göre Ülkemizde Engellilik Oranları	9
Tablo 3. Veri Toplama Aracının Geliştirilme Süreci.	37

BÖLÜM I: ALANYAZINI

1.1. Giriş.....	1
1.2. Özel Eğitimin Tanımı	1
1.2.1. Ülkemizde Özel Eğitim Kurumları.....	2
1.2.1.1. Ayrı Okullarda Özel Eğitim Uygulamaları	2
1.2.1.2. Genel Eğitim Okulları Bünyesinde Özel Eğitim Uygulamaları.....	5
1.2.1.2.1. Kaynaştırma Uygulamaları.....	5
1.2.1.2.2. Özel Eğitim Sınıfları	6
1.2.1.2.3. Hastane Sınıfı-Okulu.....	6
1.2.1.2.4. Destek Eğitim Odası	6
1.2.1.2.5. Evde Eğitim	7
1.2.2. Türkiye’de Özel Eğitimin Yaygınlığı	9
1.2.3. Özel Eğitim Okulları.....	10
1.2.4. Özel Eğitim Okul Yöneticileri	10

1.2.5.	Özel Eğitim Kurum Yöneticilerinin Atanma Kriterleri	10
1.3.	Özel Eğitimde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Yapılan Araştırmalar ...	11
1.4.	Araştırmanın Amacı	31
1.5.	Sayıtlar	31
1.6.	Sınırlılıklar	31

BÖLÜM II: YÖNTEM

2.1.	Araştırma Modeli.....	32
2.2.	Çalışma Grubu	33
2.2.1.	Çalışmaya Katılan Yöneticilerin Demografik Özellikleri	33
2.3.	Veri Toplama Aracı.....	33
2.3.1.	Araştırma Soruları (Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu).....	34
2.4.	Verilerin Toplanması	35
2.4.1.	Görüşmelerin Yapılması	36
2.5.	Verilerin Analizi.....	36

BÖLÜM III: BULGULAR

3.1.	Yönetimsel Sorunlar	38
3.1.1.	Bürokratik Sorunlar	38
3.1.2.	Personelden Kaynaklanan Sorunlar	42
3.1.3.	Kurumlar Arası İletişim Sorunları	44
3.1.4.	Ailelerle İlgili Sorunlar	46
3.2.	Eğitim Politikalarından Kaynaklanan Sorunlar.....	47
3.2.1.	Müfredattan Kaynaklanan Sorunlar	48

3.2.2.	Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlar	50
3.3.	Ekonomik Temelli Sorunlar	51
3.3.1.	Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar	51
3.3.2.	Personele Tahsis Edilen Maaş ve Sosyal İmkanların Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar	52
3.3.3.	Okulların Fiziksel Şartlarından Kaynaklanan Sorunlar	55
3.3.4.	Materyal Eksiliğinden Kaynaklanan Sorunlar	57

4. BÖLÜM IV: TARTIŞMA

4.1.	Yönetsel Sorunlar	59
4.1.1.	Bürokratik Sorunlar	59
4.1.2.	Personel Sorunları	61
4.1.3.	Kurumlar Arası İletişim Sorunları	63
4.1.4.	Ailelerle İlgili Sorunlar	65
4.2.	Eğitim Politikalarından Kaynaklanan Sorunlar	65
4.2.1.	Müfredattan Kaynaklanan Sorunlar	66
4.2.2.	Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlar	68
4.3.	Ekonomik Temelli Sorunlar	68
4.3.1.	Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar	69
4.3.2.	Personele Tahsis Edilen Maaş ve Sosyal İmkanların Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar	70
4.3.3.	Okulların Fiziksel Şartlarından Kaynaklanan Sorunlar	71
4.3.4.	Materyal Eksiliğinden Kaynaklanan Sorunlar	73

BÖLÜM V: SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.	Sonuçlar	75
5.1.1.	Yönetmel Sorunlar	75
5.1.2.	Eğitim Politikalarından Kaynaklanan Sorunlar	76
5.1.3.	Ekonomik Temelli Sorunlar	77
5.2.	Öneriler	78
	KAYNAKÇA.....	83
	İNTERNETTEN YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	88
	EKLER	90
	Ek 1: Ülkemizde Özel Eğitim Gören Öğrenci Miktarı.....	91
	Ek 2: Araştırmaya Katılan Yöneticilerin Özellikleri.....	92
	Ek 3: Görüşme Örneği.....	94

BÖLÜM I: ALANYAZINI

1.1. Giriş

Bireyler potansiyel yetenekleri doğrultusunda eğitim alma hakkına sahiptir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948). Devletler vatandaşlarına gereken eğitim hizmetini sunarak onları hem kendilerine hem de çevrelerine yararlı bir birey olarak yetiştirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük aynı zamanda medeniyetlerin sosyal, ahlaki gelişimlerini ve devamlılıklarını sağlamaları için temel bir kriterdir (Baş, 2007). Ülkemizin kurucusu olan büyük önder Atatürk'ün "Eğitimde feda edilecek birey yoktur." anlayışı Anayasanın 42. Maddesi olan "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" hükmü ile hayata geçirilmiş ve bu vesileyle uluslararası sözleşmelere de uygun olarak vatandaşlarımızın eğitim hakları koruma altına alınmıştır (TC Anayasası, 2010).

Eğitim ve öğretim insanların en temel hakkı olmakla birlikte bu süreç sadece yasal bir zorunluluktan ya da hak olmaktan ibaret görülmemelidir. Çünkü insan için hayat boyu devam etmesi gereken eğitim aynı zamanda ideal bir yaşam tarzı olarak kabul edilmelidir (Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012 ve MEB, 1973). Bu bağlamda eğitimciler açısından eğitim vermek hevesle yürütülen bir süreç olması gerektiği gibi, bu durum eğitim alan bireylerde aynı şekilde karşılık bulmalıdır. Bu anlayış eğitimin olası imkansızlıklara ve hatta olumsuzluklara rağmen düzgün yürütülebilmesi için ve de eğitimin niteliğini yükseltebilmek için esastır. Eğitim hizmetleri sunulurken bireyin fiziksel ve duygusal potansiyelinin ve de mevcut kabiliyetlerinin dikkate alınması gerektiği için karşımıza eğitim sürecinin tamamlayıcı ve bütünleştirici bir kategorisi olarak "özel eğitim" çıkmaktadır (Baykoç, 2010 ve Diken, 2008). Özel eğitim hizmetleri, söz konusu bireyleri bir araya getirip eğitmeye çalışmanın ötesinde bu bireylerin hem duygusal hem de bedensel açıdan optimum düzeyde sağlıklı olmasını ve toplumla olan etkileşimlerinin düzgün gelişmesini sağlamalıdır.

1.2. Özel Eğitimin Tanımı

Özel eğitim; fiziksel, zihinsel, iletişimsel, sosyal, duygusal veya akademik alandaki gelişimi akranlarına kıyasla anlamlı düzeyde fark taşıyan, sıradan gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim/öğretime tabi tutulamayan veya kısmen tabi tutulabilen ve kendisi için hassas bir eğitim süreci geliştirilmesine gereksinim duyan bireylerin; sahip olduğu engel türüne özgü araç, ortam ve personel aracılığıyla mevcut gelişim performanslarını ideal seviyeye taşımak için bireysel olarak veya grup halinde alabileceği yasal eğitimidir. Bu bağlamda bir birey;

- 1) Kendi yaşıtlarına kıyasla öğrenmede, konuşmada veya normal kabul edilen sosyal davranışlar sergilemede önemli bir güçlük yaşıyorsa,
- 2) Fiziksel, zihinsel, duygusal veya fizyolojik alandaki gelişimlerinden ötürü sosyal yaşamı sekteye uğruyorsa,
- 3) Normal bir birey olarak kabul görmüş olan yaşıtlarına sağlanan eğitsel imkanlardan yararlanamıyorsa,
- 4) Bazı alanlarda üstün veya özel yeteneği bulunuyorsa özel eğitime muhtaçtır (Ataman, 2009; Baykoç Dönmez, 2006; Milli Eğitim Bakanlığı-MEB, 2006₁ ve Sarı, 2002).

1.2.1. Ülkemizde Özel Eğitim Kurumları

Ülkemizde özel eğitim hizmetleri çeşitli kurum ve okullar tarafından sunulmaktadır. Bu okul ve kurumların bir kısmı sadece özel eğitim vermekte, bir kısmı ise aynı anda hem özel hem de genel eğitim vermektedir. 2012 Yılında eğitim sistemimizde 4+4+4 uygulaması ile bu kurumlarda bazı değişikliklerin yapılması sonucu yeni yapılanmaya yönelik son durum ilgili başlıklarda aktarılmıştır.

1.2.1.1. Ayrı Okullarda/Kurumlarda Özel Eğitim Uygulamaları

Ülkemizde uygulanmakta olan güncel özel eğitim mevzuatından derlenen bilgiler ışığında sadece özel eğitime yönelik hizmet sunan okul ve kurumlar şu şekilde ifade edilebilir (MEB, 2014₂, 2014₃ ve 2016₁):

- 1) Bilim ve Sanat Merkezi
- 2) Özel Eğitim Anaokulu
- 3) Özel Eğitim Anaokulu Erken Çocukluk Eğitimi Birimi
- 4) Özel Eğitim Okulu Bünyesinde Anasınıfı
- 5) Hastane Sınıfı
- 6) Özel Eğitim Okulu (İlk ve Orta Seviye)
- 7) İşitme Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye)
- 8) Görme Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye)
- 9) Ortopedik Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye)
- 10) Hafif Düzey Zihinsel Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye)
- 11) Özel Eğitim Uygulama Okulu (Orta veya Ağır düzey Zihinsel Engelliler ve Otistikler 1. Kademe)
- 12) Özel Eğitim Uygulama Okulu (Orta veya Ağır düzey Zihinsel Engelliler ve Otistikler 2. Kademe)
- 13) Görme Engelliler İmam Hatip Orta Okulu
- 14) Özel Eğitim İş Uygulama Okulu (Orta ve Ağır Düzeyde Zihinsel Engelliler 3. Kademe)
- 15) Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu
- 16) İşitme Engelliler Özel Eğitim Meslek Lisesi
- 17) Zihinsel Engelliler Özel Eğitim Meslek Eğitim Okulu
- 18) Görme Engelliler Özel Eğitim Meslek Eğitim Okulu
- 19) Hastane Sınıfı
- 20) Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

1) Bilim ve Sanat Merkezi: Bilim ve sanat merkezi, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki üstün yetenekli çocuk/öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumudur (MEB, 2009).

2) Özel Eğitim Ana Okulu: Özel eğitime ihtiyacı olan 37-66 ay arasındaki çocuklar için okul öncesi eğitimlerini almaları maksadı ile açılan okullarıdır (MEB, 2014₃).

3) **Özel Eğitim Anaokulu Erken Çocukluk Eğitimi Birimi:** 0-36 aylık çocuklar için özel eğitim anaokullarında ya da bünyesinde anasınıfı bulunan özel eğitim okullarında millî eğitim müdürlüklerince açılan eğitim birimleridir.

4) **Özel Eğitim Okulu (İlk ve Orta Seviye):** Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için, yerleşim biriminin özellikleri, ulaşım imkânları ve bireylerin sayısı dikkate alınarak Bakanlıkça açılan örgün ve yaygın eğitim okullarıdır.

5) **İşitme, görme ve ortopedik yetersizliği olan bireyler için Açılan Okullar:** İşitme, görme ve ortopedik yetersizliği olan bireyler için birinci 4 yıllık eğitimlerini sürdürecekleri ilkokullar; ikinci 4 yıllık eğitimlerini sürdürecekleri ortaokullar ile işitme ve ortopedik engellilerin eğitimlerini sürdürecekleri üçüncü 4 yıllık özel eğitim meslek liseleri açılabilir. Bu okullar İşitme Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye), Görme Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye), Ortopedik Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye) olarak adlandırılırlar.

6) **Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler Okulu (İlk ve Orta Seviye):** Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler için açılan ilk dört yıllık okullar Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler İlkokulu; ikinci dört yıllık okullar Hafif Düzeyde Zihin Engelliler Ortaokulu olarak adlandırılır.

7) **Özel Eğitim Uygulama Okulu (I. Kademe ve II. Kademe):** Orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ile otizmi olan bireyler için açılan I. (1, 2, 3 ve 4 üncü sınıflar) ve II. kademe (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) okullardır.

8) **Özel Eğitim İş Uygulama Okulu:** Genel ve mesleki ortaöğretim eğitim programlarından yararlanamayacak durumda ve 23 yaşından gün almamış olan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

- a) Temel yaşam becerilerini geliştirmek,
- b) Topluma uyumlarını sağlamak
- c) İş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla açılan,

Akademik bilgi ve becerilerin yanında iş eğitimi uygulamalarının da yer aldığı eğitim programlarının uygulandığı resmî veya özel okullardır.

9) Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu: İlköğretimlerini tamamlayan, genel ve mesleki ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda olan ve 23 yaşından gün almamış özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin:

- a) Temel yaşam becerilerini geliştirmek,
- b) Topluma uyumlarını sağlamak,
- c) İş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla açılan,

Akademik bilgi ve becerilerin yanında iş eğitimi uygulamalarının da yer aldığı eğitim programlarının uygulandığı resmî veya özel okullardır (MEB, 2016₁).

10) Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi: Özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda destek eğitimine ihtiyacı olduğu belirlenen engelli bireylere destek eğitimi hizmeti veren özel öğretim kurumlarıdır (MEB, 2013₂).

1.2.1.2. Genel Eğitim Okulları Bünyesinde Özel Eğitim Uygulamaları

Hem özel hem de genel eğitim hizmeti veren okullar;

- 1) Kaynaştırma Uygulaması
- 2) Özel Eğitim Sınıfı
- 3) Hastane Sınıfı
- 4) Destek Eğitim Odası
- 5) Evde Eğitim

olmak üzere beş farklı uygulama şekli ile özel eğitim hizmeti sunmaktadır (Sarı, 2012 ve MEB, 2014₁).

1.2.1.2.1. Kaynaştırma Uygulaması

Kaynaştırma, genel eğitim sınıfında bulunan özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerinin, özel eğitim desteği ile birlikte sürdürülmesidir (Kargın, 2004).

1.2.1.2.2. Özel Eğitim Sınıfı

Okul ve kurumlarda, durumları ayrı bir sınıfta eğitim görmeyi gerektiren öğrenciler için yetersizlik türü, eğitim performansları ve özelliklerine göre açılan sınıflardır (MEB, 2012₁).

- 1) Özel Eğitim Anasınıfı
- 2) Hafif Düzey Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Açılan Özel Eğitim Sınıfı
- 3) Orta veya Ağır Düzey Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Açılan Özel Eğitim Sınıfı
- 4) İlköğretim Programı Uygulayan Otistik Çocuklar Özel Eğitim Sınıfı
- 5) OÇEM Programı Uygulayan Otistik Çocuklar Özel Eğitim Sınıfı
- 6) İşitme Engelliler Özel Eğitim Sınıfı
- 7) Görme Engelliler Özel Eğitim Sınıfı
- 8) Birden Fazla Engeli Olanlar için Özel Eğitim Sınıfı

1.2.1.2.3. Hastane Sınıfı

Resmî ve özel sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören ve/veya süregelen hastalığı olan okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini sürdürmeleri için Bakanlık, Sağlık Bakanlığı veya üniversiteler arasında imzalanan protokole göre hastaneler bünyesinde açılan eğitim sınıflarıdır (MEB, 2012₃).

1.2.1.2.4. Destek Eğitim Odası

Destek Eğitim Odası, okul ve kurumlarda, kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin sunulan eğitim hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanmaları amacıyla özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş eğitim ortamlarıdır (MEB, 2015).

1.2.1.2.5. Evde Eğitim

Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerden sağlık problemi nedeniyle okul öncesi, ilköğretim veya özel eğitim programlarından herhangi birini uygulayan örgün eğitim kurumlarından doğrudan yararlanamayanlara eğitim hizmetleri evde sunulmaktadır (MEB, 2010).

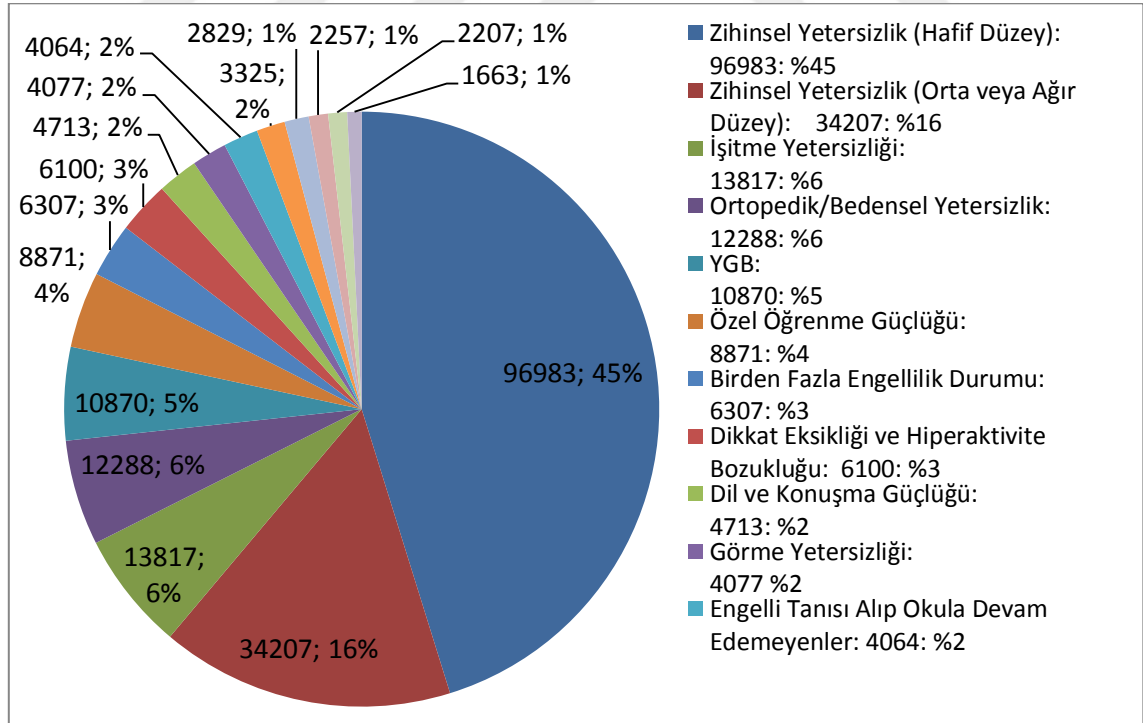

1.2.2. Türkiye’de Özel Eğitimin Yaygınlığı

Türkiye Özürlüler Araştırmasına göre ülkemizde engellilik oranı %12,29 olarak belirlenmiştir. Ülkemizde özel eğitime muhtaç öğrencilerin sadece %1,36’sının özel eğitimden istifade ediyor olması, özel eğitimden yararlanmayan veya yararlanamayan ve henüz tanısı dahi belirlenmemiş olan milyonlarca birey olduğunu ortaya koymaktadır. Bir örnek vermek gerekirse üstün zekalı ve yeteneklilerin oranının %2’ye tekabül edip eğitim sistemi içinde sadece %0,2 gibi küçük bir oranda bulunması tespit edilen durumu desteklemektedir (Sarı, 2012). Özel eğitime ihtiyaç duyan yaklaşık 8 milyon bireyin sadece 50 bin kadarının özel eğitimden faydalandığını düşündüğümüzde (Kök, 2002), özel eğitime muhtaç bireylere hizmet verecek eğitim kurumlarının sayıca çok yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır ve bu durum özel eğitimin yaygınlaştırılması konusunda kat edilmesi gereken uzun bir yol olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Kategorilere Göre Ülkemizde Engellilik Oranları (Sarı, 2012)

1.2.3. Özel Eğitim Okulları

Özel eğitim okulları özel gereksinimli bireylerin engellerinden kaynaklanan sorunları en düşük seviyeye indirmek, mevcut yeteneklerini optimum seviyeye çıkarmak, temel öz bakım becerilerini ve bağımsız yaşam becerilerini geliştirmek ve topluma uyumlarını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren kurumlardır (MEB 2007 ve 2012₁).

1.2.4. Özel Eğitim Okul Yöneticileri

Özel eğitim okul yöneticileri bu okullarda müdürlük, müdür başyardımcılığı veya müdür yardımcılığı görevini yürüten personellerdir (MEB, 1999 ; MEB, 2008 ; MEB, 2013 ve MEB, 2014₁). Özel eğitim okul yöneticilerinin görev yapacağı okulda öğretmenlik yapma koşullarını taşımaları ve özel eğitim kurumlarında en az iki yıl asıl görevli olarak öğretmenlik yapmış olmaları; bu şartları taşıyan öğretmen bulunmaması hâlinde ise özel eğitim okullarında en az iki yıl asıl görevli olarak öğretmenlik yapmış olmaları gerekmektedir (MEB, 2012₂).

1.2.5. Özel Eğitim Okul Yöneticilerinin Atanma Kriterleri

Özel eğitim okullarında yöneticilik yapacak olan yetkili personelin atanma kriterleri şu şekilde belirtilmiştir (MEB, 2013):

- 1) Yükseköğrenim bitirmiş olmak,
- 2) Öğretmenlikte ve Devlet memurluğunda adaylığı kaldırılmış olmak,
- 3) Bu yönetmelik kapsamında sayılan yöneticilik görevleri dahil öğretmenlikte en az üç yıl görev yapmış olmak,
- 4) (Değişik : 09.08.2011/28020 RG) Atanmak istenilen eğitim kurumuna Talim ve Terbiye Kurulu Kararlarına göre alanı itibariyle öğretmen olarak atanabilecek bir alan öğretmeni olmak,
- 5) Yöneticilik görevi, son üç yıllık hizmet süresi içinde adli veya idari soruşturma sonucu üzerinden alınmamış olmak,
- 6) Zorunlu çalışma yükümlülüğü öngörülen yerler dışındaki eğitim kurumu yöneticiliklerine atanacaklar için ilgili mevzuatına göre zorunlu

çalışma yükümlülüğünü tamamlamış, bu yükümlülükten muaf tutulmuş ya da sağlık veya eş durumu özrüne dayalı olarak bu yükümlülüğü ertelenmiş olmak,

- 7) Varsa atanacağı görev için öngörülen seçme sınavında başarılı olmak.
- 8) (2) (Ek ikinci fıkra : 09.08.2011/28020 RG) Eğitim kurumu yöneticiliklerine atanmak isteyenlerin; duyurusu yapılan yöneticiliklere başvuru tarihi itibarıyla fiilen eğitim öğretim hizmetleri sınıfı kadrolarında çalışıyor olmaları şartı aranır.

1.3. Özel Eğitimde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Yapılan Araştırmalar

Günümüzde özel eğitim alanında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Yaşanan bu sorunların bilimsel düzeyde değerlendirildiği çalışmaların bir kısmı derlenip özetlenerek çalışmamıza eklenmiştir.

Özel Eğitim Hizmetleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi isimli araştırma pratikte Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin özel eğitim okullarında ne düzeyde uygulandığına ilişkin bilgilerin sağlanması için MEB (2010₂) tarafından yaptırılmıştır. Araştırma kapsamında çeşitli tür ve kademelerdeki özel eğitim okullarında görev yapmakta olan yönetici ve öğretmenlerin ve ayrıca bu okullarda öğrenim görmekte olan çocukların velilerinin görüşleri alınmış, özel eğitim okullarında niteliğin artırılması için mevcut sorunlar belirlenerek bu sorunlara çözümlerin oluşturulması hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini 54 ilde bulunan değişik tür ve kademe toplam 119 okulda öğrenim görmekte olan çocukların velileri ve bu okullarda görev yapan öğretmenler ve yöneticilerdir (MEB, 2010₂). Araştırmanın sonuçlarında, engellilerle ilgili mevzuatın tatbik edilmesi aşamasında mevcut uygulamaların yetersiz olduğu konusunda öğretmen ve velilerin aynı görüşte oldukları, özel eğitim okullarında verilen eğitimi velilerin öğretmenlere göre daha olumlu buldukları belirtilmektedir.

Bu okullarda istihdam edilmesi gereken çeşitli personelin (dil ve konuşma terapisti, fizyoterapist, çocuk gelişimi eğitimcisi vs.) bulunmamasının, öğretmenlerin

sayısal yönden eksik olmasının ve çoklu engelli öğrencilerle eğitim yapılmasının özel eğitim okullarının verimsizliğinde öncelikli neden olduğu belirtilmektedir (MEB, 2010₂). Veli, öğretmen ve yöneticiler özel eğitim okullarının okul ve engel türlerine mahsus eğitim programlarının Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yapılmasını istemektedirler. Veliler özel eğitim okullarının her ilde açılmasını ve yaygınlaştırılmasını istemektedirler. Engelliler konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının, bu alanda çalışma yapan üniversite birimlerinin ve rehberlik ve araştırma merkezlerinin faaliyetlerinin yeterli ve etkin olmadığı ayrıca görevlerinin zor olmasından dolayı özel eğitim okullarında çalışan personelin maaşlarının daha yüksek olması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2010₂).

Yılmaz (2002) belge, doküman ve raporları inceleme ve yerinde gözlem yöntemi kullandığı çalışmasında, özel eğitim kurumlarının yapı ve işleyişinde mevcut sorunları tespit etmeyi ve tespit edilen sorunlara yönelik değerlendirme yapmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, başarılı kurumlar olduğu belirlenmesine rağmen özel eğitimde faaliyet gösteren kurumların kendi aralarında iş birliği ve koordinasyon konusunda sorunlar bulunduğu belirlenmiştir. Araştırmada tespit edilen sorunlara yönelik ülkemizde özel eğitimin ileri ülkelerin seviyesine ulaşabilmesi için gerekli önerilere yer verilmiştir.

Araştırmada, ileri ülkelerde özel eğitim hizmeti veren kurum ve kuruluşlarda sistemin sorunlarının çözülerek engelli bireylerin topluma kazandırılmasında uygulanan yöntem ve metotların başarı ile uygulandığı görülmüştür (Yılmaz, 2002). Ülkemizde ise; özel eğitimde kullanılan yöntem ve metotlar ileri ülkelerle paralellik göstermesine rağmen özel eğitim sistemimizin istenilen seviyede olmadığı görülmüştür. Bu sorunları ve çözümlerini şu şekilde özetlemek mümkündür. "Bütçenin artırılması, TV Programlarının yapılması, Gazete ve Dergi çıkarılması, Yerel yönetimlerle ilişkiler, Gelişmiş ülke programlarının ve uygulamalarının yerinde incelenmesi, telefon, e- mail uygulamaları, üniversitelerle etkin işbirliği yapılması." Ülkemizde bahsedilen hizmetleri başarı ile veren kurumlar mevcuttur ancak bu kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Kurumlar arasındaki ilişkiler kişisel çabalarla sağlanmakta ve

hizmetler dolayısıyla ağır yürütülmektedir. Bu sebeplerle hizmetleri farklı kurum ve kuruluşlar arasında çalışmalar ortak bir kurumda birleştirilecek ve engelli bireylerin toplumda fırsat eşitliğini gerçekçi olarak sağlayacak bağlayıcı ve yaptırımcı kurumlara ve kanunlara ve kanuni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır (Yılmaz, 2002).

Güleç, Fidan, Sola-Özgüç ve Cihan (2013), Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Sorunları ve İhtiyaçları isimli araştırmasıyla özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sorunlarını ve ihtiyaçlarını bir nitel araştırma yöntemi olan vaka çalışmasıyla inceleyerek, çözüm önerileri getirmişlerdir. Araştırma, özel eğitim alanında çalışan on öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacı günlükleri, gözlemler ve odak grup görüşmeleri ile toplanan veriler, tümevarım analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğretmenler öğrencilerin olumsuz davranışlarıyla baş etmede yeterli olmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, yeterli ders materyalinin bulunmaması, yardımcı ders kitaplarının olmaması ve öğretmenlerin yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamaları konularına ilişkin öğretmen görüşleri söz konusudur. Öğretmenler sınıflarda genellikle tek öğretmen bulunması ve sınıfların kalabalık olması nedenleriyle sıkıntı yaşadıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca, değerlendirme teknikleri kullanırken; zaman kısıtlılığını, öğrencilerin farklı ortamlara genelleme yapamamalarını ve aileyle yeterince işbirliği kurulamamasını sorun olarak belirtmişlerdir (Güleç, Fidan, Sola-Özgüç ve Cihan, 2013).

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenler fiziksel imkansızlıkları kendi çabalarıyla aşmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bulgular öğretmenlerin öğretim sunarken çeşitli öğretim materyalleri kullandıklarını, materyallerle ilişkili çeşitli sorunlar yaşadıklarını ve bazı öğretmenlerin bu sorunlarla başa çıkmak için çeşitli çözüm stratejileri geliştirdiklerini göstermektedir (Güleç, Fidan, Sola-Özgüç ve Cihan, 2013). Tespit edilen sorunları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- 1) Teknolojik materyallerin az olması ya da hiç olmaması
- 2) Teknolojik sınıf sayısının yetersiz olması

- 3) Teknolojik olmayan hazır eğitim-öğretim materyalleri (kaynak kitap vb.) az olması ya da hiç olmaması
- 4) Öğretim materyallerinin öğrenciler için uygun olmaması
- 5) Öğretim materyallerinin parçalarının eksik olması
- 6) Öğrencilerin öğretim materyallerini amaç dışı kullanmaları
- 7) Öğretim materyallerinin maliyetinin fazla olması
- 8) Materyalleri hazırlamak için yeterli zaman olmaması

Araştırmadan elde edilen bulgularda öğretmenlerin uygulama becerilerini geliştirecek uygulamalı eğitimlere ihtiyaçları olduğu da vurgulanmıştır (Güleç, Fidan, Sola-Özgüç ve Cihan 2013). Öğretmenlerin mesleki yeterliklerini artırmaya yönelik, özellikle uygulamaya dayalı hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitimlerin düzenlenmesi, lisans eğitimlerinde uygulamaya ağırlık verilmesi gibi konulara önem verilmesi gerekmektedir.

Başaran (2001), çalışmasını İzmir İl Merkezinde bulunan zihinsel, görme ve işitme özürli çocuklara eğitim veren 7 okulda çalışan 170 öğretmenin (104K, 66E), cinsiyet, farklı özür grubu ile çalışma ve farklı uzmanlık alanında yetişmiş olmaları ile çalışma koşulları ve mesleki doyumlarının ilişkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmanın evrenini 1996-1997 öğretim yılında, İzmir il merkezinde bulunan tüm özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise özel eğitime muhtaç çocuklara hizmet veren 'resmi' kurumlarda çalışan 170 öğretmen oluşturmaktadır.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre öğretmenlerin istekleri dışı idari atama, özel eğitim bölümü mezunu olmaları ve koşullar nedeniyle özel eğitimi seçtikleri; %25'inin özel eğitimden ayrılmak istediği, çalışma koşullarını yetersiz buldukları ve özel eğitim okulları arasında en ağır yükün öğretilen çocuklar okullarında çalışan öğretmenlerde olduğu belirlenmiştir (Başaran, 2001). Kurumlardaki araç gereç yetersizliği, programlardaki eksiklikler, özelliklerini yeterince tanımadıkları çocuklarla çalışmak zorunda, kalmaları, personel yetersizliği nedeniyle çocukların özel bakımını üstlenmek zorunda olmaları, bilgi ve beceri yönünden danışabilecekleri uzmanların bulunmaması gibi nedenler çalışma şartlarını

zorlaştırmaktadır. Buna bağlı olarak da özel eğitim kurumlarında sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri normal çocuklarla çalışmak üzere kurum değiştirmekte, özel eğitim öğretmenleri ise orta öğretim rehber öğretmen kadrosuna geçme çabasına girmektedirler (Başaran, 2001).

Selvi (2004) tarafından yürütölen “İşitme Engelliler Eğitim Kurumlarının İşlevsel Süreçlerinin Değerlendirilmesi” isimli araştırmanın amacı Marmara Bölgesinde yer alan işitme engellilere yönelik İşitme Engelliler İlköğretim Okulları ve işitme Engelliler Çok Programlı Meslek Liselerinin bazı kurumsal özellikleri ile bu kurumlarda çalışan yönetici ve eğitimcilerin bireysel özelliklerinin belirlenmesidir. Okul yönetim süreçlerinin işitme engelliler okullarına uyarlanarak bu kurumlarda çalışan yönetici ve eğitimcilerin bu kurumlarda uygulanma düzeyini belirlemek ve işlevsel süreçlere yönelik görüşlerinin demografik özellikleri ile ilişkilerinin olup olmadığını araştırmaktır.

Selvi (2004), Marmara Bölgesinde bulunan 11 İşitme Engelliler İlköğretim Okulu ile 3 Çok Programlı İşitme Engelliler Meslek Lisesinde çalışan 24 yönetici ve 178 öğretmenin tamamını örneklem grubu olarak belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından 18 maddelik bir anket ile iki ölçek geliştirilmiştir. Sonuçlar kapsamında ölkemizde işitme engelli öğrencilere sunulan özel eğitim hizmetlerinde önemli sorunlar yaşandığı belirtilmektedir. İşitme engelliler okullarında yaşanan en önemli sorun devlet tarafından gönderilen ödemelerin yetersiz olmasıdır. Okul yöneticileri devletin temin ettiği temel ihtiyaçlar dışındaki maddi ihtiyaçları karşılayabilmek için özel eğitim okullarının içinde bulunduğu zor şartlar vurgulanarak sivil toplum kuruluşlarının desteği alınmaya çalışılmaktadır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre işitme engelliler okullarında fiziksel şartlar ve mevcut materyaller eğitimin asgari düzeyde devam etmesini sağlayacak nitelikte değildir (Selvi, 2004). İşitme cihazları yeterli değildir ve teknik personel sıkıntısı bulunmaktadır. Bu okullarda çalışan öğretmen ve yöneticilerin % 66,8’si sertifika programına katılmamıştır. Ayrıca çalışanların % 72,8’i ek ders ücretlerinin artırılması gerektiğini düşünmektedir. İşitme engelliler okullarını teftiş eden müfettişler, özel eğitim müfettişleri olmadıkları için teftiş, valilik tarafından

görevlendirilmiş ilköğretim müfettişleri yürütmektedir. İşitme engellilere yönelik okullarda ders programlarında müzik dersi bulunmamaktadır. Çalışanların % 59,9'u müzik eğitiminin olması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca işitme engelliler okullarında uyumlu ders programı yoktur ve genel eğitim programı uygulanmaktadır. Ayrıca kullanılan ders kitapları engel özelliklerine uygun değildir ve bu alanda erken çocukluk eğitimi yaygın değildir. Öğrenciler okullara geç kayıt edildiğinden dolayı işitme engelli öğrencilerle diğer öğrenciler arasında akademik açıdan önemli düzeyde fark oluşmaktadır hatta birçok öğrenci temel eğitimin en önemli basamağı olan okuma- yazma becerisini edinmeden mezun olmaktadır.

Özel gereksinimli çocukların eğitimi konusuna çağdaş öneriler sunan çalışmada Sarı (2002), özel eğitim gerektiren çocuklara sahip olan ebeveynlerin ve bu kurumlarda görev yapan yetkili personelin açık, samimi ve iki yönlü iletişim kurması gerektiğini ve ailelerin görüş ve düşüncelerinin kurum yetkilileri tarafından dikkate alınması gerektiğini ifade eder. Ayrıca bireyselleştirilmiş eğitim planlarının öğretmenler ve aileler tarafından birlikte hazırlanması gerektiğini ve ailelerin özel eğitim sürecine katkıda bulunabilmesi için onlara destek olunması gerektiğini vurgulamıştır.

Kök (2002) tarafından yapılmış olan “Özel Eğitimde Personel Sorunu” isimli araştırma tarama modeli bir araştırmadır. Araştırmada öne çıkan sonuçlardan en önemlisi özel eğitime muhtaç çocukların en iyimser rakamla % 3'e ulaşabildiği ve dolayısıyla mevcut kurum sayısının, personel sayısının son derece yetersiz olduğudur.

Ege ve diğerleri (2004) tarafından özel eğitimde karşılaşılan mevcut sorunlar tespit edilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Araştırmada tespit edilen sorunlar 5 farklı alanda kategorize edilmiştir:

1) Personelin Miktarı ve Yetkinliği Açısından Sorunlar:

Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin sayı ve nitelik bakımından yetersiz olduğu, erken çocukluk eğitimi verecek olan eğitim personelinin sayısının yetersiz

olduğu ve genel eğitim öğretmenlerinin özel eğitim alanında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

2) Yönetimsel açıdan:

Okul müdürlerinin özel eğitim konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir.

3) Alt Yapı ve Donanım Açısından:

Erken çocukluk eğitimi veren kurumların sayısal olarak yetersiz olduğu ve çocukların gereksinimlerine uygun fiziksel koşullara sahip olmadığı tespit edilmiştir.

4) Denetimsel Açıdan:

Mevcut erken eğitim kurumlarının gerektiği şekilde denetlenemediği ve denetleyici kişilerin özel eğitim alanında yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

5) Eğitim Programı Ve Bir Üst Kademeye Geçiş Sistemi Açısından

Ege ve diğerleri (2004), bu araştırmada engellilerin yaşamlarında farklı ortam ve evrelerde geçiş hizmetlerinin yeterli düzeyde sağlanamadığı, izlenme sürecinin işlemediği, mesleki beceri kazandırma olanaklarının yetersiz olduğu, disiplinler arası ekip yaklaşımının eksikliği ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarının eksik uygulandığı tespit edilmiştir. Ayrıca etkili öğretim yöntemlerinin uygulanmasının yetersiz düzeyde olduğu, engelliliği önleyecek olan erken müdahale programlarının yaygın olmadığı kaynaştırmanın yeterince yaygın olmadığı ve özel eğitim öğretmenlerinin, genel eğitim öğretmenlerinin ve ailelerin destek hizmetlerden yeteri kadar faydalanamadığı ifade edilmiştir.

Korucu (2005) tarafından yapılan araştırmanın amacı, son yıllarda ülkemizde özel özel eğitim kurumlarının işleyişinde önemli sorunların ortaya çıktığı gözlemlendiğinden dolayı mevcut sorunların tespiti ve çözüm önerileri geliştirmektir. Nitel özellikteki bu araştırmada kullanılan veriler yarı yapılandırılmış görüşme

tekniki ile elde edilmiştir. Araştırmanın evreni özel statüde hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleridir. İstanbul, Konya, Ankara, Denizli, Gaziantep illerinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sahipleri, yöneticileri, öğretmen ve ailelerinden oluşan ve yansız atama yöntemi le seçilmiş olan toplam 138 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Korucu (2005) araştırmasında, kurumlar arasında iletişimin etkin bir şekilde gerçekleşmediğini, kurum yönetimi ve personelin birbirlerine karşı güvensizlik duyduğunu, devletin kurumlara tahsis ettiği ödeneklerin zamanında ödenmediğini ve bu durumun kurumlarda çalışan personelde iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerine yönelik sorun oluşturduğunu tespit etmiştir. Ayrıca mevzuatın yetersiz olmasından dolayı bazı önemli boşlukların olduğu, bu boşlukların bazen olumsuz yönde kullanıldığı ve bu nedenle yasal düzenlemelerin geliştirilmesi gerektiği, denetim konusunda kurumların ihtiyaç duydukları rehberlik konusunda yeterli düzeyde yardım alamadığı ortaya çıkmıştır. Ailelerin özel eğitim etkinliklerine yeterli düzeyde katılmadığı, kurumlarda ailelere yönelik eğitimin yeterli düzeyde gerçekleştirilmediği ve kurumda personelin yetiştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda yoğunluktan, akademik çalışmalardan veya farklı diğer nedenlerden dolayı hizmet içi eğitimin yeterli düzeyde uygulanamadığı belirlenmiştir. Buna ek olarak özel eğitim alanında yeterlilik kazanmış personel bulmakta güçlük çekildiği ve kurumların aralarındaki rekabetten ve ticari kaygılardan dolayı zaman zaman etik olmayan durumlarla personel transferi gerçekleştirilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir (Korucu, 2005).

Ahmetoğlu ve diğerleri (2005) tarafından yapılan araştırma özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam etmeyen zihinsel ve bedensel engelli çocukların devam etmeme sebeplerinin belirlenmesi ve ailelere uygun yardım ve bilgilendirme yapılması sonucunda çocukların eğitim ve rehabilitasyon programına devam edip etmediklerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2000-2002 yılları arasında özel eğitim ve rehabilitasyon programlarına devam etmediği belirlenen 240 engelli çocuktan yanıt alınabilen 192'si (%80) olup, örneklemin içinde yer alan çocuklar cinsiyetlerine, geldikleri bölgelere, devamsızlık nedenlerine,

ailenin engelli çocuğunu eğitime tekrar getirmeyi isteyip istemediğine ve engelli çocuğun eğitime tekrar başlayıp başlamama durumuna göre incelenmiştir. Çocukların çoğunluğunun erkek olduğu (%60.4) ve Edirne'ye bağlı ilçeler ve köyler (%43.7) ile yakın illere bağlı ilçeler ve köylerde (%24.0) ikamet ettiği belirlenmiştir. Çocukların devamsızlık nedenleri incelendiğinde: maddi problemlerin %29.8, ulaşım güçlüğü'nün %24.0 ve engelli çocuğun fiziksel ve psiko-sosyal durumuna bağlı taşınma güçlüğü'nün % 10.6 ile devamsızlık nedenlerinin başında geldiği belirlenmiştir. Çocukların ailelerinin % 14.6'sının engelli çocuğunu tekrar özel eğitime göndermek istemediği, %35.9'unun çeşitli imkansızlıklar sebebiyle kuruma getiremediği ancak yardım sağlanırsa getirmek isteyeceği ve %2.6'sının kurumun yatılı olması halinde getireceği tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların ancak %35.4'ünün eğitim programına devam edebildiği belirlenmiştir (Ahmetoğlu ve diğerleri, 2005).

Altinkurt (2008) tarafından yapılan araştırmanın amacı özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde kurum yöneticilerinin karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerin belirlenmesidir. Örneklem Kocaeli sınırları içinde bulunan 36 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden yansız atama yöntemi ile seçilen 20 kurum yöneticisi (müdür veya müdür yardımcısı) ile sınırlandırılmıştır. Seçilen yöneticiler cinsiyete, hiyerarşik seviyesine, yaş gruplarına, mesleki kıdem sürelerine, yöneticilik kıdem sürelerine göre ve özel eğitim yöneticiliğindeki kıdem sürelerine göre sınıflandırılmıştır. Veri toplama aracı olarak açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Ayrıca kurumlar hem personel hem de öğrenci bulma konusunda sıkıntı yaşamakta, Bakanlık kurumlara ödemesi gereken ücretleri zamanında ödememekte, personel miktarının yetersiz olması sebebiyle özel eğitim öğretmenleri tarafından yüksek ücretler talep edilmekte ve kurumlar arası rekabetin artması kurumlarda mali açıdan sıkıntı oluşturmaktadır.

Araştırmanın sonuçlarına göre özel eğitimde kullanılan materyaller pahalı olduğu için bu materyallerden yeterli düzeyde istifade edilemediği ve ailelerin çocukların eğitimi konusunda özensiz ve bilinçsiz davrandığı eğitim sürecini aksatmaktadır (Altinkurt, 2008). Yönetmeliklerin sık değiştiği, etik olmayan şekilde kurumlar arası öğrenci transfer edildiği, kurumların alacağı ödenekler konusunda

belirsizlikler yaşandığı ve bakanlığın hazırlamış olduğu eğitim programlarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca özel eğitim sürecinde bürokratik işlemlerin uzun sürmesi, bazı yetkililerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine karşı önyargılı davranması ve kurumların gerekli iletişim ve işbirliği içinde hareket edememesi özel eğitim sürecini sekteye uğratmaktadır. Ram'da görev yapan personel miktarının az ve niteliğinin yetersiz olması ailelerin çocukları ile ilgili rapor alma süresini uzatmaktadır. Müfettişlerin niteliğinin yetersiz düzeyde olduğu, teftiş sonrası uygulanan cezaların caydırıcı olmadığı, özel eğitim öğretmenlerinin yetkin olmadığı halde üniversitelerden mezun edildiği ve özel eğitim sertifikası almak için diğer branş öğretmenlerinin uygulama görmeksizin tabi tutulduğu 160 saatlik kursların yetersiz kaldığı ve dolayısıyla kurumlarda istihdam edilen personelin nitelik açısından yeterli olmadığı belirlenmiştir (Altınkurt, 2008).

Araştırmada bazı kurum yetkililerinin sorumsuzca davranarak ailelere çocukları hakkında, “çocuklarının kısa sürede iyileşeceği, eğitimle “normalleşeceği” gibi gerçekçi olmayan beklentiler içerisinde bırakmaları sonucu beklentileri gerçekleşmeyen ailelerin sıklıkla eğitim kurumu değiştirdiği ve eğitim sürecinin kesintiye uğradığı belirtilmektedir (Altınkurt, 2008). Bu durum bazı kurum sahiplerinin özel eğitimin amaçlarından habersiz olup, kuruma yalnızca ticari bir müessese olarak baktığını göstermektedir. Eğitim personelinin güç koşullar altında istihdam edilmesi sonucu yöneticilerin tavizkar davranışlarına muhatap olduğu ve bu durumun diğer kurum çalışanlarında rahatsızlık oluşturduğu araştırmada belirtilmektedir. Kurumlar arası rekabet nedeniyle etik olmayan davranışlar kapsamında örneğin öğrenciyi kurum bünyesine alabilmek için ailelere yapılan para teklifi, odun kömür yardımı, erzak yardımı gibi uygulamaların ailelerin çocuklarının durumu üzerinden bir fayda sağlama eğilimine girmelerine sebep olduğu belirtilmiştir (Altınkurt, 2008).

Tantay (2010) tarafından yapılan çalışmada özel veya üstün yetenekli çocuklara eğitim veren okul ve merkezlerin eğitim ve yönetim modellerinin incelenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ve Eskişehir'den tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 2009/2010 eğitim yılında eğitim görmekte olan özel veya üstün yetenekli 224

öğrenci, sadece genel eğitime devam eden 115 öğrenci, ilgili kurumlarda görev yapan 36 öğretmen ve 5 idareci oluşturmaktadır. Araştırma tarama modeliyle gerçekleştirilmiş, veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarında özel veya üstün yetenekli çocuklara uygulanan mevcut eğitim ve yönetim modellerinin yeterli olmadığı görüldüğü için eğitimlerinde farklı bir eğitim modeli olarak kredili sistemin kullanılması tavsiye edilmiştir. Bir dönem ülkemizde lise düzeyinde kullanılmış bir sistem olan kredili sistemin özel veya üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi için daha uygun olacağı belirtilmiştir. Eğitimlerinde üniversite ve model arasında bir bağ kurulması ve bu öğrencilerin eğitimi sürecine üniversitelerin de dahil olması gerektiği ifade edilmiştir (Tantay, 2010).

Araştırmada yöneticilerin özel ve üstün yetenekli öğrenciler hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı ve eğitim almaları gerektiği ifade edilmiştir (Tantay, 2010). Ayrıca ilgili kurumlarda çalışan öğretmenlerin birbirleri ile yeterli düzeyde iletişimde bulunup takım çalışması yapması ve öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişimin yeterli düzeyde olması gerektiği belirtilmiştir. Aile eğitiminin önemine dair bazı ailelerin, kendilerinin başaramadığı durumlara kendi çocuklarının yetenekleri sayesinde erişebilecekleri düşüncesiyle çocuklara veya eğitimcilere gereksiz zorlamalarda bulunabildiği için bu konuda ailelerin bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmaya göre bu öğrenciler ilgi ve algılarını yeterli seviyede tutamadıkları için ders saatlerinin azaltılması ve derslerin görsel ve işitsel içeriklerle donatılması öğrencilerin ders takibi açısından için daha yararlı olacaktır. Rehberlik servisinin etkinliğinin artırılması ve mevcut bina ve donanımın pek çok açıdan yetersiz kaldığından dolayı geliştirilmesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır (Tantay, 2010).

Araştırmada üstün ve özel yetenekli çocukların eğitimlerini sürdürecekleri okulların, öğrencilerin kullanımına uygun, çevre bilincini destekleyici ortamlarda yer alan, çalışmaların sorunsuzca ve istekli yapılabileceği, geniş ve gelişmiş bir kütüphaneyi içinde barındıran ve sportif faaliyetlere imkan sağlayan yüksek standartlı binalar olması gerektiği belirtilmiştir (Tantay, 2010). Ayrıca kurumların fiziki imkanlarının iyileştirilmesinin öğretmenlerin ve öğrencilerin performanslarını artıracığı ifade edilmiştir. Çocukların kurum içindeki her bölgeye ulaşabilmeleri için

güvenli ve kilitsiz mekanlara (oda, salon, kafeterya, oyun odaları, müzik odası, resim atölyesi, seramik atölyesi vs.) sahip olmasının, kurumun içinde öğrencilerin dil yeteneklerine katkı amaçlı yabancı dil laboratuvarının bulunmasının, güncel teknolojiye uygun ve internet erişimi olan bilgisayar laboratuvarı bulunmasının; tiyatro, edebiyat ve diğer kültürel etkinlikleri için uygun mekanlar sağlanmasının, müzik dinleme ve üretmelerine katkı sağlayacak şekilde klasik ve modern müzik aletleri ile modern ses düzenine sahip müzik odasının olmasının, yeterli seminer ve konferans salonu bulunmasının ve bu salonların aynı zamanda konser ve film gösterimine uygun ses ve görüntü donanımına sahip olmasının, bilimsel çalışma (deney, araştırma, proje vb.) yapılabilecek tam donanımlı bilim laboratuvarları kurulmasının, astronomik araştırmalar için bir gözlem evi oluşturulması ve ayrıca binanın sahip olduğu arazide veya tahsis edilecek başka bir arazide (tarım ve hayvancılık yapılmasına uygun) doğal hayatın uygulama yapılarak incelenmesinin sağlanması başarıyı ciddi oranda artıracığı belirtilmiştir (Tantay, 2010).

Sağiroğlu (2006) tarafından yapılan araştırmanın amacı, özel eğitime muhtaç çocuklara sahip olan ailelerin; çocukların eğitim gördüğü özel eğitim kurumlarından beklentilerini belirlemek, kurumların belirlenen beklentilere göre düzenleme yapmalarını sağlamak, ailelere rehberlik etmek, kurum personeline ve kurum yöneticilerine yol göstermektir. Araştırmanın örneklemini Kocaeli il merkezinde faaliyet gösteren üç özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden öğrencilerin velisi olan 81 anne ve 81 baba oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri anket yoluyla toplanmıştır ve varyans analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar kapsamında ailelerin; kurumlarda görev yapan personelin devamlılığı, eğitim saatlerinin değişmemesi, eğitimin gün boyu sürmesi ve çocuklarının yaşlarına oranla mesleki eğitim becerilerinin de yer verilmesi konularında beklentileri olduğu görülmüştür (Sağiroğlu, 2006). Ayrıca kurum binalarında bahçe ve asansör bulunmasının, binaların çok katlı olmamasının ve olası tehlikelere karşı binalarda gerekli tedbirlerin alınmasının aileler tarafından önemsendiği belirtilmektedir. Anne ve babaların; çocuklarının eğitimleri ve özellikleri, onların bakımlarını nasıl yapabilecekleri, daha sonraki aşamada ne ile karşılaşacakları, okul zamanı geldiyse ne gibi işlemler yapacakları, hangi okula nasıl

yerleştirecekleri konularında devamlı bilgilendirmeyi bekledikleri görüldüğü bildirilmektedir. Anne babalar çocuklarının bakımından dolayı kendilerini sosyal bakımdan dışlanmış hissettikleri, genellikle aynı gereksinime sahip aileler ile birlikte olmaktan mutluluk duydukları, birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunmak ve ortak değerlerini paylaşmak istedikleri için; birlikte yürütecekleri etkinliklerin (toplantı, gezi, tiyatro, sergi vb.) hazırlanması aileler adına çok olumlu olacağı ifade edilmiştir. Buna ek olarak özel gereksinimli çocukların özelliklerine göre binaların fiziksel ortamları ile eğitimde kullanılacak araç ve gereçlerin yeterli düzeyde bulundurulması ve ailelerin gereksinim özelliklerine göre konferans, seminer, panel vb. etkinliklere daha çok yer verilmesi araştırmanın diğer önerileri arasındadır (Sağıröğlü, 2006).

Smagulova (2009) tarafından yapılan çalışma, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin yönetim faaliyetini değerlendirmek, yönetim sürecinin çeşitli aşamalarını incelemek ve mevcut problemleri belirleyerek bunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen bir doküman araştırmasıdır. Araştırmada çıkan sonuçlara göre ülkemizin engelliliğin tanımı ve sınıflandırılması bakımından dünyada kullanılan tanım ve sınıflandırmaların gerisinde kaldığı belirtilmiştir. “Engelli, engellilik” ifadeleri bu alanla ilgili yasal mevzuata tam olarak yerleşmediği, büyük ölçüde özürlü kelimesi kullanıldığı, mevzuatın uygulanmasında problemler olduğu ifade edilmiştir. Bu problemlerin temelinde ise tahsis edilen kaynakların yetersiz olmasının, uzman ve yetişmiş insan gücü eksik olmasının ve nihayetinde bunları pekiştiren toplumsal bilinç eksikliğinin oluşmasının bulunduğu bildirilmiştir. Bu durumun bir örneği olarak özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere temel becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi, kendi özgüvenlerini kazanma, bağımsız yaşayabilme ve iş sahibi olma gibi özelliklerin kazandırılması bakımından da eksiklikler olduğu belirtilmektedir (Smagulova, 2009).

Araştırmada görme engellilere yönelik olarak özel eğitimde kullanılacak kütüphanelerin, kitapların ve diğer eğitim araçlarının artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Üstün zekalı ve yetenekli bireyler engelli olmadığı için bu kitleye yönelik eğitim programlarının ve hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak ayrı bir birime verilmesi ve üstün zekalıların bir engelli grubu olarak görülmemesi gerektiği belirtilmiştir. Ailelerin eğitim sürecine

katılmalarını sağlamak ve katkılarını artırmak için eğitim ve bilgilendirme hizmeti sağlamaya yönelik olarak Bakanlık bünyesinde Aile Eğitim Şubelerinin açılması önerilmektedir. Ayrıca özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin etkinliğini artıran en önemli faktör olan “erken müdahale stratejisinin” çok zayıf işlediği ulaşılan sonuçlar arasındadır (Smagulova, 2009).

Araştırmada özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere yönelik tanılama ve değerlendirme sürecinin erken yaşta yapılması, taramada kullanılan genel-yaygın tarama programlarının eksikliğini giderilmesi, ölçme araçlarının yenilenmesi, güncellenmesi ve uygun ortamların oluşturulması gerektiği özellikle ifade edilmiştir. Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sunan okul ve kurumların sayısının yetersiz olmasının sınıfların kalabalık olmasına ve kaynaştırma sisteminin yeterli seviyede uygulanamamasına sebep olduğu belirtilmiştir (Smagulova, 2009). Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuca göre kurum yöneticileri ve personel kaynaştırma uygulaması konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Kaynaştırma eğitimi verilen okul ve kurumlarda personel yetkin olmadığından, araç-gereç yetersizliğinden ve ödenekler kısıtlı olduğundan teçhizatın kullanılmasında zorluk çekilmektedir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre kurumlarda başta rehber öğretmen, sosyal çalışmacı, işaret dili uzmanı ve özel eğitim öğretmeni olmak üzere çeşitli branşlarda personel eksikliği vardır. Bu eksikliğin giderilmesi için üniversitelerde eğitim programları açılmalı ve bu bölümlerin öğrenci kontenjanları artırılmalıdır. Kurumların hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Hizmet içi eğitim verilmesinde, yöneticilerin ve diğer personelin kendi iş alanına yönelik ve uygulamalı bilgiler sağlanmalıdır. Eleman yetersizliği ve sürekliliğin sağlanamaması gibi problemlerden dolayı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin denetimi yeterli düzeyde yapılamamaktadır (Smagulova, 2009).

Azap (2011) tarafından yapılan araştırmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden çocukların anne ve babalarının bu merkezlere yönelik görüşlerini ortaya koyarak mevcut eksiklerin tespit edilmesi ve literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Örneklem İstanbul ili Anadolu yakasında 4 ve Avrupa yakasında 4 olmak üzere yansız atama yöntemi ile seçilmiş toplam 8 rehabilitasyon

merkezinde eğitim gören 263 özel gereksinimli bireyin anne ve babaları ile sınırlıdır. Araştırma betimsel bir özellik taşımakta olup ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Özel Eğitim Kurumları Veli Görüşlerine Dayalı Değerlendirme Formu’ ile toplanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre velilerin özel eğitim kurumları hakkındaki görüşleri genel olarak olumsuzdur. Velilerin görüşleri kurumda bulunan öğrenci sayısına göre değişmektedir ve ideal öğrenci miktarı 150-200 arası olarak ölçülmüştür (Azap, 2011).

Baykoç (2010) çalışmasında özel eğitimde tespit ettiği eksiklikleri ifade etmiş ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik çözüm önerileri sunmuştur. Çalışma kapsamında özel eğitime muhtaç çocukların eğitime başlama yaşı erken tanı esasına dayandığı, bugünkü koşullarda özel eğitim kurumları 0-4 yaş dönemindeki engelli çocukların eğitimlerini sağlayacak donanım (personel, araç-gereç vb.) sahip olmadığı ve bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2012₁). Araştırmada özel eğitim kurumlarında özel eğitim gerektiren çocuklar için kullanılan eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiği, gerek kaynaştırma programlarında gerekse özel eğitim kurumlarında sosyal yaşam programlarının yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ülkemizde özel eğitim gören çocuklar içinde kaynaştırma eğitimi verilebilen çocukların oranının yeterli olmadığı ve bu oranı yükseltmek üzere gerekli çalışmaların organize edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Baykoç, 2010).

Kaynaştırma eğitiminde özel gereksinimi olan çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak araç-gereçlerin yeterli düzeyde kullanılması gerektiği kaynaştırma eğitimi uygulanacak sınıfta sınıf öğretmeninden başka yardımcı bir öğretmenin olması gerektiği araştırmada belirtilmiştir (Baykoç, 2010). Buna ek olarak rehberlik ve araştırma merkezlerinin sayılarının ve niteliklerinin artırılması gerektiği ve tüm alanlarda çevre düzenlemesi yapılarak engellilerin ulaşılabilirlik sorununun çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine araştırma kapsamında özel eğitim alanında görevlendirilecek personelin atanma koşullarının mevzuatta yapılan değişikliklere paralel olarak 119 Sayılı TTK'da yeniden düzenlenmesi gerektiği ve bu eğitimcilerin alanda çalışmaya gönüllü olması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca özel eğitim

personelinin yıpranma düzeyi diğer öğretmenlere göre daha fazla olduğu için özellikle bireysel eğitim programları uygulayan eğitim personelinin hizmet yılı dikkate alınarak, personelin kurumdaki vazifesinin farklı birimlerde, farklı yöntemlerle devam etmesi gerektiği ve personel miktarının yetersizliğinin telafi edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Baykoç, 2010).

Araştırmada Baykoç (2010), sınıf öğretmenliği eğitim programlarının özel eğitim dersleriyle zenginleştirilerek bu alandaki personel sayısına katkı sağlamak üzere görevlendirilecek sınıf öğretmenlerinin yeterliliklerinin artırılması gerektiğini ve üniversitelerde öğretmen yetiştiren tüm bölümlerin eğitim programlarına özel eğitim derslerinin yeterli düzeyde dahil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak bu alanda yapılan teftişlerin, özel eğitim alanında sürekli olarak hizmet içi eğitim verilen ve sadece bu alanda teftiş yapan müfettişler tarafından yapılması gerektiği belirtilmiştir. Araştırma kapsamında rehberlik ve araştırma merkezlerinin nitelikli hale getirilmesi ve sayılarının artırılması gerektiği ve bu merkezlerde rehber öğretmen, özel eğitim öğretmeni, zihin, görme, işitme engelliler öğretmeni, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı, psikolog, fizyo terapist, eğitim odyoloğu bulundurmanın gereklilik olduğu ifade edilmiştir (Baykoç, 2010). Ayrıca üstün ve özel yetenekli çocuklar için ülkemize uygun modeller geliştirilmesi gerektiği ve sistemin hatasız işlemesi için tarafları karşı karşıya getirmeyecek güvenilir yazılım sistemlerinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

Karasu ve Mutlu (2014) tarafından yürütülen çalışmanın amacı özel eğitim uygulama okullarında ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda özel eğitim alanında yaşanan mevcut sorunları tespit etmek ve tespit edilen bu sorunlara yönelik çözümler geliştirerek literatüre katkıda bulunmaktır. Veriler Muş İl sınırları içinde özel eğitim alanında görev yapmakta olan dokuz öğretmenden nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlere; özel eğitim imkanları, öğretim süreci, fiziksel mekân şartları ve öğretmenlerin idarecilerle ve öğrenci velileriyle olan ilişkileri konusuna yönelik on dört soru sorulmuştur. Katılımcılar bu konulara dair birçok problemin mevcut olduğunu, mevcut olan problemlerin bir kısmına kurumsal ve bireysel gayretle sonucu çözümler

üretilebildiğini fakat bazı problemlerin ancak Bakanlık tarafından yapılabilecek önemli değişiklikler yoluyla çözülebileceğini ifade etmişlerdir (Karasu ve Mutlu, 2014).

Araştırmada son yıllarda özel eğitim idari birimlerinin yapmış olduğu çalışmaların özel eğitim alanında gelişmeler sağlamasına karşın bu çalışmaların hiç yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca özel eğitim uygulamalarının ülkemizde geri kalmış olmasının, özel eğitime muhtaç bireylerin durumlarının farklılık arz etmesinin, engelli bireylere yönelik mevcut tutum ve düşüncelerin, özel eğitim alan mezunlarının yetersiz olmasının ve ekonomik kaynakların sınırlı kabul edilmesinin bu konuda yaşanan birçok problemin zeminini oluşturduğu belirtilmiştir (Karasu ve Mutlu, 2014). Yine ulaşılan sonuçlar kapsamında özel eğitim bölümü mezunu öğretmenlerin özel eğitimde daha başarılı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca özel eğitim alanından mezun olmayan öğretmenlerin özel eğitim alanına yönelik alan ve pedagojik bilgi bakımından yetersiz olduğu halde görevlendirilmesinin hem öğretmen hem de öğrenciler açısından sorun yaşanmasına sebep olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında mevcut eğitim programlarının öğrenci seviyesi açısından sıklıkla düşük veya yüksek seviyede kalabildiği, bu tür durumlarda mevcut programların öğrencilerin seviyesine uyarlandığı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenler bazı ders ve engel gruplarına yönelik müfredat ve kaynak kitap bulunmadığını ve mevcut müfredat ve kaynak kitapların çokça eksik yönlerinin bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kendi gayret ve özverileri ile aşamadıkları problemler hakkında çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Katılımcı öğretmenlerin bir kısmı e-okul sisteminin özel eğitim alanına yönelik bürokratik düzeyde ihtiyaçlar dikkate alınarak uygun hale getirilmesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir (Karasu ve Mutlu, 2014).

Araştırmada ulaşılan sonuçlar dahilinde rehabilitasyon merkezlerinin ve ailelerin sorumlu davranmamaları yüzünden özel eğitime muhtaç çocukların uzun tatil aralarında öğrendiklerini önemli ölçüde unutabildikleri katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ek olarak okulların fiziksel şartlarının genel olarak uygunsuz

olduğu, yardımcı personelin yetersiz, sağlık personelinin ise hiç bulunmadığı belirtilmiştir. Kurum bahçelerinin çocuklara yönelik çeşitli uygulamalar için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Özel eğitim kurumlarının fiziksel ortamlarının, sınıfların, koridorların, tuvaletlerin, spor ve oyun alanlarının özel eğitime muhtaç çocukların gereksinimlerine göre inşa edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca köylerde yaşayan öğrencilerin ulaşımında genel olarak sorunlar yařandđđı, kış aylarında ise Őehir merkezinden okula gelen öğrencilerin ulaşımında çeşitli sorunlar yaşanabildiği ve bu problemlerin çözümü için ilçe merkezlerine özel eğitim kurumlarının ve özel eğitim alt sınıflarının açılması gerektiği belirtilmiştir (Karasu ve Mutlu, 2014).

Araştırmaya katılan öğretmenler, yaşanan mevcut problemlerin önemli bir kısmının özel eğitim kurumlarında görev yapan idarecilerin ve bu kurumları denetleyen müfettişlerin özel eğitim alan mezunu olmamalarından ve alanı yeterince tanımamalarından kaynaklandđđını belirtmişlerdir. Öğretmenler ailelerin çocuklarına karşı yeterince sorumlu davranmadıklarını, çocuklarından beklentilerinin normalin çok altında veya çok üzerinde olabildiğini ve ailelerin ciddi bir eğitime ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir (Karasu ve Mutlu, 2014).

Özyürek (2008) alışmasında, ülkemizde özel eğitimde ğretmen yetiştirme konusunda mevcut durumu ve sorunları analiz etmeyi amaçlamış ve bu sorunların zm için yeterliliğe dayalı ğretmen yetiştirme konusuna dair görüşlerini ifade etmiştir. Araştırmada zel eğitim ğretmeni yetiştirmeyi etkileyen şu unsurlar tartışılmıştır:

- 1) zel eğitim ğretmeni yerine kısa süreli eğitim programlarıyla yetişmiş alan dışı öğretmenlerin atanması,
- 2) Yeterli ğretim elemanı ve alt yapı sağlanmadan özel eğitim bölümlerinin açılması,
- 3) ğretmen yetiştirme programlarının tepkisel ve popülist yaklaşımlarla düzenlenmesi.

Alanda tespit edilen mevcut sorunların zmne dair;

- 1) Yeterliliğe dayalı ğretmen yetiştirme süreci ve zellikleri,

- 2) Öğretmen yeterliliklerinin belirlenmesi için izlenmesi gereken yollar,
  - 3) Özel eğitim öğretmenine yönelik yeterlilik kriterleri,
  - 4) Yeterliliğe dayalı özel eğitim öğretmenliği programlarının karşılaşılabileceği olası sorunlar
- Başlıkları çeşitli öneriler ışığında tartışılmıştır.

Araştırmada Özyürek (2008) bilimsel yaklaşım temelli öğretmen yetiştirme programı geliştirmek için yeterliliğe dayalı program oluşturmanın üniversitelerin görevi ile çakıştığına ulaşılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlerin niteliğini artırma konusunda gayret göstermesi gerekirken baskılar sonucu özel eğitim alanında öğretmen niteliğini azaltan uygulamalar ve mantık dışı yönetim örnekleri sergilemektedir. Kısa sertifika programları ile öğretmen yetiştirilmesinden, özel eğitim bölümleri, özel eğitime muhtaç çocuklar ve aileleri ve de eğitim sistemi zarar görmektedir. Özel eğitim bölümlerinde görev yapan eğitim personelinde iyi öğretmen yetiştirme isteği azalmaktadır. Ebeveynler çocuklarına eğitsel beceri kazandıramayan öğretmenlerden dolayı umutsuzluk yaşamaktadır. Özel eğitim konusunda tecrübe ve bilgi sahibi olmayan yöneticilerle özel eğitim uygulamalarının niteliğini artırmak mümkün görünmemektedir (Özyürek, 2008).

Araştırmada YÖK'ün yapılan baskılar sonucu eğitim fakültelerinde yeterli eğitim personeli ve alt yapı oluşturulmadan özel eğitim bölümlerini açılmasına izin vermesinin önemli sorun olduğu belirtilmiştir. Bu bölümlerde; yeterli tecrübeye sahip olmayan öğretim üyeleriyle, düzgün tasarlanmamış derslerle ve yetersiz öğretmenlik uygulamasıyla düşük düzeyde teknik beceriye sahip olarak yetişen mezunlarla özel eğitime muhtaç bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak mümkün görünmediği ifade edilmiştir. Öğretmen yetiştirme görevinin üniversitelere verilmiş olmasına rağmen Bakanlık özel eğitim öğretmenlerini hizmet içi eğitim programları ile kanun dışı bir şekilde yetiştirmekte olduğu ulaşılan sonuçlar arasındadır. Araştırma kapsamında sertifika programları ve diğer kısa süreli programlarla öğretmen ihtiyacının karşılanması verimli bir yöntem olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca özel eğitim lisans programı mezunu olan öğretmenlerin sertifikalı veya ücretli öğretmenlerden çok üstün olduğu ifade edilen bir diğer husustur (Özyürek, 2008).

Araştırmada belirtilen sorunların çözümüne yönelik gündeme alınması gereken bazı düzenlemeler belirlenmiştir;

- 1) Yeterliliğe dayalı öğretmen yetiştirmenin gereği olarak üniversitelerde öğretmen yetiştirmek için gerekli olan alt yapı, kaynak ve uygulama ortamlarının oluşturulmasının sağlanması ve ilgili standartlara sahip olan yerlerde özel eğitim bölümlerinin açılması gerekmektedir.
- 2) Açılan bu bölümler denetlenmeli ve eğitim başarı standartlarının sağlanması açısından çaba içinde olunmalıdır.
- 3) Bakanlık üniversitelerin gerekli alt yapıyı sağlaması için destek olmalıdır (Özyürek, 2008).

Akçamete, Büyükkarakaya, Bayraklı ve Sardohan Yıldırım (2012) çalışmalarında genel ve özel eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecini konu etmişlerdir. Buna ek olarak ülkemizdeki eğitim politikaları yeni eğilimler boyutunda ele alınmış, mevcut politikaların sebep olduğu sorunlar değerlendirilmiş ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunulmuştur. Araştırma sonuçları kapsamında ülkemizdeki eğitim politikalarının oluşturulma aşamasında bilimsellik ölçütüne yeterli düzeyde yer verilmediği belirtilmiştir. Ülkemizde partiler üstü bir eğitim politikası oluşturulamadığı için değişen yönetim kadroları ile birlikte eğitim politikaları da değişmekte olduğu, eğitim politikalarında tutarlılık sağlanamadığı ve esaslı düzenlemeler yapılamadığı için uygulamaya yönelik sorunların ve eğitim sisteminin ve ülkemizin geleceğinin bu sorun ve belirsizliklerden olumsuz etkilendiği ifade edilmiştir.

Araştırmada, eğitim politikalarının uygulanmasındaki sorunların çözümüne yönelik kısa süreli ve çözüme ulaşmayan müdahalelerde bulunulması değil; bilimsel temellere dayanan, ülkenin uygulama ihtiyacını göz önünde bulunduran, alt yapısı sağlam, denenmiş ve etkili sonuç verdiği bilinen uygulamaların hayata geçirilmesinin ve partiler üstü bir eğitim politikasının oluşturulmasının ülkemiz açısından kritik öneme sahip olduğu belirtilmektedir (Akçamete, Büyükkarakaya, Bayraklı ve Sardohan Yıldırım, 2012).

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ülkemizde özel eğitim okul yöneticilerinin karşılaştıkları sorunların incelenmesidir. Bu amaç ışığında aşağıda sunulan alt amaçlara cevap aranmıştır:

- 1) Özel eğitim okul yöneticileri bürokratik açıdan ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?
- 2) Özel eğitim okul yöneticileri eğitim politikaları kapsamında ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?
- 3) Özel eğitim okul yöneticileri ekonomik sebeplere dayanan ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?

1.5. Sayıtlar

Bu araştırma için kabul edilen sayıtlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

- 1) Örneklem grubu evreni temsil edebilecek sayı ve niteliktedir.
- 2) Görüşme yapılan yöneticiler soruları içtenlikle yanıtlamış ve yanıtlarında var olan durumu olduğu gibi yansıtmışlardır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

- 1) Bu araştırma özel eğitim kurum yöneticilerinin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri konusunda yalnızca bu kurumlarda görev yapan yöneticilerin görüşleri ile sınırlıdır.
- 2) Araştırma verileri yöneticilere uygulanan “Görüşme Formları” nın ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- 3) Araştırma İstanbul ve Konya illeri içerisinde yer alan Özel Eğitim Kurumları ile sınırlıdır.

BÖLÜM II: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Özel eğitim okul yöneticilerinin karşılaştıkları sorunların incelenmesine yönelik olan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yaklaşımla veri toplanması sonucu seçilen çalışma grubundan detaylı bilgiler alınabileceğinden dolayı nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmada araştırılan durum, sosyal olgu, olay, normlar ve değerler belirlenmeye, bağlı oldukları çevre içerisinde araştırılmaya ve anlaşılmaya sağlanır. Ayrıca nitel araştırma tekniklerinin araştırma ortamına göre, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olması önemli özelliklerindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu çalışmada görüşülen yöneticilerin samimi duygu ve düşüncelerini anlamak amacı ile derin ve detaylı bilgi edinmek gerektiği için nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan veri toplama yöntemlerinden olan görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan görüşme yönteminin; yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşme olmak üzere üç farklı türü bulunmaktadır (Robson, 1993). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin özelliği görüşülen kişilerin deneyimlerini ve bakış açılarını derinlemesine ortaya koymak olduğu için bu çalışmamızda veri toplamak üzere yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi tercih edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminde araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme formu hazırlar. Görüşme formunun hazırlanmasına ek olarak araştırmacı görüşmenin gidişatına bağlı olarak değişik sorularla görüşmenin akışını olumlu etkileyerek kişinin yanıtlarını detaylandırmasını sağlayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık

görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle eğitimbilim araştırmalarına daha uygun bir teknik görünümü vermektedir (Türnüklü, 2000).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini 2014-2015 öğretim yılında Konya ve İstanbul illerinde özel eğitim okullarında görev yapmakta olan 28 özel eğitim okulu yöneticisi oluşturmaktadır. Katılımcılar yansız atama yöntemi ile belirlenmiş ve araştırmaya gönüllülük esası dahilinde katılmışlardır. Araştırmaya katılan yöneticilerin demografik özellikleri Ek 2’de yer almaktadır (bkz. S.110).

2.2.1. Çalışmaya Katılan Yöneticilerin Demografik Özellikleri

Ek II’de ifade edildiği üzere araştırmaya katılan 28 yöneticinin 10’u bayan 18’i erkektir. 11 tanesi müdür olarak görevini yürütmekte olup 17’si görevini müdür yardımcısı olarak ifa etmektedir. 21 yönetici üniversite eğitimini lisans mezunu olarak tamamlamış, 7 yönetici lisansüstü eğitim yapmıştır. Katılımcılardan 4 tanesi özel eğitim mesleki eğitim okulunda, 1 tanesi görme engelliler okulunda, 13 tanesi özel eğitim iş uygulama okulunda, 6 tanesi ise özel eğitim uygulama okulunda görev yapmaktadır. Mesleki tecrübe konusunda 8 yönetici 8 yıl ve üzeri mesleki kıdeme, 5 yönetici 5-7 yıl arası mesleki kıdeme, 6 yönetici 3-4 yıl arası mesleki kıdeme, 9 yönetici ise 1-2 yıl arası mesleki kıdeme sahiptir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

Araştırma sürecinde özel eğitim kurum yöneticilerinin karşılaştıkları sorunların incelenmesi amacı ile veri toplamak için önce konuya yönelik alan yazın

taraması yapılarak görüşme soruları oluşturulmuştur. Katılımcıların demografik ve kişisel bilgilerini temin etmek amacı ile demografik bilgi formu hazırlanmıştır. Alanında deneyim sahibi uzmanların incelemesi sonucu yarı yapılandırılmış görüşme formunda (bkz. S.34-35) gerekli görülen değişikliklerin yapılması sağlanarak görüşme formu son haline getirilmiştir. Pilot çalışma için örneklem dışından iki yöneticiye uygulanmış ve yine uzmanlar kontrolünde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Son haline getirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu içeriğinde mevcut olan demografik bilgi formu 5 sorudan, kurumsal bilgi formu ise 13 sorudan oluşmaktadır.

Tablo 3. Veri Toplama Aracının Geliştirilme Süreci

Aşama 1	Alanyazın taraması yapılarak görüşme sorularının oluşturulması
Aşama 2	Görüşme sorularının uzmanlar tarafından incelenerek gerekli görülen değişikliklerin yapılması
Aşama 3	Pilot çalışma için örneklem dışından iki yönetici ile görüşme yapılması
Aşama 4	Pilot görüşmelerden toplanan bilgiler ışığında gerekli görülen değişikliklerin uzmanlar kontrolünde tekrar yapılması

2.3.1. Araştırma Soruları (Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu)

Araştırmanın amacına bağlı olarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi için oluşturulan demografik bilgi formu, ikinci kısım ise araştırma sorularının yer aldığı kurumsal bilgi formudur.

1. Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: Erkek____ Bayan____
2. Mezun olduğunuz lisans bölümü: _____
3. Eğitim durumunuz (en son mezun olduğunuz okula göre):
4. Yöneticilik yaptığınız okul türü ve ünvanı: _____
5. Yöneticilikte tecrübe süresi: _____

2. Kurumsal Bilgi Formu

1. Okulun yönetsel sürecinde sıklıkla sorun yaşadığınız konular nelerdir?
2. Müfredatla ilgili yaşadığınız sorunlar nelerdir?
3. Özel eğitim sürecinin bürokratik işleyişi ile ilgili ne tür sorunlar yaşamaktasınız? Ne tür yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?
4. Kurumlar arası iletişim konusunda yaşanan sorunlar nelerdir? Bu sorunların düzeltilmesi için nelerin yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?
5. Personel yeterliliğinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?
6. Okulun fiziksel şartlarından kaynaklanan sorunlar nelerdir?
7. En çok hangi engel grubundaki öğrencilerin eğitiminde sorun yaşıyorsunuz ve ne tür sorunlarla karşılaşyorsunuz?
8. Uygulanmakta olan maaş politikası okul personelinin iş performansını nasıl etkilemektedir?
9. Öğretim materyallerinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?
10. Okulunuzda eğitim görmekte olan çocukların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik çevre çocukların başarısını nasıl etkilemektedir?
11. Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
12. Yöneticilerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
13. Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

2.4. Verilerin Toplanması

Veriler nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Veriler toplanmadan önce görüşmelerin yasal dayanak çerçevesinde yapılabilmesi için İstanbul ve Konya İl illi Eğitim Müdürlükleri'nden resmi izin alınmıştır. İstanbul ilinden 18 ve Konya ilinden 10 olmak üzere yansız atama yöntemi ile gönüllülük esasına göre seçilmiş olan 28 okul yöneticisinin her biri ile ayrı ayrı görüşme tarihleri belirlenmiş ve belirlenen

tariflerde grŖmeler gerekleŖtirilmiŖtir. GrŖmeler 15.06.2015-01.08.2015 tarihleri arasında araŖtırmacının kendisi tarafından gerekleŖtirilmiŖ ve grŖmeler katılımcıların bilgisi ve onayı dahilinde ses kayıt cihazına kaydedilmiŖtir.

2.4.1. GrŖmelerin Yapılması

Yapılan grŖmeler öncesinde katılımcılara, sorulara yönelik verecekleri cevapların araŖtırmanın doğrularını yansıtması aısından önemli olduğu ve isimlerinin kesinlikle aıklanmayacağı belirtilerek veri kaybını önlemek amacı ile ses kayıtlarının alınması gerektiği ve bu kayıtların kesinlikle kimse ile paylaŖılmayacađı ifade edilmiŖtir. GrŖmelerin tümü araŖtırmacı tarafından yüz yüze gerekleŖtirilmiŖ ve ses kayıt cihazını ile kaydedilen grŖmeler esnasında katılımcıların kimse tarafından rahatsız edilmemesi sađlanmıŖtır. Yapılan grŖmeler 12-33 dakika arasında srmŖtir. AraŖtırmaya katılan yöneticilerin ismi aıklanmayacağından dolayını katılımcılara kod isimler verilmiŖtir, rneğin; (Y 1).

2.5. Verilerin Analizi

GrŖmeler tamamlandıktan sonra kayıt altına alınan ses dosyaları bilgisayar ortamında Word programını aracılığı ile transkript edilmiŖ ve elde edilen 126 sayfalık veri ierik analizi yöntemi ile zmlenmiŖtir. Bu aŖamada grŖmelerden elde edilen transkriptler ayrı ayrı deđerlendirilmiŖ ve yapılan bu değerlendirmenin sonucunda her bir sorunun cevaplarını kapsayan kategorilerin de yer aldığı cevap anahtarını niteliğinde özel bir form oluŖturulmuŖtur. Verilerin incelenmesi sonucunda zmlemesi daha önceden yapılmıŖ olan grŖme sayfalarının kenarlarına anahtar dŖnceler atlamadan not edilerek grŖmeye dayalı kodlar bu forma iŖaretlenmiŖtir. Cevap anahtarında yer alan kategorilerin uygunluğunu belirleyebilmek iin her bir grŖme iin birer boŖ cevap anahtarını oluŖturulmuŖtur. Yapılan grŖmelerden yansız atama yöntemi ile seilen bir transkript, araŖtırmacının kendisi ve nitel araŖtırma konusunda tecrübeli bir ğretim yesi tarafından birbirlerinden bağımsız olarak özel formda deđerlendirilmiŖtir.

Görüşülen yöneticinin ifade ettiği görüşe uygun olan kod cevap formuna işaretlenerek değerlendirme yapılmıştır. Yapılan işaretlemelerin doğruluğunu belirlemek amacı ile araştırmacının ve uzmanın yaptığı işaretlemeler karşılaştırılmış ve yapılan karşılaştırılma sonucunda değişiklik yapılması uygun görülen kategoriler tekrar düzenlenerek yorumlanmıştır. Öğretim üyesinin ve araştırmacının birlikte yaptıkları sadeleştirme ve birleştirme işlemi sonucunda 3 tema ve 11 kod belirlenmiş, temalar ve kodlar sistemli bir biçimde analiz edilerek düzenlenmiştir. Belirlenen kategorilere ait görüşlerden bazı kesitlere yer verilmiştir. Kodlar sayılarak frekans değerleri hesaplanmıştır.

BÖLÜM III: BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan 28 yönetici ile yapılan görüşmeler doğrultusunda oluşturulan üç ana tema ve bu ana temalara ait alt kategoriler yer almaktadır. Araştırmanın bulgularını oluşturan ana temalar aşağıda belirtilmiştir:

- 1) Yönetsel Sorunlar**
- 2) Eğitim Politikalarından Kaynaklanan Sorunlar**
- 3) Ekonomik Temelli Sorunlar**

3.1. Yönetsel Sorunlar

Araştırmaya katılan 28 özel eğitim okul yöneticisinin tamamı (28: %100) okulun yönetsel sürecinde çeşitli sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Araştırmada yönetsel sorunlar teması;

- 1) Bürokratik Sorunlar
- 2) Personelden Kaynaklanan Sorunlar
- 3) Kurumlar Arası İletişim Sorunları
- 4) Ailelerden Kaynaklanan Sorunları

olmak üzere dört alt kategoride incelenmiştir.

28 yöneticinin tamamı bürokratik süreçte sorunlar yaşadıklarını (%100), 27 tanesi (%96) personelden kaynaklanan sorunlar olduğunu, 21 yönetici (%75) kurumlar arası iletişim konusunda sorunlar olduğunu, 5 yönetici (%17) ise ailelerle yeterli düzeyde iletişim kuramamalarından kaynaklanan sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

3.1.1. Bürokratik Sorunlar

Araştırmaya katılan yöneticilerin tümü (28: % 100) özel eğitimin bürokratik sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını ve bazı güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yöneticilerden yarısından fazlası (15: %53) bürokratik sorunlar

çerçevesinde e okul sisteminin özel eğitim uygulamalarına uygun olmayışı ile ilgili görüş bildirmiştir. Katılımcıların açıklamalarına göre e okul yazılımı özel eğitim ihtiyaçları dikkate alınmaksızın planlandığından dolayı özel eğitim okullarına yönelik pek çok işlemin sistem üzerinde gerçekleştirilmesi mümkün değildir. E okul sistemi üzerinde özel eğitime yönelik uygulamalar gerçekleştirilemediğinde yöneticilerin iş yükü artmakta, basit işlemler için dahi ilçe milli eğitim müdürlükleri ile çeşitli yazışmalar yapmak durumunda kalınabilmekte ve bazı durumlarda yazışmaların sonuçlanması aylar sürebilmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“E okul sistemi ile ilgili sorunlar yaşıyoruz. Nakil konusunda sorun yaşıyoruz, sırada bekleyen yaklaşık 100 öğrencimiz var, bunlar sırasını beklerken sistem bunları eski okullarında görüyor. Okula başlatacağız, bekledikleri için üst sınıfta görünüyorlar, sistemde buna benzer engellerle çok sık karşılaşıyoruz ve her bir durum için ilçe milli eğitimle görüşmek ve ardından koşturmak zorunda kalıyoruz ve bu da iş yükümüzü çok artırıyor.” (Y 14).

“E okulla ilgili çok büyük problemler yaşıyoruz. Biz okula aldığımız öğrencileri performanslarına göre ayırıp sınıflar oluşturuyoruz ama e okul diyor ki bu çocuk geldiği zaman yaş durumundan dolayı 1. Sınıfa gidecek diyor. Bize 8-9 yaşında çocuklar geliyor 1. Sınıfa gitmesi gerekirken onları bire kaydedemiyoruz.” (Y 25).

Bürokratik sorunlar konusunda özel eğitim okullarının bağlı olduğu yönetmeliklerin birbiri ile çelişen veya belirsizliğe yol açan hükümler içerdiği, 1., 2., ve 3. kademe genel eğitim yönetmeliklerinin özel eğitim müfredatıyla bazı durumlarda çeliştiği ve bu çelişkili durumlarda ne yapacaklarını bilmedikleri katılımcıların beşte birinden fazlası (6: %21) tarafından ifade edilmiştir:

“Bizim nereye bağlı olduğumuz pek belli değil. Yani Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlıyız sonuçta öyle değil de. Mesela okulun mührü yok. Yani 1., 2., 3. kademe için hangi yönetmeliklere bağlı çalışmalıyız, ilköğretim kurumları yönetmeliği mi, ortaokul kurumları yönetmeliği mi, özel eğitim hizmetleri yönetmeliği mi hepsi bizi bağlıyor ama hepsi birbiri ile çatışıyor.” (Y 22).

“Eğitim uygulama okullarının orta-ağır çocuklar olduğu için bunların kendine has bir yönetmeliğinin olması lazım. Bizim yönetmeliğimizde, özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde görme, işitme, evde eğitim, hafif hepsini aynı şekilde veriyor. Ha, çözüm getiriyor mu getiriyor ama yeterli değil. Bizim öğrencilere yönelik olarak bunun daha bir özelleştirilmesi lazım.” (Y 5).

Yöneticilerin yedide biri (4: %14) bazı özel eğitim okullarında 1. , 2. ve 3. kademedede bulunan özel eğitim öğrencilerinin aynı okul içerisinde eğitim görmesinden veya farklı engel gruplarının aynı fiziksel ortamda özel eğitim sürecine tabi tutulmasından kaynaklanan sorunlar oluştuğu belirtilmiştir:

“Özel eğitim sürecinin bürokratik işleyişinde bizim okul bazında hani soruna bakarsak bizim üç okulun bir arada olması en büyük sorunumuz. Çocukların yaş grupları uygun değil mesela bunların ayrı okullarda olması lazım.” (Y 5).

“Farklı özel eğitim çocuklarının bir arada olmalarından dolayı sorun yaşıyoruz, önceden otistik çocuklar eğitim merkezleri vardı şimdi ise çocuklar karışmak durumunda kalıyor. Bu işimizi zorlaştırıyor.” (Y 23).

Araştırmaya katılan yöneticilerden altıda birinden fazlası (5: %18) üst birimlerde görev yapmakta olan bürokratların ilgisizliğinden ve talepte buldukları konulara kayıtsız kalınmasından şikayet etmektedirler. Üst birimlerdeki yöneticilerin (ilçe milli eğitim müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü, daire başkanlıkları, genel müdürlük vs.) görev yaptığı birime daha adaptasyonu sağlanmadan kadro değişikliği yapılmasından ve sorunlarla karşılaşıldığında yapılan bu görev değişikliklerinden dolayı muhatap bulmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir.

“Bürokratik işleyiş ilgisiz, sürekli değişimler mesela, üst kademedede yapılan sürekli değişimler. Oraya o isimlerin adaptasyonu bile sağlamadan değişiklik oluyor. İşitme engelliler okulları siz ne iş görürsünüz diye sorma imkanı bile olmuyor, değişiyor. Niye değişiyor, giden ne yapmamıştı, gelen adam farklı olarak ne yaptı o da belli değil.” (Y 10).

“Yani çok sık kişiler değişiyor, il milli eğitimde, şurada burada, takip edemiyoruz kimi arayacağız diye. Daha çok alandan veya alana yakın özel eğitim veya rehberlik

mezunları gelmeli diye düşünüyorum. Çünkü diğerleri öğrenene kadar zaman geçiyor, yönetici doğruyu bulana kadar çeşitli mağduriyetler yaşanabiliyor.” (Y 13).

Yöneticilerin yedide biri (4: %14) Özel eğitim okullarının bağlı olduğu bazı birim yöneticilerinin özel eğitim alanı konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı, yönetici kadrolarında özel eğitim alan mezunu olan veya bu konuda tecrübe sahibi kişilerin görevlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

“Hiç unutmam bir şube müdürümüz geçmişte şey sınavları vardı bu, seviye belirleme sınavları vardı ortaokullar için. Aradı, öğrencilerinizi niye yazmadınız? Ben de dedim keşke müdürüm katılabilseler, bizim çocuklarımız ağır, orta düzeyli çocuklar keşke katılabilseler, bizim çocuklarımızın böyle bir sınava katılması mümkün değil, biliyor olmanız gerekir.” (Y 11).

Yöneticilerle yapılan görüşmelerde (2: %7) özel eğitim öğrencilerinin tanılama aşamasında çelişkili durumlar ortaya çıktığı takdirde hakem görevi üstlenebilecek bir kurumun oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırma kapsamında edinilen izlenimlere göre bu durumun veliler tarafından önemli bir sorun olduğunu belirtmek gerekmektedir. RAM’larda çalışan personelin gerek iş yükünün ağır olması gerekse personelin yetkin olmayışı sık sık yanlış eğitsel tanılamalara sebep olabilmekte ve bu durum gerek velileri gerekse özel eğitim sürecini olumsuz etkilemektedir. İşin olumsuz bir başka yönü ise RAM’a itiraz edildiği takdirde tekrar aynı kurulun tetkikleri değerlendirmesidir. Bundan dolayı yapılacak itirazlara tarafsız bir gözle bakan yeni bir kurul oluşturulması gerekmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir.

“Yani yanlış tanılamaya karşı hem rehberlik araştırma açısından hem sağlık bakanlığı açısından velinin itiraz edebileceği hakem olarak kullanabileceği, temyiz olarak kullanabileceği bir kurumun olması lazım. İkisinde de yok şuanda bu. Tıbbi tanıda ayrı kararlar verilmişse hakem hastaneye gidiyor. RAM’da öğrenci velisi veya okul itiraz ederse yeniden aynı kurul test ediyor ve karar veriyor. Belki ayrı bir temyiz merci gibi bir yer oluşturulabilir yani.” (Y 2).

Katılımcıların yaklaşık onda biri (3: %10) özel eğitim öğrencilerine meslek kazandırmak için düzenlemeler yapılması gerektiğini ve mevcut sistemin düzgün işlemlerini engelleyen bazı durumlar olduğunu ifade etmişlerdir.

“İşitme engeli olan bir çocuğu sözel kabiliyeti ile ölçmeye kalkarsan bu çok sağlıklı bir şey olmaz, çok becerikli olanlar var ama akademik alt yapıları zayıf. Özel sektör yasal mecburiyetten dolayı işe alıyor çocuğa sen gelme ben sana parayı öderim diyor. Sorun çok.” (Y 19).

3.1.2. Personelden Kaynaklanan Sorunlar

Personel konusunda sorun yaşadığını ifade eden yöneticilerden yarısına yakını (12: %42) mevcut eğitim personelinin çok yüksek bir oranda ücretli öğretmenlerden oluştuğundan dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ücretli öğretmenlerin uzun vadede istikrarlı çalışmadıklarını ve çok önemli bir kısmının ise sonraki yıllarda öğretmenliğe devam etmediğini ifade etmişlerdir. Aşağıda bu durumu belirten yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Bizim okulda ücretli öğretmenlerin çok çalışması bizim için sıkıntı yeterince özel eğitim öğretmeni atanmadığı için. Şuanda 20 öğretmenimizin 18 tanesi ücretli, bundan dolayı tabii ki yeterince verim alamıyoruz. Bu da veliye tabii ki yansıyor bir de doğal olarak bize yansıyor.” (Y 12).

“39 ücretli öğretmenimizin en fazla 4-5 tanesi başarılı olup bir sonraki sene devam edebiliyor. Bizde bölüm mezunu kadrolu öğretmen lazım bu konuda çok fazla eksiklerimiz var.” (Y 18).

2014 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın getirdiği düzenleme ile birlikte özel eğitimde alanların birleştirilmesi sonucu branş öğretmenleri özel eğitim alanı dahilinde istediği branşta görev yapabilmektedir. Örneğin işitme engelliler öğretmeni görme engelliler okulunda görev yapabilmektedir. Bu durum alanda düzensizliğe sebep olmuş ve görüşülen yöneticilerin üçte birinde fazlası (9: %32) bu konuda sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu düzenlemenin beraberinde getirdiği sorunlarla ilgili durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Özel eğitim atamalarında alanların birleştirilmesi konusunda sorun yaşıyoruz. Bu durum bazı karışıklıklara sebep oldu. Bizim okulumuz otizmlilere yönelik olmasına rağmen işitme engelliler atanabiliyor. Bunun gibi işitme engelliler okuluna da zihin engelliler öğretmenleri atanabiliyor. Bu durum karışıklık çıkarıyor. Alanların ayrılması gerekiyor.” (Y 17).

“Özel eğitimde alanların birleştirilmesi ile beraber işitme engelliler öğretmenlerimizin tamamı dağıldı, en büyük sıkıntımız o. Personel yeterli değil, çünkü geçmişte bu okul için bahsediyorum, kadrolunun tamamına yakını işitme engelliler öğretmenleri idi. Yeni getirilen bu düzenlemeyle öğretmenlere kolaylık sağlandı ama bunlar farklı okullara dağıldı, doğru düzgün öğretmenimiz yok, ücretli öğretmenlerle çalışıyoruz.” (Y 20).

Yeni mezun olan özel eğitim öğretmenlerinin hem sayısı hem de donanım açısından yetersiz olduğunu belirten yönetici (6: %21) görüşleri şu şekildedir:

“Öğretmen geldiğinde çok acemi oluyor, bu sorunun çözülmesi lazım. Yani sayı zaten az artı gelenler de tecrübesiz acemi oluyorlar..” (Y 21).

“Personel yetersizliği, sayısal yetersizlik zaten bilinen bir şey. Nitelik açısından da hep söylenen bir şeydir ben yeterli olduklarını kesinlikle düşünmüyorum. Esnek olmayan yaklaşımlarla mezun oluyorlar.” (Y 13).

Personel sorunları arasında yer alan hizmetli kadrolarının yetersizliği yöneticilerin sorun yaşadığı konulardandır. Bu durumu ifade eden yönetici (9: %32) görüşlerine dair kesitler aşağıda sunulmaktadır:

“Bize hizmetli kadroları verilmesi lazım, yetersiz.” (Y 15).

Personelin koordinasyon eksikliği ve iş takibini iyi yapmamasından kaynaklanan sorunlar hakkında bir (1: %3) katılımcı şunları ifade etmiştir:

“Tam koordine olmamak, koordinasyon eksikliği, mesela bir işin yapılması için talimat veriyorsunuz personele veya öğretmene ama iş söylendikten sonra ayrıca bir de takibi için uğraşıyorsunuz, ya yapılmıyor ya eksik yapılıyor veya savsaklanabiliyor. Böyle olursa aynı işin yapılmasını tekrar tekrar koordine etmek gerekebilir.” (Y 17).

3.1.3. Kurumlar Arası İletişim Sorunları

Araştırmaya katılan 28 yöneticilerin dörtte üçü (%75) kurumlar arası iletişimde çeşitli sorunlar yaşadıklarını açıklamışlardır. Araştırmada kurumlar arası iletişim sorunlarından bahseden yöneticilerin bir kısmı özel eğitim süreci ile ilişkili çalışan kurumların görevlerini düzgün bir şekilde yerine getirmediğini ve bu kurumlarla zaman zaman iletişim sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda görüş belirten yöneticilerin şikayetlerinin çoğu (8: %28) rehberlik ve araştırma merkezleri hakkındadır. Rehberlik ve araştırma merkezlerinde görevli kişilerle iletişimde sorun yaşadıklarını ve rehberlik ve araştırma merkezlerinin görevleri kapsamında yaptıkları tanılama işlemini yeterli düzeyde ve düzgün yapmadıklarını ifade etmişlerdir:

“Rehberlik araştırma ile bazen iletişimde sıkıntı yaşayabiliyoruz. Yanlış yönlendirmeler olabiliyor, bu da neye sebep olabiliyor, çocuk uyumsuzluk yaşayabiliyor.” (Y 14).

“Diğer ilçelere ait RAM’lar ile bazı iletişim problemleri yaşayabiliyoruz. Kapasitemiz dolduğu halde öğrenci yönlendiriyorlar bazen göndermemeleri gereken öğrencileri de gönderebiliyorlar bu da sorun oluşturuyor. 6 ilçeden öğrenci alıyoruz ve bu ilçelerdeki ramları her öğrenci geldiğinde arıyoruz, öğrencilerin bilgileri eksik geliyor peşinde koşturmak durumunda kalıyoruz.” (Y 17).

Araştırmaya katılan yöneticilerin beşte birine yakını (5: %18) üst kurumlarla yazışmalarına geç cevap verilmesi sonucu özel eğitim öğrencilerinin bazı mağduriyetler yaşayabildiğini ve üst birimlerde görev yapan yöneticilerin özel eğitim alanında yetkin olmadığı için anlaşmakta zorluk çektiklerini ifade etmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Bizim direkt sorunu giderecek nihai birim ile görüşmemiz gerekiyor çünkü biz buradan ilçe milli eğitime yazıyoruz, onlar uygun görürse il milli eğitime yazıyor, onlar uygun görürse ilgili başkanlıklara genel müdürlüğe derken bir sürü vakit geçiyor. Bir şeyin cevabı gelene kadar 3-4 defa program, yönetmelik mevzuat değişiyor. İlçe ve il milli

eğitimde özel eğitimden sorumlu birimler var ama buradaki arkadaşlar özel eğitimde görev yapmış kişiler değil.” (Y 15).

“Hala bizim okulların, ilçe yani en çok muhatap olduğumuz, adamlar okulun ismini bile bilmiyor. Oradaki şefin bu okul ne işe yarıyor türünden soruları ile karşılaşabiliyoruz.” (Y 11).

Özel eğitim alanına hizmet eden kurumlarda çalışanların yine özel eğitim alanı içindeki farklı kurum çalışanlarına önyargılı davrandığı veya yeterli düzeyde anlayış göstermediği yöneticiler (3: % 10) tarafından belirtilmiştir:

“Kurumlar arası iletişim konusunda kurumların ön yargıları yıkıp birbiri ile iletişime geçmesi gerekiyor. (Y 5).

Katılımcıların beşte birine yakını (5: %18) tarafından özel eğitimin başlayıp devam ettiği süreçte özel eğitimden faydalanması gereken öğrencilerin velileri farklı pek çok kurumla muhatap olmakta ve muhatap olunan bu kurumlar aracılığı ile elde ettikleri hastalık raporu, tanılama veya eğitim süreci ile ilgili resmi bilgileri birbirleri ile daha rahat paylaşma imkanı sağlayacak bir veri tabanına ihtiyaç duyulduğu ve bu tarz bir çalışmanın olmamasının özel eğitimde yaygınlaşmayı engellediği ifade edilmiştir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“En başta ortak bir veri tabanımız yok. Her kurumun kendi veri tabanı var o da onlar da sağlıklı şekilde işlemiyor veya güncellenmiyor. Çocuklar sadece bir yerden faydalanmıyor. Hem rehabilitasyondan faydalıyor hem özel eğitim okulundan faydalıyor. Hem hastanede tanılanıyor hem de RAM’da tanılanıyor. Ama iyi bir veri tabanı olsa herkesin yetkisi ve bilgisi oranında erişim izni olsa daha iyi olur diye düşünüyorum. Sadece Milli Eğitim bazında değil de e-devlet gibi. Bakanlık üstü, kurumlar üstü bir veri tabanı olabilir.” (Y 1).

“Şimdi teknoloji geliyor, teknolojinin geliştiği yerde öğrenci velisini hiç yormadan eğitimine karar verebilmek lazım. Nedir bunun asgarisi, bir defa gidip tanılmasını tıbbi veya eğitsel tanılmasını bir yerde yapıp ondan sonra öğrenci velisini bir daha yormadan belki elektronik ortamda ona göndererek, belki istediği yerden bir şekilde TC (Kimlik Numarası)’sini girerek raporunun çıktısını alabilecek veri tabanı oluşturulabilir yani.

Okullaşmayı engelleyen en önemli faktör nedir diye sorulsa bunun öğrenci velisinin çocuğunun peşine koşturması yorulması olarak düşünüyorum.” (Y 2).

3.1.4. Ailelerle İlgili Sorunlar

Araştırmaya katılan yöneticilerin üçte birinden fazlası (11: %39) tanesi yönetsel sorunlar kapsamında ailelerden kaynaklanan sorunların bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerden kaynaklanan sorunlar kapsamında görüş belirten katılımcıların çoğu bu tür sorunların ailelerin çocuklarına yeterli düzeyde ilgi göstermediğinden ve ailelerin çocukların eğitimi konusunda duyarsız davrandığından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Çocuklarla genel olarak ilgilenmeme var. Mesela öğretmenle iletişime geçme yok, herkes birinci planda geçim sıkıntısına girmiş yani öğrenci sadece gitsin gelsin daha çok, yani öğretmenle işbirliği yok, okulla işbirliği yok.” (Y 11).

“Öğrencinin durumunu sormaya gelmeyen, hiç tanışmadığımız velilerimiz var. Kimisine telefonla bilgi verirsiniz sadece dinleyip kapatır. Sonuçta bizim işimiz, veli-okul ortak çalışmasıyla meyve verecek bir süreç. Burada öğretilenler evde pekiştirilirse başarılı olabiliyorsunuz.” (Y 18).

Ailelerden kaynaklanan sorunlar konusunda görüş bildiren katılımcıların dörtte biri (7: %25) ailelerin özel eğitime muhtaç çocuklarından fazla bir beklenti içinde olmadıklarına ve çocuklarının eğitimi ile yeterince ilgili olmadıklarını açıklamışlardır. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Ailelerin sosyo-ekonomik durumu çok düşük, çocuklarından fazla bir beklentileri yok bu yüzden eğitimleri ile çok ilgili değiller.” (Y 19).

Ailelerin özel eğitim okullarını bir gündüz bakımevi gibi görmesi, bakıma muhtaç çocuklarını okula göndererek çocuklarının kendilerine getirdiği külfeti azalttığını düşünmesi araştırmaya katılan yöneticilerin (4: %14) yakındığı durumlardan biridir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Bazıları okulu bakımevi gibi görüyorlar sadece çocuklardan uzaklaşıp biraz rahat nefes almak için çocukları okula gönderiyorlar.” (Y 22).

“Bir öğrencimiz çoğu zaman hasta olmasına rağmen okula gönderildi. Veliyi arıyoruz ya kardeşim sen bu çocuğu gel al, bu çocuk burada uyuyor. Adam yok işim var, şuradayım, buradayım diyerek okulu bakım evi gibi kullandı.” (Y 25).

Ailelerle ilgili sorun yaşadığını ifade eden yöneticilerin dörtte biri (7: %25) bazı ailelerin çocuklarına sadece maaş gözüyle baktığını, onun engelli bir birey olarak kendine özgü ihtiyaçları olduğunu göz ardı ettiğini belirtmiştir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşüne yer verilmiştir:

Yani genelleme yapmayayım ama veli var ki çocuğa sadece maaş gözüyle bakıyor, engelli maaşı gözüyle bakıyor. Onun engelli bir birey olduğunu, çeşitli ihtiyaçları olduğunu ve kazanması gereken belirli davranışları olduğunu göz ardı ediyorlar. (Y 6).

Katılımcıların geri kalanı (4: %14) bazı çocukların okulda kazandığı davranış ve edinimlerin evlerinde pekiştirilmediği için eğitimlerinin sekteye uğradığını ifade etmiştir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşüne yer verilmiştir.

“Burada kazandırmaya çalıştıklarımız çocuk eve gittiğinde sıfırlanabiliyor. Bu da sorun oluşturuyor.” (Y 17).

3.2. Eğitim Politikalarından Kaynaklanan Sorunlar

Araştırmaya katılan 28 yöneticiden tamamı (%100) eğitim politikalarından kaynaklanan sorunlar bulunduğunu ifade etmişlerdir. Eğitim politikalarından kaynaklanan sorunlar:

- 1) Müfredattan kaynaklanan Sorunlar
- 2) Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlar

Olmak üzere iki alt kategoride incelenmiştir. 28 Yöneticiden tamamına yakını (26: %92) müfredattan kaynaklanan sorunlar bulunduğunu, yarısından fazlası ise

(15: %53) kişi ise çoklu engellilerin eğitimi konusunda çeşitli sorunların var olduğunu belirtmişlerdir.

3.2.1. Müfredattan kaynaklanan Sorunlar

Katılımcıların tamamına yakını (26: %92) zel eğitim okullarının müfredatları ile ilgili çeşitli sorunlar bulunduğunu dile getirmişlerdir. Yöneticilerin dörtte biri (7: %25) mevcut müfredat programlarının çocukların durumu ile uyumsuz olduğunu, bazı konularda yetersiz kaldığını belirtmişlerdir.

“Müfredat ocuklara göre biraz zor, burası orta ve ağır çocuklar eğitim görüyor burada, başka hiçbir yere gidemeyen çocuklar geliyor bize, kitaplar geliyor, kitaplar biraz yazı ağırlıklı çocukları hani okuma yazma biliyor varsayımına veya okuduğunu anlayabileceği varsayımına dayanıyor ama öyle değil.” (Y 13).

Yöneticilerde (5: % 18) genel eğitim mesleki eğitim okullarındaki mesleki eğitim programlarının özel eğitim mesleki eğitim okulları için uyarlanarak Talim ve Terbiye Kurulu onayı alması gerektiğini belirtmişlerdir:

“Benim gördüğüm bizim okulda mobilya dekorasyon, cam seramik ve el sanatlarının var ancak mevcut olan ve amayı istediğimiz bazı bölümlerin talim terbiyeden geçmiş programları yok. Bunların hazırlanması ve talim terbiyeden geçmesi gerekir. (genel eğitim)” (Y 1).

İşitme engelliler okullarında eğitim gören öğrencilerle normal eğitim okullarında eğitim gören öğrencilerin aynı eğitim programlarına tabi tutulduğu, işitme engelli çocuklar için acilen kapsamlı bir müfredatın hazırlanması gerektiği bu okullarda görev yapan yöneticiler (3: %10) tarafından ifade edilmiştir. Bu durumu yansıtan yönetici görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

“İşitme engelli bir öğrencinin normal okulda okuyan bir ğrenci ile aynı müfredata tabi tutulması komik bir hata, çıkamaz zaten işin içinden, müfredat aynı kalsa da zaten biz yumuşatıyoruz, esnetiyoruz orasından burasından kırıyoruz, kendimize uygun hale getiriyoruz.”(Y 10).

“Sadece bizim çocuklarımıza yönelik kapsamlı bir müfredatın hazırlanması gerekiyor acilen. Türkçesi zayıf olan çocuğa İngilizce öğretmeye kalkıyorsunuz, böyle bir şey olabilir mi?” (Y 19).

Araştırmaya katılan yöneticilerden birkaçı (2: %7) kaynaştırma öğrencilerinin genel eğitim sınıflarında eğitim görmesinin fayda getirmediğini, dersin ilk 20 dakikasından sonra bu öğrencilerin dikkatinin dağıldığını, kaynaştırma eğitiminden verim alınmadığını ve bu konuda ilgili üst birimlerle yapılan görüşmelerin netice sağlamadığını belirtmişlerdir:

“Bizim çocukların ilkokul ortaokul öğrencilerinden ayrılması lazım, aynı sınıfa konulmaması, aynı miktarda ders saati uygulanmaması lazım. Mesela bizim çocukların ders süresi maksimum 20 dakika olması lazım çünkü bu süreden sonra dikkat eksikliği ortaya çıkıyor. Müfredatla ilgili üst kademelere gönderdiğimiz alternatif çözümler, eğitim modellerimiz maalesef kabul görmüyor. Mesela işitme engelliler programında İngilizce dersi var ama çocuk Türkçe bilmiyor işte bu ve benzeri sorunları gideremiyoruz 4-5 yıldır.” (Y 15).

Araştırmaya katılan yöneticilerden beşte birine yakını (5: %18) özel eğitime tabi tutulan çocukların üç aylık yaz tatili süresinde öğrendiklerini unuttukları için uzun süreli yaz tatili olmaması gerektiğini ifade etmiştir:

“Daha fazla ders saati olabilmeli veya yazın mesela tatil olmamalı bizim için çünkü ara verildiğinde öğrendiklerini kolay unutuyorlar bizim öğrencilerimiz.” (Y2 1).

Katılımcıların dörtte birinden fazlası (8: %28) mevcut kaynak kitapların yetersiz olduğu, çocukların yıllarca aynı kaynak olarak aynı kitapları kullandığı, bu kitapların içerik açısından zayıf olduğu ve bu durumun sorunlara yol açtığı konusunda görüş belirtmiştir:

“Müfredatla alakalı, bizim kitaplarımızın yenilenmesi gerekiyor. Bizde mevcut kitapların içeriği hep aynı, ben dört yıldır buradayım, 1. Sınıftan 8. Sınıfa kadar hep aynı kitap okutuyoruz.” (Y 23).

“Kitaplarımız çok yetersiz, kitap basmışlar ama 5 yıldır aynı kitabı okutuyoruz, kitap değişmedi. Özel eğitim uygulama merkezine de aynı kitabı veriyor bana da aynı kitabı veriyor, oradan bize gelen bir çocuk yıllarca aynı kitabı görmüş oluyor ve sıkılıyor. Bu kitaplar yetersiz ve içleri bomboş, yönetmelik de bu konuda açık değil, talim terbiye kuruluna yazı yazıyoruz bana elinizde kitap var diye cevap geliyor.” (Y 24).

3.2.2. Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlar

Katılımcıların yarısından fazlası (15, % 53) özel eğitim okullarının fiziksel şartlarının yetersiz ve uyumsuz olduğunu, çoklu engelli çocukların okulun fiziksel ortamından yeterli düzeyde yararlanamadığını, özel eğitim öğretmenlerinin çoklu engelli öğrencilerin eğitim öğretimi konusunda yeterli düzeyde bilgi ve donanıma sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca okullarda çoklu engelli öğrencilere sınıf açma konusunda isteksiz davranılabildiğini belirtenler olmuştur. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Çok büyük sorun çoklu engellilerin eğitimi gerçekten de. Aslında bu personel yeterliliği ile ilgili de bir konu. Öğrenci geldiği zaman buraya işitme engeli, görme engelli, öğretmenler bir şey bilmediklerini söylüyorlar bu konuda. Okulların öğrenciyi kabul edip etmemeyi okulların inisiyatifine bırakıyorlar, çift engel sınıfı açarlarsa açıyorlar açmazlarsa bizim çift engel sınıfımız yok deyip öğrenciyi geri çevirebiliyorlar.” (Y 23).

“Şuanda bizim bir tane çift engel sınıfımız var. Orada hem işitme hem bedensel hem otizmlili öğrenci var ama bunlara hitap eden öğretmen bulmakta sorun yaşıyoruz. Geçen yıl yoktu ancak bu yıl işitme engelli öğretmenimiz atandı ve onu bu sınıfımıza yönlendirdik ama bunun haricinde görme engelli de var, diğer bireysel sınıflarımızda işitme engellilerimiz de var ve bunlara yetecek öğretmenimiz yok.” (Y 16).

Katılımcıların onda biri (3: %10) çoklu engelli öğrencilerin başat engeline göre eğitim aldığını ve diğer engel türünde eğitim alamadığı için eğitiminin sekteye uğradığını ifade etmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan yönetici görüşlerine yer verilmiştir:

“Çocuk başat engeline göre eğitim alıyor, hangi engeli ön plandaysa o alanda eğitim alıyor, diğer engeli konusunda eğitimi sekteye uğruyor.” (Y 21).

3.3. Ekonomik Temelli Sorunlar

Araştırmaya katılan yöneticilerin tamamı (28: %100) özel eğitim alanında ekonomik temelli sorunlar bulunduğunu belirtmişlerdir. Ekonomik temelli sorunlar teması:

- 1) Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar
- 2) Personele Tahsis Edilen Maaş ve Sunulan Sosyal İmkanların Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar
- 3) Okulların Fiziksel Şartlarından Kaynaklanan Sorunlar
- 4) Materyal Eksiliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Olmak üzere dört alt kategoride incelenmiştir.

Araştırmaya katılan 28 yöneticiden tamamına yakını (27: %96) ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasından kaynaklanan sorunlarla karşılaştığını, büyük çoğunluğu (25: %89) kişi maaş politikasından kaynaklanan sorunlar olduğunu, pek çoğu (24: 85) kişi okulların fiziki şartlarından kaynaklanan sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası ise (18: %64) materyal eksikliğinden kaynaklanan sorunların mevcut olduğunu ifade etmiştir.

3.3.1. Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar

Katılımcılardan tamamına yakını (27: %96) ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasından kaynaklanan sorunlar bulunduğunu belirtmiştir. Yöneticilerin yarısından fazlasının (16: %57) özel eğitim görmekte olan çocukların ailelerin yüksek oranda düşük gelirli olduğu, ekonomik kaygılar taşıdığı ve bu durumun çocukların başarısına olumsuz şekilde yansıdığı ifade edilmiştir.

“Bizim bölge zaten dezavantajlı bir bölge olduğu için ailelerin de gerçekten sosyo-ekonomik düzeyi çok düşük. Bu da onların durumunu etkiliyor, nasıl etkiliyor dersiniz

çocuklarla genel olarak ilgilenmeme var. Maddi kaygılar yüksek olduğu için eğitim geri planda kalıyor.” (Y 12).

Yöneticilerin yaklaşık beşte biri (5: %18) Gelir düzeyi yüksek olan ailelerin, çocuklarına, okulda gördüğü eğitime ek olarak farklı eğitim imkanları sunduğu ve çocuklarının eğitim süreci ile daha yakından ilgili olduğu belirtilmiştir.

“Durumu iyi olan aileler rehabilitasyon kurumları aracılığı ile fizyoterapist, dil terapisti, oyun arkadaşı gibi ekstra imkanlardan çocuklarını faydalandırabiliyor ama ekonomik durumu iyi olmayan aileler okul eğitimleri ile bile doğru düzgün ilgilenmiyor.” (Y 28).

Yöneticilerin yarısına yakını (12: %42) sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çocukların pek çoğunun okula aç gönderildiğini, kıyafetlerinin özensiz, yırtık veya uygunsuz olduğunu, bu çocukların sosyal ortamlarının okulla sınırlı olduğunu, yaş grubu yüksek olanların uygun olmayan çeşitli işlerde çalıştırılabildiğini ifade etmişlerdir. Aşağıdaki verilen yönetici görüşü bu durumlara işaret etmektedir:

“Bunlardan durumu çok fakir olanlar okula aç geliyor ve diğer çocukların durumlarını gördüğünde içeriyorlar bunu net olarak görebiliyoruz. Üzerlerinde doğru düzgün kıyafet olmuyor. Mahzunlaşıyorlar, sessizleşiyorlar. Bu öğrenciler çalışıyorlar aynı zamanda tekstilde şurada burada hatta çalışırken dayak yiyorlar. Ağır iş yaptırılıyor bunlarda deli kuvveti vardır diye.” (Y 24).

3.3.2. Personele Tahsis Edilen Maaş ve Sosyal İmkanların Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar

28 yöneticinin tamamına yakını (25: %89) maaş politikasından kaynaklanan sorunlar olduğunu belirtmiştir. Maaş politikasından kaynaklanan sorunlara değinen 25 yöneticinin tamamına yakını (21: %75) ücretli öğretmenlerin maaşlarının kadrolu özel eğitim öğretmenlerine kıyasla 1/3 veya 1/4 gibi oranlarda çok düşük olduğunu, ücretli öğretmenlerin maaşlarının günümüzde asgari ücret seviyesinden daha düşük olduğunu ifade etmiştir. Bu durumun öğretmen verimliliğine olumsuz yansıdığı ve özel eğitim okullarında görev yapan ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlere

kıyasla çok fazla sayıda olduğu için öğretmenlerin pek çoğunda bu olumsuz durumun görüldüğü ifade edilmiştir.

“Maaş politikası, zaten ağırlıklı olarak ücretli ile çalıştığımız için onların maaşı çok düşük. 20 öğretmenin 18’i ücretli. Onlar da normal bir öğretmenin 1/3’ü kadar maaş alıyor. Tabi ki verim alamıyoruz. Kadrolu öğretmenlerin de aynı şekilde, onların da diğer okul öğretmenlerine göre % 25 ek ders ücreti fazla. Genel olarak pek çoğu yeterli bulmuyor tabi ki.” (Y 12).

“Aslında özel eğitim öğretmenlerinin maaşının değiştirilmesi lazım. Özel eğitimcilere ek ders ücreti % 25 fazla veriliyor ama bizim okulumuzda bundan faydalanabilen sadece bir öğretmen var diğerleri ücretli çünkü. Ücretli öğretmenler ise asgari ücretten daha düşük maaş alıyor. Ücretli öğretmen grubunun da maaşının iyileştirilmesi lazım. Aynı grupta iş yapıp bu durumdan faydalanamadığından burada bir sıkıntı var.” (Y 15).

Görüş bildiren yöneticilerden bir kısmı (5: %18) ücretli öğretmenlerin diğer öğretmenlere kıyasla maaşlarının düşük olmasından ötürü yapmaları gereken bazı işlerden imtina ettiklerini ve sorun çıkardıklarını belirtmişlerdir.

“Ücretli öğretmenlerimizin maaşı çok düşük artı sigortaları yarım yattıyor. Mesela bu ay için alacakları ücret 500 tl ve bütün yaz boyunca sigortaları yatmayacak ve maaş da almayacaklar. Böyle olduğu için çalışma konusunda bazen sorun yaşıyor, benim aldığım ücret belli, çalışma standartım belli ben yapmam diyebiliyor mesela.” (Y 16).

“Ücretli öğretmenler kadrolu öğretmenlere göre maaşlarını çok düşük aldığı için aralarında gerginlik yaşanabiliyor.” (Y 28)

Görüş bildiren yöneticilerin bir kısmı (6: %22) özel eğitim alanı içinde ağır engelli gruplarındaki veya otistik öğrencilerle çalışan öğretmenlerin diğer özel eğitim öğretmenlerine kıyasla daha yüksek maaş alması gerektiğini, özlük haklarının diğer öğretmenlere kıyasla daha iyi olması gerektiğini ve tüm özel eğitim öğretmenlerinin yıpranma payının ve sağlanan teşvik unsurlarının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Otizmde görev yapan bir öğretmen ve hafif düzeyde zihinsel engellilerle çalışan bir öğretmenin % 25 fazla ders ücretini alması çok adil değil. Psikolojim bozuldu diyor öğretmen. Yani psikolojik yönden destek verilebilir, tatil imkanı verilebilir. Ya da daha farklı sosyal imkanlar verilebilir, yıpranma payı verilebilir.” (Y 3).

Yöneticilerin dörtte birinden fazlası (8: %28) özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde çalışan meslek dersi öğretmenlerinin özel eğitim okullarında 20 saate kadar ek ders ücreti alabildiklerini ve bu durumun meslek dersi öğretmenlerinin özel eğitim okullarından ayrılmalarını teşvik ettiğini belirtmişlerdir.

“Öğretmenlerimiz var, 2 tane beden, 2 tane görsel sanatlar, şimdi bunlar maaş karşılığında sonra girebildikleri mevcut ders programı kadar ek ders alabiliyorlar, onların bu hususta sıkıntıları var. Bunlar normal teknik okullarda 40 saate kadar ek ders ücreti alabiliyorlar ama burada maaş karşılığı 20 saat, bu sorun oluşturuyor.” (Y 9).

“Meslek öğretmenlerinin ek ders ücretleri diğer (genel eğitime tabi olan) meslek liselerine göre çok düşük kalıyor. Meslek öğretmenleri şuanda kalmak istemiyorlar.” (Y 23).

Katılımcılardan beşte birine yakını (5 %18) performansa dayalı maaş politikasının uygulanması gerektiğini, mevcut sistemde görevini iyi yapan ve iyi yapmayan öğretmenlere aynı düzeyde maaş verildiğini ifade etmiştir.

“Performansa dayalı denetim sistemini getirmek zorundayız. Denetim sistemi de böyle maaşla ücretlendirme sistemi de böyle olmalı. Çalışanla çalışmayanı ayırt edeceksin. Mevcut sistem iyi çalışana da kötü çalışana da aynı ücreti veriyor.” (Y 10).

Yöneticilerin yedide biri (4: %14) özel eğitim alt sınıfı bulunan genel eğitim okullarındaki idarecilerin ve sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin ek ders ücretlerinden özel eğitim öğretmenleri gibi faydalanabilmesi gerektiğini, bu durumun eğitimde niteliği artırabileceğini ve özel eğitim alt sınıflarının ve kaynaştırma uygulamalarının yaygınlaşabileceğini belirtmişlerdir.

“Normal okullardaki özel eğitim sınıflarının bulunduğu okullarda idareciler, burada idareciler de özel eğitim okullarındaki ücretlerden farklı alıyorlar. Ama şey, özel alt

sınıfların bulunduğu okullardaki idareciler almadığı için ya da alsalar özel eğitim sınıfları açma konusunda biraz daha gayretli olabilirler.”(Y 1).

3.3.3. Okulların Fiziksel Şartlarından Kaynaklanan Sorunlar

Ekonomik temelli sorunlar olduğunu belirten 28 yöneticiden çoğu (24: %85) okulların fiziksel şartlarından kaynaklanan sorunlar bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş bildiren katılımcılar özel eğitim okullarına tahsis edilen binaların tamamına yakınının terkedilmiş kamu veya okul binalarının restore edilerek eğitime uygun hale getirilmeye çalışılması sonucunda özel eğitim okulu haline getirildiğini, bu tür okulların fiziki şartlarının özel eğitime uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu yansıtan yönetici görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Şuanda mevcut okullardan 10 okuldan bir tanesi bu çocukların özelliğine uygun yapılmıştır, birçoğu atıl durumdaki kullanılmayan kamu kurumu binasıdır, yani işte belediyeye ait bir binadır, toparlanmıştır badana boyası yapılmıştır, buyurun geçin özel eğitim burada verilsin. Şimdi siz böyle bir binada başladığınızda ne kadar uğraşırsanız uğraşın siz sağlıklı bir eğitim sunamazsınız.” (Y 11).

“Binamız eski bina, 40 yıllık. Artı özel eğitime uygun değil, atölyelerimiz falan herhangi bir şeyimiz yok. Sınıflarımız dar. Bu yandaki normal ilkokulun eski binasıymış, atıl kalmış sonra bize tahsis edildi. Tahsis edildi ama şartları uygun değil tabi ki, öyle idare etmeye çalışıyoruz.” (Y 12).

Yöneticilerin yarısından fazlası (15: %53) özel eğitim okullarının genelinde asansör ve/veya rampa bulunmadığını, bedensel engel durumu olan öğrencilerin giriş kattaki sınıflarda eğitim gördüğünü fakat bu durumun sorunları çözmek için yeterli olmadığını, bedensel engelli öğrencilerin giriş kat haricinde bulunan yemekhane, atölye, spor salonu gibi ortamlardan faydalanamadığını ifade etmişlerdir. Bu durumu yansıtan yönetici görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Okulun şartları uygun değil, görüyorsunuz mesela bu sınıf ortadan bölünmüş ve iki sınıf haline getirilmiş. Asansörümüz yok, yürüyemeyen öğrencilerimiz var, uygun değil, açık ve net.” (Y 14).

“Burası tamamen normal bir okula yönelik bir bina. Asansörümüz yok, sıralarımız, masalarımız, dolaplarımız hiç biri özel eğitime uygun değil. Bahçedeki, spor salonumuzdaki alanlarımızın hiç biri özel eğitime uygun değil. Çocuklarımızın özelliklerine uygun yapılmış hiçbir şey yok aslında burada. Normal çocuklara uygun şekilde yapılmış burası” (Y 18).

Yöneticilerin yarısından fazlası (19: %67) sınıfların özel eğitim öğrencileri için uygun olmadığını, bazı sınıfların ve koridorların dar ve loş olduğunu, sınıflarda tuvalet ve lavabo bulunmadığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra okul bahçelerinin çocukların rahat hareket edebilmesi için yeterince geniş olmadığı ifade edilmiştir. Bu durumu yansıtan yönetici görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Okulumuz oldukça eski, fiziki yapısı yetersiz, sınıflarımız uygun değil, koridorlar loş, sınıfların bazıları loş, asansörü yok.” (Y 20).

“Sınıflarımız özel eğitim şartlarına uygun değil, atıyorum bazı sınıflarda tahta var bazılarında yok, bazı sınıflar çok büyük bazıları çok küçük. Daha önceki görev yaptığım okulda sınıflarda tuvalet vardı, bu tuvalet eğitimi için çok önemli. Bunun yanı sıra okulun dış ortamı da uygun değil, bahçemiz çok küçük.” (Y 22).

Yöneticilerin yaklaşık dörtte biri (6: %21) okul kapasitesinin yeterli olmadığını ve bu yüzden alınması gereken çok sayıda öğrenciyi alamadıklarını ve beklettiklerini, özel eğitime uygun yeni binalar yapılarak acilen mevcut kapasitenin artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durumu yansıtan yönetici görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Başka bir binanın içindeyiz. Bize ait bir bina yok başka bir ilk ve ortaokulla iç içeyiz. Her zaman yazı yazıyoruz sırada öğrenci olduğu zaman bize yer versinler diye ve bu süreçte sorunlarımızı kendi içimizde olabildiğince halletmeye çalışıyoruz.” (Y 15).

“Sınıf açılın diyeceğim ama okulun her tarafını değerlendirerek sınıf haline getirdik. Çünkü çok fazla sırada bekleyen öğrenci var.” (Y 16).

3.3.4. Materyal Eksiliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Ekonomik temelli sorunlar olduğunu belirten 28 yöneticiden 18 kişi (% 64) okullarda materyal eksikliğinden kaynaklanan sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir. Yöneticiler mevcut materyallerin çoğunun özel eğitim materyali değil anaokulu materyalleri olduğunu ve bu materyallerin dahi çok yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

“Öğretim materyallerine yeterli düzeyde erişim sağlayamıyoruz yani sağlayabildiğimizi de korumakta kullanmakta sıkıntı çekiyoruz yani. Özel eğitime özel bir materyal olması gerekir ama okul öncesi materyalleri kullanıyoruz genelde, kullanılan o grup.” (Y 6)

“Materyaller yeterli düzeyde sağlasak da bize yönelik değil materyaller. Genelde bizde ana sınıfı materyalleri kullanıyorlar okuldakiler. Daha çok bizim çocuklara uygun materyallerin oluşturulması gerekiyor.” (Y 8)

Yöneticilerin üçte birine yakını (8: %28) materyal eksikliğinden kaynaklanan sorunları yöneticilerin yalnız çözemeyeceğini, özel eğitim alanına mahsus materyallerin bakanlık bünyesinde kapsamlı bir çalışma ile geliştirilmesi veya model ülkelerden alınması gerektiğini, materyallerin zenginleştirilmesinin çocukların başarısına olumlu yansıtacağını belirtmişlerdir.

“Talep ettiğimiz zaman alabiliyoruz. Ama tabii ki çok daha zengin materyal ihtiyacı var bu tür kurumların. Bununla ilgili yeni bir düzenleme yapılması lazım. Tüm okulların ortak materyal ihtiyacını karşılayacak bir, bir hazırlık süreci ve bunu karşılamasıyla ilgili bir çalışma ve bunların ne şekilde tam olarak kullanılacağı yönünde bir çalışma yapılmalı.” (Y 3)

“Yani bizde özellikle çok çeşitli materyaller olması gerekiyor. Ama okullar her şeyi bulmak durumunda değil, bulamaz da. Bakanlık bunları hazırlayıp gönderebilir maalesef eksiklerimiz çok. ” (Y 10)

Materyal eksikliğinin bir başka olumsuz sonucu ise öğretmenlerin kullandığı öğretim yöntemlerini kısıtlamasıdır. Yöneticilerin yedide biri (4: %14) bu konuda görüş belirtmiştir:

“Materyal yönünden epey eksiklerimiz var. Öğretmenin de eksikliği bu aslında, öğretim yöntem ve teknikleri var bir sürü üniversitelerde öğretilen ama hep doğrudan öğretim yöntemi kullanılıyor maalesef eksikimiz o.” (Y 14)

Katılımcılardan bir yönetici (1: %3) ihale sonucu alınan materyallerin olması gereken fiyattan çok daha pahalıya geldiği ve devletin zarara uğratılabildiği konusunda görüş bildirmiştir.

“Belli materyallerin dışarıda kendi paramla alsam 10 TL'ye alabileceğim bir şeyi devlet ihale usulü ile almaya kalktığımızda 25 TL'ye geliyor. Hani bu devleti kazıklamak oluyor biz de o yüzden fazla materyal alamıyoruz, kendi cebimizden kendi imkanlarımızla ne kadar alabiliyorsak o kadar materyalimiz var.” (Y 24)

BÖLÜM IV: TARTIŞMA

Bu bölümde özel eğitim okul yöneticilerinin karşılaştığı sorunlara yönelik bulgular başlıklar halinde tartışılmıştır.

4.1. Yönetsel Sorunlar

Araştırmada tespit edilen yönetsel sorunlar dört alt kategoriden oluşmaktadır.

4.1.1. Bürokratik Sorunlar

Araştırma kapsamındaki bulgulardan biri bürokratik konuda çeşitli sorunlar yaşandığıdır. Bürokratik sorunlar çerçevesinde değerlendirilebilecek sorunların başında e okul sisteminin özel eğitim alanına uygun olmaması gelmektedir. E okul sisteminin özel eğitim alanına uygun olmaması öğrencilerle ilgili resmi pek çok işlemin gerçekleştirilememesine sebep olmakta ve hem öğretmen hem de idarecilerin sistem izini almak için üst birimlerle çok defa yazışmasını gerektirmekte ve iş yüklerini ciddi düzeyde artırmaktadır. Nitekim Karasu ve Mutlu (2004) e okul sisteminin özel eğitim öğrencilerine uygun olmamasının öğretmenlerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri olduğunu belirtmiştir. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse öğrencinin akademik seviye açısından eğitim görmekte olduğu sınıf ortalaması ile belirgin fark olduğu durumlarda özel eğitim yönetmeliğine göre öğrencinin sınıfı değiştirilebiliyorken e okul sistemi genel eğitim okullarına uygun olarak tasarlandığı için bu değişikliği yapmaya izin vermemektedir. Ayrıca özel eğitimle ilgili çalışan tüm kurumların erişim sağlayabileceği, çocuklarla ilgili veri girebileceği özel eğitime muhtaç çocukların hastalık raporu, tanılama gibi kişisel bilgilerinin yer alacağı E-Devlet gibi resmi bir veri tabanının olmaması büyük bir eksikliktir. Böyle bir veri tabanının olmaması velilerin kurumlar arasında gidiş gelişlere sebep olmakta ve bu durum özel eğitimin yaygınlaşması açısından önemli bir engel teşkil etmektedir.

Bürokratik sorunlar konusunda özel eğitim okullarının bağlı olduğu yönetmeliklerin birbiri ile çelişen hükümler içerdiği, belirsizliklere yol açtığı ve yetersiz olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Alanyazında incelenen

araştırmalarda paralel bulgular mevcuttur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (2010₂) bünyesinde yapılan araştırma kapsamında öğretmenlerin %42,3 gibi önemli bir çoğunluğu yönetmelikleri yetersiz bulmaktadır. Ayrıca Yılmaz (2002), özel eğitim kurumları ve sorunları isimli çalışmasında yeni kanuni düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Bürokratik sorunlar kapsamında ulaşılan bulgulardan bir diğeri üst birimlerde görev yapmakta olan bürokratların ilgisiz olmaları ve talepte bulunulan konulara kayıtsız kalmalarıdır. Üst birimlerdeki yöneticilerin (ilçe milli eğitim müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü, daire başkanlıkları, genel müdürlük vs.) görev yaptığı birime daha adaptasyonu sağlanmadan kadro değişikliği yapıldığı ve yapılan değişikliklerden dolayı yöneticilerin çeşitli sorunlarla karşılaştığında muhatap bulmakta zorlandıkları belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde paralel bulguların var olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara paralel olarak Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) çalışmalarında Milli Eğitim Bakanlığı'nın özel eğitim alanını önemsemediğini vurgulamıştır.

Yetkililerin mevcut sorunlara yeterli düzeyde ilgi gösterememesindeki sebepler ayrı bir konu olarak işlenebilir fakat yapılan görüşmelerden ve incelenen alanyazından ve araştırmacının kendi tecrübelerine dayanarak bu durumun ekonomik sebeplere dayandığını ifade etmek mümkündür. Sorunların önemli bir kısmı ekonomik temelli olduğundan dolayı bürokratlar bu sorunları mevcut imkanlar nispetinde çözmeye çalışmakta fakat üstesinden gelemedikleri durumlar için ilgisiz kalmayı tercih etmektedir. Bakanlığın özel eğitim için ayırmış olduğu bütçe özel eğitimin asgari standartlarda sürdürülebilmesi için şüphesiz yetersizdir. Okul yöneticilerinin mesaisinin önemli bir kısmının maddi kaynak ve yardım temin etmekle geçmek durumunda kalması bu nedenledir. Okul yöneticileri aldıkları sorumluluğun ağırlığı ile okullarının şartlarını bir nebze olsun iyileştirmek ve personeline daha iyi imkanlar sunabilmek ve yardıma muhtaç olan öğrencilerin ailelerine yardımda bulunabilmek için imkanlarını seferber etmektedirler.

Araştırmada elde edilen bulgular kapsamında personel konusuna yönelik çeşitli sorunların yaşandığı, özel eğitim okullarının bağlı olduğu üst birim

yöneticilerinin (İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinde veya Bakanlıkta görev yapan personelin) özel eğitim alanı konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir. İncelenen araştırma örneklerinde paralel bulgular mevcuttur. Özel eğitim okullarında karşılaşılan sorunların önemli bir bölümünün özel eğitim kurumlarında görev yapan yöneticiler ile bu kurumları denetleyen müfettişlerin bu alanda eğitim görmüş kişiler olmamasından kaynaklandığı Karasu ve Mutlu (2014) tarafından ifade edilmiştir. Bakanlık bünyesinde görev yapmakta olan bürokratların özel eğitim okullarında öğretmenlik ve yöneticilik yapmış olan, alanın sorunlarına hakim kişilerden seçilmesi ve geniş yetkiler tahsis edilmesi ile mümkündür. Bu sağlandığı takdirde katılımcı yönetim modeli hayata geçirilmiş olur. Böylece mevcut sorunları bizzat tecrübe etmiş kişiler durumları iyi analiz ederek çözüm yollarını kolay bir şekilde tespit edebilir.

4.1.2. Personel Sorunları

Araştırmada personelden kaynaklanan çok çeşitli sorunlar olduğu belirlenmiştir. Bu sorunların en başında ücretli öğretmenlerin çalıştırılması gelmektedir. Ücretli öğretmenlerin özel eğitim alanında hiç eğitim almamış olması, uzun vadede istikrarlı çalışamamaları, tamamına yakınının üniversitelerin ilgisiz lisans veya ön lisans programlarından mezun oldukları araştırmada elde edilen bulgular arasındadır. Bu durumu destekleyen bulgular alanyazında farklı araştırmalarda mevcuttur. Özyürek (2008), çalışmasında mevcut baskılar sonucu yetersizliği olan kişiler ile öğretmen ihtiyacının niceliksel açıdan göstermelik olarak karşılanması sağlanmaya çalışılmakta olduğunu belirtmiştir.

Ücretli öğretmenlerden mesleğe adım attığı ilk zamanlarda verim alınmadığı, ücretli öğretmenliğe yeni başlayanların tamamına yakınının ancak uzun süre sonucunda tecrübe kazanabildiği ve çok önemli bir kısmının ise sonraki yıllarda öğretmenliğe devam etmediği araştırmada elde edilen bulgular arasındadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan yöneticilerin bir tanesinin görev yaptığı okulda 19 ücretli öğretmene karşılık sadece 1 kadrolu özel öğretmeni çalışmaktadır. Bir diğer okulda 18 ücretli öğretmene karşılık sadece 2 kadrolu özel eğitim öğretmeni çalışmaktadır. Bu örnekleri artırmak mümkün olmakla birlikte genelleme

yapıldığında özel eğitim okullarında görev yapan ücretli öğretmenlerin yarısından fazlasının ücretli öğretmen olduğu ve alanda tecrübe sahibi olmadığı görülmektedir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu personelin sayısal açıdan çok yetersiz olmasıdır. Bunun sebebi Türkiye’de üniversitelerin ilgili bölümlerinden özel eğitim alanında yeterli sayıda öğretmen yetişmemesidir. Bu sonuç alanyazında yapılmış olan farklı araştırmalarda elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Özel eğitim personeli yetiştirecek eğitim kurumlarının yeterli olmadığını ve özel eğitim alanında hizmet verecek yeterli sayıda personel olmadığını Kök (2002) çalışmasında vurgulamıştır. Ayrıca özel eğitim okullarının eğitim-öğretim sürecinin yetersizliğinde öncelikli neden olarak sayısal açıdan öğretmen eksikliğinin olduğu (MEB, 2012₂) ve okullarda sağlık personelinin olmadığı ve yardımcı personelin ise sayısal açıdan yetersiz olduğu (Karasu ve Mutlu, 2014) araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar arasındadır. Buna ek olarak personel sayısının yetersiz olduğu Başaran (2001) tarafından yapılan çalışmada da ifade edilmiştir. Bir başka çalışmada işitme engelliler okullarında yeterli teknik personelin bulunmadığı, odyolog ya da işitme cihazları teknisyeni kadrosunun olmadığı ve ayrıca kadrosu olmasına rağmen doktor, hemşire, şoför ve gece bekçisi gibi pek çok eksikliği bulunduğu belirtilmektedir, Selvi (2004). Bunlara ek olarak Kesiktaş (2009), tarafından görme engellilerle çalışan personel sayısının yetersizliği olduğu ve bu uzmanların yeterliliklerini artırmaya ilişkin düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Araştırmada ulaşılan bulgulardan bir diğeri yeni mezun olan özel eğitim öğretmenlerinin nitelik açısından yeterli olmadığıdır. Alanyazında ilgili araştırmalar incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşan araştırmaların mevcut olduğu görülmektedir. Kök (2002) çalışmasında üniversiteden yeni mezun olan özel eğitim öğretmenlerinin yetkin olmadığını ifade etmiştir. Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin nitelikleriyle ilgili sorunların bulunduğu, öğretmenlerin yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıkları ve gerek lisans eğitimlerinde, gerekse mesleğe atıldıktan sonra ihtiyaçları doğrultusunda, özellikle uygulamalı eğitimlerle yetiştirilerek niteliklerinin artırılması gerektiği Güleç-Aslan, Özbey, Sola-Özgüç ve Cihan (2013) tarafından yapılan çalışmada ifade edilmiştir. Kargın (1997), uygulamaya ilişkin ilgili

literatürdeki örneklere bakıldığında lisans programlarının amacının ve içeriklerinin beklentileri her zaman karşılamadığını belirtmektedir. Bunlara ek olarak Ergül, Baydık ve Demir (2013) ve Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) çalışmalarında özel eğitim programı öğrencilerinin çeşitli alanlarda yetersiz eğitim aldıklarını ifade edilmiştir.

Araştırmada personel konusunda elde edilen bulgulardan bir diğeri 2014 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın getirdiği düzenleme ile birlikte özel eğitimde alanların birleştirilmesi sonucu branş öğretmenlerinin özel eğitim alanı dahilinde istediği bir başka branşta görev yapabilmesi sonucu oluşan personel yetersizliğidir. Yapılan bu değişiklik görev şartları zor olan özel eğitim okullarının daha az tercih edilmesine neden olmuştur. Personel bulma konusunda zaten güçlük yaşamakta olan özel eğitim okullarından görev şartları diğerlerine göre daha zor olanlar personel bulma konusunda önemli bir çıkmazla karşı karşıyadırlar. Benzer hususlar farklı araştırmalarda mevcuttur. Öğretilbilir çocuklar okullarında çalışan öğretmenlerin personel yetersizliğinden dolayı öğrencilerin eğitimi ile birlikte bakım görevini de üstlenmek ve ders aralarında ve yemek zamanlarında çocuklarla birlikte kalmak durumunda olması çalışma şartlarını zorlaştırmaktadır (Başaran, 2001). Buna ek olarak özel eğitim okullarında görev yapan özel eğitim haricindeki branş öğretmenleri açısından da ciddi seviyede öğretmen açığı bulunmaktadır.

4.1.3. Kurumlar Arası İletişim Sorunları

Araştırmada kurumlar arası iletişim sorunları kapsamında okul yöneticilerinin üst birimlerle yazışmalarına geç cevap verilmesi sonucu öğrencilerin bazı mağduriyetler yaşayabildiği ve üst birimlerde görev yapan yöneticilerin özel eğitim alan mezunu olmadığı için iletişimde zaman zaman sorunlar yaşandığı belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde benzer bulgulara rastlanmaktadır. Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) yaptıkları çalışmada yönetici ve müfettişlerin özel eğitim alanını bilmemelerinin önemli sorunlara yol açtığını vurgulamışlardır.

Araştırmada ulaşılan bir diğer bulgu özel eğitim süreci ile ilişkili çalışan kurumların görevlerini düzgün bir şekilde yerine getirememesi ve kurumlar arasında

zaman zaman iletişim sorunları yaşanmasıdır. Sorun yaşanan kurumların başında rehberlik ve araştırma merkezleri gelmektedir. Özel eğitime muhtaç çocukların tanılama işleminin rehberlik ve araştırma merkezlerinde görevli kişiler tarafından yeterli düzeyde ve düzgün yapılmadığını ve genellikle bu sebepten dolayı RAM personeli ile iletişimde sorun yaşandığı tespit edilmiştir. Alanyazında bu duruma paralel olan bulgular mevcuttur. Yılmaz (2002) kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon eksikliği bulunduğunu ve kurumlar arasındaki ilişkilerin kişisel çabalarla sağlanmakta olduğunu ve dolayısıyla hizmetlerin ağır yürütüldüğünü çalışmasında ifade etmiştir. Bir diğer çalışmada rehberlik araştırma merkezlerini çalışmalarında yeterli olmadığını, tarama ve tanılamada “RAM’ların özel eğitim kurumları ile iş birliği yapmadığı ve bu kurumların eğitsel değerlendirme ve tanılama yapan uzman elemanlar bakımından yetersiz olduğu ifade edilmektedir (MEB, 2010₂).

Özel eğitim sürecinde zaman zaman kurumlar birbirleri ile çelişen sonuçlara ulaşabilmektedir. Bu çelişkili durumlar çözüme ulaştırılmadığında, örneğin çocuğa konulan tanı ve teşhis uygunsuz olursa ve itiraz neticesinde bir değişiklik sağlanamazsa temyiz görevi üstlenecek tarafsız bir kurum olmadığı takdirde çocuğun mağdur olması kaçınılmaz olur. Dolayısıyla kurumların birbirleri ile çelişen kararlar verdiği durumlarda temyiz görevi yürütecek olan bir hakem heyetinin olması gerekmektedir.

RAM’ların zaman zaman yanlış değerlendirme yapmalarının bir diğer sebebi olarak özel eğitim alanında yeterli tecrübeye sahip olmayan personelleri çalıştırmasıdır. Ayrıca çocuğun gelecekteki eğitim hayatını yanlışsız olarak şekillendirmek için RAM’da yapılan bir saatlik değerlendirme yeterli değildir. Burada çalışan uzman personelin özel eğitim okullarında her hafta gözlemlerde bulunması gerekmektedir. Ayrıca RAM’larda kullanılmakta olan tanılama kriterlerinin tekrar düzenlenmesi ve tanıladığı çocukları eğitim alırken sınıflarında gözlemlenmeleri bu sorunların azalmasını sağlayacaktır.

4.1.4. Ailelerle İlgili Sorunlar

Araştırmada ailelerin önemli bir kısmının çocuklarına yeterli düzeyde ilgi göstermediği ve çocukların eğitimi konusunda duyarsız davrandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklarından fazla bir beklentisi olmayan ailelerin çocuklarının eğitimi ile ilgilenmediği, okulları gündüz bakımevi gibi gördüğü ve okulla iletişimlerinin zayıf olduğu veya hiç iletişiminin olmadığı tespit edilmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde farklı araştırmalarda benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Ailelerin çocuklarının eğitimleri ile yeterli düzeyde ilgilenmedikleri, genel olarak çocuklarından beklentilerinin çok düşük veya çok yüksek olduğu ve ailelerle iletişim konusunda çok sık sorun yaşandığı Karasu ve Mutlu (2014) tarafından ifade edilmiştir. Ailelerin özel eğitim sürecinde kurumlarla çeşitli nedenlerle (bilinçsiz olmaları, umutsuz olmaları, korumacı yaklaşım, beklenti düzeylerinin az ya da çok olması, durumu kabullenmeme, vb.) işbirliği yapmadığı ya da az yaptığı (Güleç-Aslan, Özbey, Sola-Özgüç ve Cihan (2013) tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) tarafından yapılan çalışmada ailelerin destek olmamasının alanda çeşitli sorunlara sebep olduğu belirtilmiştir.

Bir diğer bulguya göre bazı ailelerin çocuklarına sadece maaş gözüyle baktığı ve onun engelli bir birey olarak kendine özgü ihtiyaçları olduğunu göz ardı ettiği tespit edilmiştir. Buna ek olarak okulda kazandığı edinimleri evde pekiştirilmeyen çocukların eğitimlerinin sekteye uğradığı tespit edilmiştir. Bu bulgu ile benzer bulgular konuyla ilgili yapılmış olan farklı araştırmalarda mevcuttur. Özel eğitime muhtaç çocukların en önemli sorunlarının hafıza zayıflığı olduğu ve gerek ailelerin gerekse rehabilitasyon merkezlerinin sorumsuzlukları sebebi ile çocukların okulda öğrendiklerini uzun tatil dönemlerinde untabildiği Karasu ve Mutlu (2014) tarafından ifade edilmiştir.

4.2. Eğitim Politikalarından Kaynaklanan Sorunlar

Eğitim politikalarından kaynaklanan sorunlar:

- 1) Müfredattan kaynaklanan Sorunlar

2) Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlar

Olmak üzere iki alt kategoride incelenmiştir.

4.2.1. Müfredattan Kaynaklanan Sorunlar

Mevcut müfredat programlarının birçok açıdan eksikliği olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Mesleki eğitim veren özel eğitim okullarının çok sayıda mesleki dersine ait müfredatı bulunmamaktadır ve ayrıca işitme engelliler 1. , 2. ve 3. kademedede, görme engelliler ise 1. ve 2. kademedede genel eğitim okulları ile aynı eğitim programlarını uygulamaktadır. Bu durum alanyazında farklı çalışmalarda da ifade edilmiştir. Başaran (2001), işitme ve görme engelliler eğitim programlarının genel eğitim okulları programlarına paralel olarak yürütüldüğünü belirtmiştir. Selvi (2004), işitme engellilerin engel özelliğine uygun ders kitaplarının bulunmadığını belirtmiştir. Gürgür (2001) ve Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) ise, işitme engelliler okulunda uygulanan ilköğretim programının, işitme engelli öğrencilere olduğu gibi uygulanmasının başarısız sonuçlar vereceğini, programın öğrencilerin düzeylerine uygun duruma getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (2010₂) bünyesinde yapılmış olan araştırmada öğretmenlerin özel eğitim okullarındaki eğitim-öğretim yetersizlik nedeni olarak genel eğitim okul programlarının uygulanmasının ikinci sırada olduğunu belirtmişlerdir. Aynı çalışmada öğretmenlerin %85,2'si özel eğitim okullarına ait eğitim programlarının Talim ve Terbiye Kurulu tarafından engel ve okul türlerine hususi olarak yapılmasını istemektedir ve öğretmenlerin sadece %0,5'i mevcut eğitim programlarını engelli öğrenciler açısından uygun bulmuşlardır. Buna ek olarak yine aynı çalışmada özel eğitim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin tamamı uygulanan eğitim programlarını istememektedirler, MEB (2010₂).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) bünyesinde yapılan çalışmada Milli Eğitim Bakanlığındaki mevcut yönetmeliklerin engelli bireyler için hazırlanmadığından dolayı hizmet verilecek çocukların yaş gruplarının çerçevesinde belirsizlik olduğu ifade edilmiştir. Karasu ve Mutlu (2014), araştırmalarında özel eğitim okul öncesi programı olmadığını ve bütün programı genel müfredatı

basamaklandırarak öğretmenlerin kendileri hazırladığını belirtmişlerdir. Başaran (2001) tarafından yapılan çalışmada mevcut yönetmelik ve programları branş öğretmenlerinin yetersiz bulduğu, özel eğitim öğretmenlerinin ise hiç yeterli bulmadığı belirtilmiştir.

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç özel eğitim sürecinde kullanılan kaynak kitaplar gerek görsel unsurlar açısından gerekse içerik olarak yetersiz olması ve aynı kitapların çocuklara sekiz yıl boyunca okutulduğudur. Buna ek olarak kullanılan kaynak kitapların öğrenci düzeylerine göre düşük veya yüksek seviyede kaldığına sık rastlanmaktadır. İlgili araştırmalarda benzer sonuçlar mevcuttur. Bazı engel türlerine ve derslere yönelik kaynak kitap bulunmadığından ve Bakanlık tarafından hazırlanmış olan mevcut kaynakların eksiklikleri olduğundan dolayı bu eksikliklerin bir kısmı öğretmenler tarafından giderilmeye çalışılmaktadır (Karasu ve Mutlu, 2014). Aynı araştırmada özel eğitim okullarına özel hazırlanmış bir müzik kitabının olmadığı belirtilmiştir. Dersler açısından yardımcı kitapların olmadığı ise Güleç-Aslan, Özbey, Sola-Özgüç ve Cihan (2013) tarafından ifade edilmiştir.

Müfredattan kaynaklanan sorunlar kapsamında elde edilen bir başka sonuç ise özel eğitime tabi tutulan çocukların sene boyunca öğrendiklerini üç aylık yaz tatili süresinde kolayca unutabilmelerinin özel eğitim sürecini zorlaştırmasıdır. Araştırmanın bu sonucuna paralel bulgular farklı araştırmalarda mevcuttur. Özel eğitime muhtaç çocukların en önemli sorunlarının hafıza zayıflığı olduğu ve gerek ailelerin gerekse rehabilitasyon merkezlerinin sorumsuzlukları sebebi ile çocukların okulda öğrendiklerini uzun tatil dönemlerinde untabildiği Karasu ve Mutlu (2014) tarafından ifade edilmiştir.

Mevcut sorunların çözümü konusunda özel eğitim alanında örnek teşkil edebilecek ülkelerin eğitim programlarının ülkemiz şartlarına uyarlanması; eksik yönleri tespit edilen okul programlarının ise sorunlarının giderilmesi amacıyla komisyonların oluşturulması gerekmektedir. Bu komisyonlar oluşturulurken her bir özel eğitim okul türü için ayrı bir heyet oluşturulmasına ve heyet içerisinde programı oluşturulacak okul türüne yönelik çalışma yapmış olan akademisyenlerin ve aynı

okul türünde görev yapmış olan öğretmen ve yöneticilerin bulunmasına dikkat edilmelidir.

4.2.2. Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlar

Araştırmada elde edilen bulgular kapsamında özel eğitim okullarının fiziksel şartları çoklu engelli çocuklara uygun olmadığından veya yetersiz olduğundan dolayı çoklu engelli çocuklar okulun fiziksel ortamından yeterli düzeyde yararlanamamaktadır. Okulların hem fiziksel şartlar açısından hem de personel açısından yetersiz olması okul personelinin çoklu engelli öğrencilere sınıf açma konusunda isteksiz davranmasına sebep olmaktadır. İlgili araştırmalarda bu konuya yönelik bulgular mevcuttur. Bakanlık bünyesinde yapılmış olan bir araştırmaya katılmış olan özel eğitim okullarının %91,8'inde çoklu engelli öğrenci bulunmaktadır ve öğretmen ve yöneticilerin görüşleri doğrultusunda çoklu engelli öğrencisi bulunan özel eğitim okullarının %75,2'sinde özel eğitim sınıfı bulunmamaktadır, MEB (2010₂). Ayrıca çoklu engelli öğrenciler başat engeline göre eğitim almaktadır. Bu durum çocukların diğer engel türüne müdahale edilememesine ve dolayısıyla eğitiminin sekteye uğramasına sebep olmaktadır.

4.3. Ekonomik Temelli Sorunlar

Ekonomik temelli sorunlar teması:

- 1) Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar
- 2) Personele Tahsis Edilen Maaş ve Sosyal İmkanların Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar
- 3) Okulların Fiziksel Şartlarından Kaynaklanan Sorunlar
- 4) Materyal Eksiliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Olmak üzere dört alt kategoride tartışılmıştır.

Araştırma kapsamında tespit edilen sorunlar genel olarak değerlendirildiğinde tamamına yakınının çeşitli sebeplerden ötürü ekonomik

dayanakları olduğu görülmektedir. Özel eğitim okul yöneticileri zor şartlar altında görev yapmaktadırlar. Günümüzde ilgili çalışmalar incelendiğinde özel eğitim okul yöneticilerinin ve personelinin tükenmişlik düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Mevcut koşullar altında özel eğitim okullarından daha iyi performans beklemek anlamlı değildir. O halde ya okulların mevcut verimlilik düzeyinde çalışmasının ideal olduğunu kabul etmek gerekmekte veya daha yüksek verimlilik seviyesine ulaşabilmesi için ekonomik imkanlara erişimini kolaylaştırmak gerekmektedir. Dolayısıyla ekonomik temelli eksikleri tedarik ederek işleyen organizasyonlarda tıkanan kanalların açılmasını sağlamak gerekmektedir (Baş, 2005). Ekonomik tıkanıklıkların açılması pek çok alanda olduğu gibi özel eğitimde de yaşanan sorunların pek çoğunun çözülmesini beraberinde getirecek, bu alanda esaslı gelişmelerin önünü açacak ve çok önemli kolaylıklar sağlayacaktır. Aksi takdirde günümüzde mevcut olan imkan ve şartlar iyileştirilmediği takdirde kısıtlı ekonomik bütçelerle bu sorunların çözülmesi mümkün değildir.

4.3.1. Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar

Bu araştırmada özel eğitime tabi olan çocukların ailelerinin büyük bir kısmının düşük gelirli olduğu, ekonomik kaygılar taşıdığı ve bu durumun çocukların başarısına olumsuz yansıdığı anlaşılmıştır. Ayrıca söz konusu çocukların pek çoğunun okula aç gönderildiği, kıyafetlerinin özensiz, yırtık veya uygunsuz olduğu, sosyal ortamlarının okulla sınırlı olduğu ve yaş grubu yüksek olanların uygun olmayan çeşitli işlerde ağır şartlarda çalıştırılabildiği tespit edilmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde bu sonuçların MEB (2010₂) çalışmasındaki sonuçlarla benzer nitelikte olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmada ailelerin ilgisiz ve maddi durumlarının yetersiz olduğu, çocuklarından bir beklentilerinin olmadığı ve bu durumların özel eğitimde okullaşmanın önündeki en önemli engeller olduğu belirtilmiştir. Araştırmada düşük bir oranda bulunduğu görülen gelir düzeyi yüksek olan ailelerin, çocuklarına, okulda gördüğü eğitime ek olarak farklı eğitim imkanları sunduğu ve çocuklarının eğitim süreci ile daha yakından ilgili olduğu belirlenmiştir. Bu durumu destekleyen nitelikte bulgular farklı araştırmalarda mevcuttur. Güngör (2008)

tarafından yapılan bir çalışmada ailelerin gelirinin artmasının durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinde azalmayı sağladığı belirtilmiştir.

Bu sorunun düzeltilebilmesi aile eğitim programlarının verimliliğinin artırılmasının ve yaygınlaştırılmasının yanı sıra ailelerin sosyo ekonomik durumlarının düzeltilmesini sağlayarak ekonomik kaygı düzeylerinin düşürülmesinden geçmektedir. Dolayısıyla çözüm için Bakanlık yetkililerinin hem Bakanlık bünyesinde gerçekleştirmesi gereken düzenlemelerin yapılması hem de Bakanlık bünyesi haricinde gerekli sosyal ve ekonomik boyuttaki düzenlemelerin yapılmasını sağlamak için girişimlerde bulunması gerekmektedir.

4.3.2. Personele Tahsis Edilen Maaş ve Sosyal İmkanların Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Araştırmada personele tahsis edilen maaş ve sosyal imkanların hem ücretli hem de kadrolu personel açısından yetersiz bulunduğu belirlenmiştir. Özellikle personelin yarısından fazlasını oluşturan ücretli öğretmenlerin asgari ücret seviyesinde (900-950 TL) maaş alması, bu ücretin kadrolu öğretmenlerin maaşlarının 1/3 veya 1/4'üne tekabül edecek düzeyde az olması, sigortalarının 15 gün üzerinden işlem görmesi ve yazın ücret almamaları ve sigortalarının işlem görmemesi çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Ücretli öğretmenler mesleğe yeni başladıklarında özel eğitim alanında tecrübe sahibi değildir ve en az bir dönem boyunca okula ve öğrencilere adapte olmaya çalışmaktadır. Şartların zorluğu ve maaşlarının düşük olması sebebi ile pek çoğu ikinci yıl özel eğitim alanında öğretmenliğe devam etmemektedir. Buna ek olarak maaşlarının düşük seviyede olması yapmaları gereken bazı işlerden imtina etmelerine ve sorun çıkarmalarına, kadrolu öğretmenlerle zaman zaman sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu durum hem okul ortamını bozmakta hem de öğretmen verimliliğine olumsuz yansımaktadır.

Özel eğitim alanı içinde ağır engelli gruplarındaki veya otistik öğrencilerle çalışan öğretmenlerin diğer özel eğitim öğretmenlerine kıyasla hem daha yüksek maaş almamaktadır hem de özlük hakları diğer özel eğitim öğretmenlerine kıyasla daha iyi değildir. Bunun sonucu olarak ise özel eğitim öğretmenleri otistik veya ağır

engelli gruba öğrencilerle çalışmak istememekte ve bu tür öğrencilerin bulunduğu okullar personel yüzünden diğerlerine göre daha zayıf kalmaktadır. Ayrıca özel eğitim öğretmenlerine genel olarak yıpranma payı sunulmamaktadır. Alanyazında ilgili araştırmalarda özel eğitim öğretmenlerine erken emeklilik ve ücret farklılaşması gibi olumlu düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir, Selvi (2004). Aynı çalışmada çalışanların % 72,8'i çeşitli sebeplerden dolayı özel eğitim okullarında iş yükünün çok fazla olduğunu ve maaşların yeterli düzeyde olmadığını belirtmektedirler, MEB (2010₂). Yiğit (2007), yaptığı çalışmada orta ekonomik düzeye sahip olan öğretmenlerin tükenmişliklerinin yüksek ekonomik düzeye sahip öğretmenlerden daha yüksek bulunduğunu ifade etmektedir.

Maaş konusunda tespit edilen sorunlardan bir diğeri genel eğitim meslek eğitim okullarında çalışan meslek dersi öğretmenlerinin 40 saate kadar ek ders ücreti alabiliyorken, özel eğitim mesleki eğitim okullarında çalışan meslek dersi öğretmenlerinin en fazla 20 saate kadar ek ders ücreti alabildikleridir. Bu durum meslek dersi öğretmenlerinin özel eğitim okullarından ayrılmalarını teşvik etmektedir. Ayrıca uygulanmakta olan mevcut maaş sisteminde görevini iyi yapan ve iyi yapmayan öğretmenlere aynı düzeyde maaş verildiği ve bu durum öğretmenler arasında moral bozukluğuna ve performanslarının düşmesine sebep olduğu ulaşılan bulgular kapsamındadır. Ödül ve ceza sistemi adaletli bir sistemin uygulanması için şarttır ve performansa dayalı maaş sisteminin uygulanması gerekmektedir. Böylece ortalama hizmetten daha verimli çalışan personel daha yüksek maaş, daha az verimli çalışan personel ise daha düşük maaş almış olacaktır.

4.3.3. Okulların Fiziksel Şartlarından Kaynaklanan Sorunlar

Araştırmada devletin özel eğitim okullarına sunduğu maddi olanakların yetersiz olduğu ve bu durumun yöneticileri sürekli olarak yeni kaynak arayışlarına sevk ettiği tespit edilmiştir. Yöneticiler yerel yöneticilerden, sivil toplum kuruluşlarından, ekonomik gelir düzeyi yüksek olan iş adamlarından, sosyal çevrelerinden kısacası ulaşabildikleri her kişi ve kurumdan yardım toplayarak okullarının şartlarını, imkanlarını ve materyallerini iyileştirmeye çalışmaktadırlar. Yöneticilerin bu tür konularla sürekli uğraşmaları okul yönetim işlerinin aksamasına

sebeptir. Tespit edilen bu durum alanyazında farklı araştırmalarda da ifade edilmiştir. Selvi (2004), işitme engelliler okullarının en önemli probleminin Bakanlık tarafından ayrılan bütçelerin bu okullar için yetersiz olduğunun altını çizmiş ve okul yöneticilerinin devlet tarafından karşılanamayan diğer ihtiyaçlara yönelik sivil toplum kuruluşları aracılığı ile yardım temin etmekte durumunda olduğunu belirtmiştir. Gürgür (2001) ise işitme engelliler okullarında fiziksel açıdan ciddi düzeyde eksiklikler olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmada ulaşılan bulgulara göre özel eğitim okullarına tahsis edilen binaların büyük bir çoğunluğu terkedilmiş eski kamu veya okul binalarının restore edilmesi ile eğitime uygun hale getirilmeye çalışılması sonucunda oluşturulmuş binalardır. Bu durum pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Örneğin özel eğitim okullarının genelinde asansör ve/veya rampa bulunmamaktadır. Bu durum bedensel engelli öğrencilerin giriş kat haricinde bulunan, spor salonu, atölye, oyun salonu ve hatta yemekhane gibi ortamlardan yeterince yararlanamamasına sebep olmaktadır. Bu durumla paralellik gösteren bulgular farklı çalışmalarda mevcuttur. Başaran (2001) tarafından yapılan çalışmada okul binalarının özel eğitimi uygulayabilecek plan ve projeye göre yapılmadığı, öğretmenlerin ellerinde bulunan eğitim olanaklarının yetersiz olduğu, sınıfların özel eğitimi gerçekleştirmek için donanıma sahip olmadığı belirtilmektedir. Ayrıca işitme engelliler okullarında özel eğitim açısından gerekli olan fiziksel ortamın ve teçhizatın yeterli olmadığı, ses yalıtımı açısından sınıf ortamlarında akustik düzenlemelerin bulunmadığı, cihazların pahalı olmasından dolayı genellikle düşük kaliteli işitme cihazların kullanıldığı ve bu cihazların çeşitli sorunlara sebep olduğu Selvi (2004) tarafından ifade edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulguya göre özel eğitim okulları genel olarak özel eğitim okulu olmanın asgari standartlarına sahip değildir. Sınıflar, tuvaletler, koridorlar, bahçeler, spor alanları, atölyeler özel eğitim öğrencilerine uygun değildir. İç ortamlar (sınıflar, koridorlar) kullanıma elverişli olmayan şekilde loş veya dar özelliktedir. Genel olarak değerlendirildiğinde pek çok sınıfta tuvalet ve lavabo bulunmamakta, pek çok okulda spor salonu bulunmamakta ve okul bahçelerinin geneli çocukların rahat hareket edebilmesi için yeterince genişlikte değildir. Benzer bulgular alanyazında farklı araştırmalarda da mevcuttur. Bakanlık

bünyesinde yapılmış olan çalışmaya göre Türkiye'deki 48 işitme engelliler okulundan 24'ünde kütüphane; 32'sinde ise oyun odası ve beden eğitimi salonu bulunmamaktadır. Türkiye'deki 53 eğitilebilir zihinsel engelliler ilköğretim okulundan 8'inde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisi, 31'inde kütüphane; 33'ünde tekerlekli sandalye ile dolaşmayı sağlayacak rampa, tutamak gibi düzenleme; 35'inde ise beden eğitimi salonu bulunmamaktadır MEB (2010₂). Ayrıca Karasu ve Mutlu (2014) tarafından okulların fiziksel ortamlarında ciddi sorunlar bulunduğu ve bu sorunların çözülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sümer (2006) ise işitme engelli öğrencilerin beden eğitimi derslerinde karşılaştıkları önemli sorunun tesis eksikliği olduğunu belirtmektedir. Elde edilen bir diğer bulguya göre ise özel eğitim okulları talep edilen kapasite düzeyini karşılayamamakta ve çok sayıda öğrenci özel eğitim okullarına yerleşemediği için bir veya birkaç yıl sıra beklemek durumunda kalmaktadır. Bu durum özel eğitimin yaygınlaşması önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

4.3.4. Materyal Eksiliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre özel eğitim okullarının kendine özgü materyalleri bulunmamakta ve eğitim öğretim süreci içinde anaokulu materyalleri kullanılmaktadır. Buna rağmen mevcut materyaller çok yetersizdir ve materyal konusuna yönelik devlet ödeneği çoğu zaman bulunmamaktadır. Bu durum okul yöneticilerini topladıkları yardımlarla materyal temin etmeye sekte etmekte ve bu yardım çalışmaları genellikle yetersiz kaldığı için materyal ihtiyacı tam olarak karşılanamamaktadır. Benzer bulgular ilgili araştırmalarda da mevcuttur. Öğretmenlerin ihtiyaç duydukları araç-gereç temininde sorun yaşadıkları Avcıoğlu (2012) ve Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) tarafından ifade edilmiştir. Öğretmenlerin öğretim sunarken materyallerle ilişkili çeşitli sorunlar yaşadıklarını, yeterli ders materyalinin bulunmadığı ve bu sorunları öğretmenlerin kendilerinin çözmeye çalıştığı Güleç-Aslan, Özbey, Sola-Özgüç ve Cihan (2013) tarafından yapılan çalışmada ifade edilmiştir. Yine aynı çalışmada materyallerle yaşanan sorunlar hakkında teknolojik materyallerin az olduğu ya da hiç olmadığı, teknolojik olmayan hazır eğitim-öğretim materyalleri (kaynak kitap, vb.) az olduğu ya da hiç

olmadığı, öğretim materyallerinin öğrenciler için uygun olmadığı, öğretim materyallerinin parçalarının eksik olduğu belirtilmiştir. Ek olarak işitme engelliler okullarında ciddi materyal sorunu olduğu Gürgür (2001) tarafından ayrıca ifade edilmiştir.

Araştırmada tespit edilen bir diğer bulgu, materyal eksikliğinin giderilememesinin olumsuz sonuçlarından birinin öğretmenlerin kullandığı öğretim yöntemlerini kısıtlamasıdır. Alanyazında ilgili araştırmalarda paralel sonuçlar mevcuttur. Zihin engelli öğrenciler için öğretim teknolojilerinin çok sınırlı olduğunu, bu durumun öğrencileri ve öğretmenleri olumsuz yönde etkilediği ve derslerde yardımcı teknoloji kullanılmadığı Sola Özgüç ve Cavkaytar (2014) tarafından belirtilmiştir. Bu bulgulara ek olarak okullara ihale yöntemi ile alınan materyallerin normal fiyatından daha pahalıya gelmesi sonucu devletin zarara uğratıldığı araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur.

BÖLÜM V: SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Araştırma bulguları alanyazında ilgili farklı çalışmalarla kritize edildiğinde ulaşılan sonuçların diğer çalışmaların bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir. Türkiye’de özel eğitim okullarının yöneticileri özel eğitimin uygulanması sürecinde çözmek için uğraştığı veya üst yönetim birimleri tarafından çözülmesini beklediği çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar genel olarak değerlendirildiğinde sorunların tamamına yakınının ekonomik bir dayanağı olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında tespit edilen sorunların kategorik olarak şu şekilde sıralanması mümkündür:

5.1.1. Yönetimsel Sorunlar

1) Bürokratik Sorunlar

- a) E okul Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar
  - i. Sistemin özel eğitime uygun olmaması
  - ii. Yapılması gereken pek çok işlemin sistemde gerçekleştirilememesi
  - iii. Sistemin yöneticilerin iş yükünü artırması
  - iv. Personel ve öğrenciler açısından mağduriyetlere sebep olması
- b) Mevzuat Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar
  - i. Mevzuatın sık değişmesi
  - ii. Mevzuatın kendi içinde çelişkili olması ve bu durumun bazı belirsizliklere yol açması
- c) Okulların Bağlı Bulunduğu Birim Personelinin İlgisizliği
- d) Okulların Bağlı Bulunduğu Birim Personelinin Yetkin Olmaması

2) Personelden Kaynaklanan Sorunlar

- a) Ücretli Öğretmenlerle İlgili Sorunlar
  - i. Ücretli Öğretmenlerin Tecrübesiz Olmaları
  - ii. Ücretli Öğretmenlerin Maaşlarının Çok Düşük Olması
  - iii. Ücretli öğretmenlerin bazı görevlerden kaçınmaları
  - iv. Ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlerle anlaşmazlık yaşamaları

b) Personelin Sayıca Yetersiz Olması

c) Personelin Yetkin olmaması

3) Kurumlar Arası İletişim Sorunları

a) Kurumlar Arası Yazışmaların Uzun Sürede Sonuçlanması

b) Kurumlar Arası İletişim Sorunu

i. Farklı kurum türlerinde çalışan personelin birbirlerine anlayışsız davranması

ii. Okul yöneticilerinin yetkin olmayan üst birim yöneticilerle düzgün iletişim kuramamaları

c) Rehberlik ve Araştırma Merkezleri İle Yaşanan Sorunlar

i. RAM çalışanlarının görevlerini iyi yapmaması

ii. Tanılama işleminin düzgün yapılmaması

iii. Okul personeli ile sık sık anlaşmazlık yaşanması

iv. Okul kapasitesi dolduğu halde okullara öğrenci yönlendirilmesi

4) Ailelerden Kaynaklanan Sorunlar

a) Ailelerin çocuklarına karşı ilgisiz olması

5.1.2. Eğitim Politikalarından Kaynaklanan Sorunlar

1) Müfredattan kaynaklanan Sorunlar

a) Erken Çocukluk Dönemi Özel Eğitim Müfredatının Olmaması

b) İşitme ve Görme Engelli Okullarının Genel Eğitim Programlarını Kullanması

c) Mesleki Eğitim veren özel eğitim okullarının mesleki derslerine ait çok sayıda dersin programının bulunmaması

d) Özel eğitim okullarında kullanılan kaynak kitapların yetersiz olması

e) Kaynak kitapların öğrencilerin seviyesine uygun olmaması

f) Çocuklara yıllarca aynı kitapla eğitim verilmesi

g) Yaz tatilinin uzunluğundan ve ailelerin ev ortamında pekiştireç uygulamamasından dolayı çocukların bildiklerini unutması

2) Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlar

- a) Okulların fiziksel şartlarının uygunsuz olması
- b) Çoklu engellilerin eğitimine yönelik personel bulunmaması
- c) Ülkemizde çoklu engellilerin eğitimine yönelik personel yetiştirilmemesi
- d) Çoklu engellilerin sadece başat engellerine göre eğitim alabildikleri için diğer engel türlerinde eğitim alamamaları

5.1.3. Ekonomik Temelli Sorunlar

- 1) **Ailelerin genelinin sosyo ekonomik düzeylerinin düşük olması sonucu ebeveynlerin çocukların eğitimi ile ilgilenmemesi**
- 2) **Personele tahsis edilen maaş ve sosyal imkanların yetersiz olması**
  - a) Ağır engelli grupları ile çalışan öğretmenlere ayrıcalık tanınmaması sonucu öğretmenlerin ağır engelli grupları ile çalışmak istememesi
  - b) Meslek dersi öğretmenlerinin ek ders ücretinin 20 saat ile sınırlandırılması
  - c) Performansa dayalı maaş sisteminin olmaması
- 3) **Fiziki ortamların yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar**
  - a) Okulların pek çoğunun kamu binalarından dönüştürülmüş çok eski binalar olması
  - b) Okulların pek çoğunun rampa, asansör, spor salonu, kütüphane, atölye ve bahçe imkanlarından yoksun olması
  - c) Sınıfların pek çoğunda lavabo ve tuvalet bulunmaması
  - d) Okullarda bulunan sınıf, koridor gibi ortamların loş ve yetersiz özellikte olması
  - e) Okulların pek çoğunun kamu binalarından dönüştürülmüş çok eski binalar olması
  - f) Okulların pek çoğunun rampa, asansör, spor salonu, kütüphane, atölye ve bahçe imkanlarından yoksun olması

- g) Pek çok okuldaki sınıflarda lavabo ve tuvalet bulunmaması
- h) Okullarda bulunan sınıf, koridor gibi ortamların loş ve yetersiz özellikte olması
- i) Okul kapasiteleri yeterli olmadığı için öğrencilerin eğitim hakkından mahrum kalması

4) Eğitim öğretim materyallerinden Kaynaklanan Sorunlar

- a) Özel eğitim materyalleri ülkemizde bulunmadığı için özel eğitim materyalleri yerine ana sınıfı materyallerinin kullanılması
- b) Özel eğitimde kullanılan ana sınıfı materyallerinin yetersiz olması
- c) Öğretmenlerin yeterli materyal kullanamaması sonucu öğretim yöntemlerinin kısıtlanması

5.2. Öneriler

Elde edilen sonuçlara karşılık oluşturulan önerilerin kategorik olarak şu şekilde sıralanması mümkündür:

1) Bürokratik Sorunlara Yönelik Öneriler

- a) Bakanlık gerek kendi bünyesinde gerekse özel yazılım şirketleri ile görüşerek mevcut e okul sistemine entegre edilebilecek yeni bir yazılım temin etmelidir.
- b) Bakanlık, içlerinde her tür ve kademedeki özel eğitim okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin de bulunduğu ekipleri oluşturarak her okul ve kurum türüne özel olarak hazırlanmış program ve yönetmeliklerin oluşturulmasını sağlamalıdır.
- c) Yetkililerin mevcut sorunlara yeterli düzeyde ilgi gösterememesindeki sebepler ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınmalıdır.
- d) Okulların daha yüksek verimlilik seviyesine ulaşabilmesi için ekonomik imkanlara erişimini kolaylaştırmak gerekmektedir.
- e) Bakanlık bünyesinde görev yapmakta olan bürokratların özel eğitim okullarında öğretmenlik ve yöneticilik yapmış olan, alanın

sorunlarına hakim kişilerden seçilmesini sağlamak ve yetkilerini artırmak gerekmektedir.

- f) Özel eğitim alanında ilerlemiş olan ülkelerin mevzuat ve yönetmeliklerinden ülkemize yönelik kalıcı uyarlamaların yapılması gerekmektedir.
- g) Özel eğitimle ilgili her kurumun erişimine açık resmi bir veri tabanının oluşturulması gerekmektedir.

2) Personel Sorunlarına Yönelik Öneriler

- a) Mevcut ücretli öğretmenlerden başarılı olanların, bu mesleği yapabileceğine inanan kişilerin üniversiteler bünyesinde uygulama destekli eğitimlere tabi tutularak kadroya alınması ve maaşlarının yükseltilmesi gerekmektedir.
- b) Üniversitelerde uygulama derslerinin artırılması gerekmektedir.
- c) Başta öğretmenler olmak üzere, özel eğitim alanında personel olan herkesin sürekli olarak hizmet içi eğitimlere dahil olması sağlanmalıdır.
- d) Özel eğitim öğretmenliği yapmak isteyen öğrencilerin seçimine özen gösterilmeli, üniversiteyi kazanma aşamasında kişilik özellikleri dikkate alınmalı ve üniversite eğitimine başlamadan önce çalışacağı ortamları görmesi sağlanmalıdır.
- e) Özel eğitimde tecrübe sahibi öğretmenleri ağır engelli, otistik veya çoklu engelli gruplarına; yeni mezun olan öğretmenleri ise tecrübe kazanmalarını sağlamaları için öncelikle çalışma şartları daha kolay olan hafif engelli gruplarına görevlendirecek düzenleme yapılmalıdır.
- f) Fiziksel ortamların, eğitim öğretim materyallerinin ve kaynak kitapların yetersiz olması da öğretmenlerin çalışma koşullarını ağırlaştırdığından dolayı bu eksikliklerin mümkün olan en kısa zamanda çözülmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- g) Özel eğitimde alanların birleştirilmesi sonucu öğretmenlerin kendi branşları haricindeki kadrolara atanabilmesi uygulamasının kaldırılması gerekmektedir.

3) Kurumlar Arası İletişim Sorunlarına Yönelik Öneriler

- a) İl ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinde görev yapan personelin sayısının artırılması ve evrak yükünü azaltan, okul yöneticilerini doğrudan sonuca ulaştıracak mevzuatın oluşturulması gerekmektedir.
- b) İl ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinde görev yapan personelin özel eğitim okullarında öğretmenlik ve yöneticilik yapmış olan, alanın sorunlarına hakim kişilerden seçilmesini sağlamak ve yetkilerini artırmak gerekmektedir.
- c) Özel eğitime muhtaç çocukların tanılanma aşamasında kurumlar birbirleri ile çelişen sonuçlara ulaştığında temyiz görevi yürütecek olan bir hakem heyetinin veya sağlık kuruluşunun oluşturulması gerekmektedir.
- d) RAM'larda kullanılmakta olan tanılama kriterlerinin tekrar düzenlenmesi ve tanılanan çocukların sınıflarında eğitim alırken RAM personeli tarafından gözlemlenmeleri gerekmektedir.

4) Ailelere Yönelik Öneriler

- a) Okullarda uygulanan aile eğitimleri artırılmalı ve zorunlu hale getirilmelidir.
- b) Bakanlık bünyesinde eğitici broşür ve kitapların artırılması ve erişiminin kolaylaştırılması gerekmektedir.
- c) Her tv kanalında özel eğitim konulu aydınlatıcı programların yapılmasının sağlanması gerekmektedir.
- d) Ailelerin ekonomik gelir düzeylerinin yükseltilmesi için çalışma yapılması gerekmektedir.

5) Müfredattan Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Öneriler

- a) Özel eğitim alanında örnek teşkil eden ülkelerin eğitim programlarının ülkemiz şartlarına uyarlanması; eksik yönleri tespit edilen okul programlarının ise eksikliklerinin giderilmesi amacıyla ilim heyetlerinin oluşturulması gerekmektedir.
- b) Bu heyetler oluşturulurken her bir özel eğitim okulu için ayrı bir heyet oluşturulmasına ve heyet içerisinde programı oluşturulacak

aynı okul türüne yönelik çalışma yapmış olan akademisyenlerin ve aynı okul türünde görev yapmış olan öğretmen ve yöneticilerin bulunmasına dikkat edilmelidir.

- c) Öğretmenlerin yaz tatillerinin kısaltılması gerektiğinden dolayı kendilerine kolaylıklar sağlayacak yeni düzenlemelerin yapılması ve ayrıca teşvik unsurlarının artırılması gerekmektedir.

6) Çoklu Engellilerin Eğitimi İle İlgili Sorunlara Yönelik Öneriler

- a) Özel eğitimde öncü olma niteliği taşıyan ülkelerde mimari açıdan örnek teşkil eden okul projelerinin ülkemiz şartlarına uyarlanarak uygulanması gerekmektedir.
- b) Çoklu engellilerin eğitimi konusunda personel yetiştirme programlarının açılması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

7) Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Öneriler

Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının düzeltilmesi ve ekonomik kaygı düzeylerinin düşürülmesi için Bakanlık yetkililerinin gerekli sosyal ve ekonomik boyuttaki düzenlemelerin yapılması için hem Bakanlık bünyesinde hem de Bakanlık haricinde girişimlerde bulunması gerekmektedir.

8) Personele Tahsis Edilen Maaş Ve Sosyal İmkanların Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Öneriler

- a) Personele tahsis edilen maaş ve sosyal imkanların iyileştirilmesi gerekmektedir.
- b) Özel eğitim öğretmenlerine yıpranma payı ve erken emeklilik hakkı tanınmalıdır.
- c) Meslek dersi veren özel eğitim öğretmenlerinin ek ders ücreti genel eğitim meslek liselerinde alabildikleri ücretin üzerinde olacak şekilde artırılmalıdır.
- d) Performansa dayalı maaş sisteminin uygulanması gerekmektedir.

9) Okulların Fiziksel Şartlarından Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Öneriler

Devletin sunduğu ekonomik imkanların artırılması, eski ve uygun olmayan okulların terk edilerek yerine örnek nitelikte okullar inşa edilmesi gerekmektedir.

10) Materyal Eksiliğinden Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Öneriler

- a) Materyal ihtiyacına yönelik tespit çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için mevcut olmayan okul programlarının oluşturulması,
- b) Oluşturulan okul programları için gerekli olacak materyallerin belirlenmesi,
- c) Belirlenen materyallerin temini için çeşitli branşlardan özel eğitim öğretmenlerinin de bulunduğu bir komisyonun kurulması,
- d) Kurulan komisyon aracılığı ile bu konuda öncü olma niteliği taşıyan ülkelerde kullanılan materyallerin ülkemiz şartlarına uyarlanması veya yeni oluşturulması,
- e) Oluşturulan materyallerin bakanlık bünyesinde üretilmesi ve okullara ulaştırılması gerekmektedir.

11) İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

- a) Bu araştırma ülkemizin 7 bölgesinden birer il seçilmek suretiyle örneklem alanı genişletilerek yapılabilir.

KAYNAKÇA

Ahmetoğlu, E. ; Canarslan, E. ; Vatansever, Ü. ve Kutlu, K. (2005). Zihin Ve Hareket Engelli Çocukların Özel Eğitim Rehabilitasyon Programlarına Devam Etmeme Nedenlerinin İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (5), 23-33.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2013). Destek Özel Eğitim Programlarının Etkililik ve Verimliliğinin Değerlendirilmesi Projesi. ISBN: 978 - 605 - 4628 - 51 - 3.

Akçamete, G. Büyükkarakaya, H. S. Bayraklı, H. ve Sardohan Yıldırım, E. (2008). Eğitim Politikalarının Yansımaları: Genel Ve Özel Eğitim. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 11(22), 191-208.

Altındağ Rehberlik ve Araştırma Merkezi, (2013). Soru ve Cevaplarla Destek Eğitim Odası. Ankara.

Altınkurt, N. (2008). Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Yaşanılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ataman, A. (Ed.) (2009). Özel Gereksinimli Çocuklar Ve Özel Eğitime Giriş. Ankara: Gündüz Yayınevi.

Avcıoğlu, H. (2012). Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Araç-Gereç Kullanımına İlişkin Görüşleri. International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education - 2012, volume 1, Issue 2.

Azap, S. (2011). Özel Eğitim Merkezlerinin Amaç, Yapı Ve Süreç Açısından Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Baş, H. (2005). Milli Ekonomi Modeli. Bakü: Bakü Devlet Üniversitesi Yayınları.

Baş, H. (2007). Sosyal Devlet–Milli Devlet. İstanbul: İcmal Yayınları.

Baykoç, N. (2010). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim. Baykoç, N. (Ed.) (2010). Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.

Diken, İ. H. (Ed.) (2008). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler Ve Özel Eğitim, Ankara: Pegem Yayınevi.

Ege, P. ; Altıntaş, E. ; Acarlar, F. ; Cavkaytar, A. ve Baydık, B. (2004). Özel Eğitimde Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, Alt Çalışma Grubu Raporu (194). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Güleç, İ. ; Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (3), 34-48.

Güngör, E. (2008). Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Anne Ve Babalarının Psikolojik İlişki İhtiyaçları İle Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürgür, H. (2001). İşitme Engelliler İlköğretim Okulunda (1. Kademe) Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gürgür, H. Akçamete, G. Vuran, S. (2005). İşitme Engelliler 1. Kademe İlköğretim Okulunda Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 4, (7), 69-91.

Kargın, T. (1997). Özel Eğitim Alanında Öğretmen Yetiştirme. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, (5/2), 1-13.

Kesiktaş, A. D. (2009).Görme Engellilerde Erken Çocukluk Özel Eğitimi: Sorunlar ve Çözümler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice 9 (2) • Bahar / Spring 2009 • 799-832

Korucu, N. (2005). Türkiye’de Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmeti Veren Kurumların Karşılaştığı Güçlüklerin Analizi: Kurum Sahipleri, Müdür, Öğretmen ve Aileler Açısından. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kök, M. (2002). Özel Eğitimde Personel Sorunu. Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Erzurum. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, (4/1).

Milli Eğitim Bakanlığı (1999). Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Okul Ve Kurumların Yönetici Ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik. 10.08.1999 Tarih ve 23782 Sayılı Resmî Gazete.

Milli Eğitim Bakanlığı (2006₁). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 31.05.2006 tarih ve 26184 Sayılı Resmi Gazete.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). 5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu. 14.02.2007 Tarih ve 26434 Sayılı Resmi Gazete.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2008). Eğitim Kurumları Yöneticileri Yönetmeliği. 24.04.2008 Tarih Ve 26856 Sayılı Resmî Gazete.

Millî Eğitim Bakanlığı (2009). Bilim ve Sanat Merkezleri Yönetmeliği. Şubat/2007 Tarih ve 2593 Sayılı Tebliğler Dergisi. Ek ve Değişiklikler: Mart/2009 Tarih ve 2618 Sayılı Tebliğler Dergisi.

Millî Eğitim Bakanlığı (2010). Evde ve Hastanede Eğitim Hizmetleri Yönergesi. Şubat/2010 Tarih ve 2629 Sayılı Tebliğler Dergisi.

Millî Eğitim Bakanlığı (2010₂). Özel Eğitim Okullarında Özel Eğitim Hizmetleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi -Görme, İşitme, Ortopedik Ve

Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları Örneği-. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2012₁). Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği. 18.05.2012 Tarih ve 28296 Sayılı Resmi Gazete.

Milli Eğitim Bakanlığı (2012₂). Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği. 20.03.2012 Tarih Ve 28239 Sayılı Resmi Gazete.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2012₃). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 21.07.2012 Tarih ve 28360 Sayılı Resmi Gazete.

Millî Eğitim Bakanlığı (2013₁). Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Atama Ve Yer Değiştirme Yönetmeliği. 04.8.2013 Tarih Ve 28728 Sayılı Resmi Gazete.

Millî Eğitim Bakanlığı (2013₂). Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği. 18.05.2012 Tarih ve 28296 Sayılı Resmi Gazete.

Robson, C. (1993). Real World Research. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Sağiroğlu, N. (2006). Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Çocuklarının Devam Ettiği Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarı, H. (2002). Özel Eğitime Muhtaç Öğrencilerin Eğitimleri İle İlgili Çağdaş Öneriler. Ankara: Pegem Yayınevi.

Sarı, H. (2012). Ülkemizde Özel Eğitim Yaygınlık Durumları. (Yayımlanmamış Ders Notu), Konya: Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Smagulova, L. (2009). Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Hizmetleri Yönetimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sola Özgüç, C. Cavkaytar, A. (2014). Zihin Engelli Öğrencilerin Eğitim Aldığı Bir Özel Eğitim Uygulama Merkezindeki Öğretmenlerin Öğretim Teknolojilerini Kullanım Durumları: Bir Durum Çalışması. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, January 2014, 5(1).

Sümer, H. (2006). İşitme Engelli Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tantay, Ş. (2010). Özel veya Üstün Yetenekli Çocuklara Eğitim Veren Okul ve Merkezlerin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türnüklü, A. (2000). Kuram ve Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi Yıl / Volume: 2000 Dönem / Issue: Güz Sayı / Number: 24

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, A. (2007). Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu, Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNTERNETTEN YARARLANILAN KAYNAKLAR

Buja, R. (2013). Kosova Eğitim Sistemi Kapsamlı Özel Eğitim Çalıştayı. <<http://www.kosovaport.com/eskisehir-anadolu-universitesi%E2%80%99nden-kosova%E2%80%99ya-ozel-egitim-calismasi/>> İnternet adresinden 04.02.2014 tarihinde elde edilmiştir.

Gün, A. (2012). Kastamonu Doğrusöz Gazetesi. <<http://www.dogrusozyazetesi.com/h,ozel-egitim-istismara-acik,4420,6.html>> İnternet adresinden 04.02.2014 tarihinde elde edilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, (1948). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A (III) sayılı Kararı. <<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>> İnternet adresinden 04.02.2014 tarihinde elde edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. <<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>> İnternet adresinden 16.01.2014 tarihinde elde edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2006₂). Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı. <http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/21/15/967807/dosyalar/2013_03/15105002_ozelegitimelkitabı.pdf> İnternet adresinden 14.01.2014 tarihinde elde edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2014₁). Ülkemizde Eğitim Vermekte olan Tüm Kurumlar. <http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/kurum.asp> İnternet adresinden 14.01.2014 tarihinde elde edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2014₂). Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması. <http://www.meb.gov.tr/meb/meb_teskilat_semasi.png> İnternet adresinden 16.01.2014 tarihinde elde edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, (2014₃). Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm>> İnternet adresinden 15.10.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2015). “Destek Eğitim Odası” Tanımı. <http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_destekodasi2.sra.pdf> İnternet adresinden 15.11.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2015₂). Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması. <http://www.meb.gov.tr/meb/meb_teskilat_semasi.png> İnternet adresinden ve MEB Özel Eğitim Mevzuatından Faydalanarak 16.10.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (2010). 42. Madde, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf> İnternet adresinden 14.12.2013 tarihinde elde edilmiştir.

EKLER

Ek 1. Ülkemizde Özel Eğitim Gören Öğrenci Sayısı

Ek 2. Araştırmaya Katılan Yöneticilerin Özellikleri

Ek 3. Yöneticilerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek

Ek 1. Ülkemizde Özel Eğitim Gören Öğrenci Sayısı (Sarı, 2012)

Öğrenci	Sayı	Yüzde
Normal Öğrenci Sayısı	15.555.009	98,64
Zihinsel Yetersizlik (Hafif Düzey)	96.983	0,62
Zihinsel Yetersizlik (Orta veya Ağır Düzey)	34.207	0,22
İşitme Yetersizliği	13.817	0,09
Ortopedik/Bedensel Yetersizlik	12.288	0,08
YGB	10.870	0,07
Özel Öğrenme Güçlüğü	8.871	0,06
Birden Fazla Engellilik Durumu	6.307	0,04
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu	6.100	0,04
Dil ve Konuşma Güçlüğü	4.713	0,03
Görme Yetersizliği	4.077	0,03
Engelli Tanısı Alıp Okula Devam Edemeyenler	4.064	0,03
Üstün Zekalılar ve Üstün Yetenekliler	3.325	0,02
Diğer	2.829	0,02
Duygusal ve Davranış Bozukluğu	2.257	0,01
Serebral Palsi	2.207	0,01
Süreğen Hastalık	1.663	0,01
Toplam Özel Eğitim Öğrencisi Sayısı	214.578	1,36

Ek 2: Araştırmaya Katılan Yöneticilerin Özellikleri

No	Kod	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Yöneticilik Yaptığı Birim	Görevi	Kıdem Süresi (Yıl)
1	Y1	Erkek	Yüksek Lisans	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu	Müdür	13
2	Y2	Erkek	Lisans	Görme Engelliler İlkokulu	Müdür	18
3	Y3	Erkek	Yüksek Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür	18
4	Y4	Erkek	Lisans	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu	Müdür	3
5	Y5	Erkek	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür	9
6	Y6	Erkek	Lisans	Özel Eğitim Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	1
7	Y7	Kadın	Lisans	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu	Müdür	5
8	Y8	Kadın	Yüksek Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür	17
9	Y9	Erkek	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	7
10	Y10	Erkek	Lisans	İşitme Engelliler Okulu	Müdür	7
11	Y11	Erkek	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür	13
12	Y12	Erkek	Lisans	Özel Eğitim Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	1
13	Y13	Kadın	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	3
14	Y14	Kadın	Yüksek Lisans	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu	Müdür Yrd.	1
15	Y15	Erkek	Lisans	Özel Eğitim Uygulama Okulu	Müdür	7
16	Y16	Kadın	Lisans	Özel Eğitim Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	1
17	Y17	Erkek	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	3
18	Y18	Kadın	Lisans	Özel Eğitim Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	1
19	Y19	Erkek	Lisans	İşitme Engelliler Okulu	Müdür Yrd.	1
20	Y20	Erkek	Lisans	İşitme Engelliler Okulu	Müdür Yrd.	3
21	Y21	Erkek	Yüksek Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	4

22	Y22	Erkek	Yüksek Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	7
23	Y23	Erkek	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	4
24	Y24	Kadın	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	2
25	Y25	Erkek	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	13
26	Y26	Erkek	Lisans	Özel Eğitim İş Uygulama Okulu	Müdür	8
27	Y27	Kadın	Lisans	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu	Müdür Yrd.	2
28	Y28	Kadın	Yüksek Lisans	Özel Eğitim Uygulama Okulu	Müdür Yrd.	2

Ek 3. Yöneticilerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek

1. Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyeti:

- Erkek

2. Mezun olduğu lisans bölümü:

- Sınıf Öğretmenliği

3. Eğitim durumu (en son mezun olduğu okula göre):

- Eğitim Denetim ve Yönetimi (Yüksek Lisans)

4. Yöneticilik yaptığı okul türü ve ünvanı:

- Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi, Müdür Yardımcısı

5. Yöneticilikte tecrübe süresi:

- 7 Sene

2. Kurumsal Bilgi Formu

Araştırmacı: Okulun yönetsel sürecinde sıklıkla sorun yaşadığınız konular nelerdir?

Yönetici: Uyumsuzluk, e okul sisteminin okulumuza uyumsuz olması, en fazla yaşadığımız sıkıntı o. Atıyorum çocuğu nakilden çekiyorsunuz, çocuk 16 yaşında 1. kademeye geliyor, sistemden değiştirmiyorsunuz yetkiniz yok. Bizim en çok sorun yaşadığımız bilgi işlem noktasında bunlar. Bunun dışında da sadece okul aıp adına özel eğitim demekle olmuyor biraz statüsünü belirlemek gerekiyor, belki diğerlerinin dışında değerlendirmek gerekiyor. Buraya özel davranmak zorundasınız, nasıl ki bir ana okuluna özel materyaller varsa özel eğitime de uygun materyallerin imkanların belirlenip temin etmek gerekiyor. Bizde şu anda 200 ğrenci var, yaklaşık 100 kişi de beklemede. Okullar çok az olduğu için bekleyen çok, bir, ikincisi diğer orta ğretim kurumlarında liselerde de özel eğitim alt sınıflarının çok acil açılması gerekir, yok. Oralara da en azından hafif düzeyde olanlar yerleştirilirse bu okulları da biz daha ağır ve acil durumda olan öğrencilere açarsak en azından daha fazla sayıda kişinin özel eğitimden faydalanmasını sağlamış oluruz. deneklerimiz geç geliyor, bu konuda sorun yaşıyoruz. demelerin en geç bir hafta içinde ve eksiksiz gelmesi lazım. Mesela 24.000 TL'lik bir ödememiz oluyor, 20.000 Lirası geliyor, geri kalan 4.000 TL bir ay sonra geliyor ve ben o ödemeyi bir ay sonra yapmak durumunda kalıyorum. Bizim şuanda  aylık yemek ödememiz var henüz yapamadık. deneklerimizi alıyoruz ama zamanında değil. Artı harcama ile ilgili sıkıntı yaşıyoruz çünkü çok fazla prosedürü var bu işin. En az  firma ile grőeceksiniz, ihale süreci falan iş yükümüzü çok artırıyor. Harcama yetkisini bize vermesinler, ilçe milli eğitimde olsun, biz gereken miktarı ilçe milli eğitime bildirelim kendileri koordine ederek ödemeleri yapsınlar yani öyle olması daha sağlıklı olur, bu da bizim iş yükümüzü azaltır. Bizim mesaimiz ödeme içleri ile uğraşmakla geçiyor bu sayede biz de eğitim içleri ile daha çok meşgul oluruz.

Araştırmacı: Müfredatla ilgili yaşadığınız sorunlar nelerdir?

Yönetici: Müfredatın bizim okula uygun olduğunu düşünmüyoruz, kaynak açısından çok eksikimiz var.

Araştırmacı: Özel eğitim sürecinin bürokratik işleyişi ile ilgili ne tür sorunlar yaşamaktasınız? Ne tür yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Yönetici: Aynen az önce söylediğim gibi yani, bizim nereye bağlı olduğumuz pek belli değil. Yani Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıyız sonuçta öyle değil de. Mesela okulun mührü yok. Yani 1., 2., 3. kademe için hangi yönetmeliklere bağlı çalışmalıyız, ilköğretim kurumları yönetmeliği mi, ortaokul kurumları yönetmeliği mi, özel eğitim hizmetleri yönetmeliği mi hepsi bizi bağlıyor ama hepsi birbiri ile çatışıyor. Atıyorum devamsızlığı işliyoruz mesela sistemde çocuk kaldı görünüyor, e özel eğitimde kalmak yok ama sistemsel anlamda çocuk sınıfta kalıyor. Dediğim gibi bürokratik işleyişte olsun e okul sisteminde olsun çok sorun yaşıyoruz.

Araştırmacı: Kurumlar arası iletişim konusunda yaşanan sorunlar nelerdir? Bu sorunların düzeltilmesi için nelerin yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Yönetici: Derdimizi çok fazla anlattığımız söylenemez. Ram'larla evet Ram'larla, çünkü Ram, ben Ramda da görev yaptım, Ram bu konuda biraz anlayışsız, geleni biran önce göndereyim anlayışında olduğu için sorun oluyor veya orta ve ağır olduğu zaman direkt eğitim uygulama okullarına yönlendirecek ama yeterli sayıda okul yok. Yerimizin belli olması lazım, mesela şuanda güzel bir uygulama var. Ayda bir defa özel eğitimciler bir araya getiriliyor pek çok şey konuşuyoruz. Bu toplantıya Ramları da eklemek gerekir.

Araştırmacı: Personel yeterliliğinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

Yönetici: Kadrolu özel eğitim öğretmeni sayımız çok düşük, 60 tane ücretli öğretmenimiz var. Hiç bir özel eğitim kurumunda özel eğitim öğretmeni fazla sayıda yok. Doğal olarak uygulamada çok sıkıntı yaşıyoruz yani. Ücretliler ile çalıştığımız için sürekli, özel eğitim öğretmenleri bizim için nimet gibi, onlar kurumumuza geldiğı zaman çok seviniyoruz. Çünkü onunla bir sürekliliğimiz olacak ama ücretliler bugün var yarın yok.

Araştırmacı: Okulun fiziksel şartlarından kaynaklanan sorunlar nelerdir?

Yönetici: Sınıflarımız özel eğitim şartlarına uygun değıl, atıyorum bazı sınıflarda tahta var bazılarında yok, bazı sınıflar çok büyük bazıları çok küçük. Daha önceki görev yaptığım okulda sınıflarda tuvalet vardı, bu tuvalet eğitimi için çok önemli. Bunun yanı sıra okulun dış ortamı da uygun değıl, bahçemiz çok küçük. Alt taraftaki parkı istedik belediyeden, yazıştık cevap bekliyoruz.

Araştırmacı: En çok hangi engel grubundaki öğrencilerin eğitiminde sorun yaşıyorsunuz ve ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

Yönetici: Kadrolu personel, bizim en büyük sorunumuz bu. Özel eğitim öğretmeni geldiğinde belki birçok sıkıntıyı aşacağız. Çoklu engellere ilk katta sınıf açıyoruz fiziksel engelleri olduğu için. Kadrolu öğretmenlerimizi ise hangi sınıfın en çok ihtiyacı varsa oraya veriyoruz işte bu bizim en büyük kaygımız, en büyük sıkıntımız.

Araştırmacı: Uygulanmakta olan maaş politikası okul personelinin iş performansını nasıl etkilemektedir?

Yönetici: Bu işin hakkının ödenmesi ayrı bir durum, bu işin maddi bir karşılığı yok bence bu ayrı bir mesele ama ben şurada verilenden fazla olması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle ek dersler konusunda % 25 fazla verince iş

bitiyor gibi zannedilebilir ama hafta sonu kursuna bile % 100 verilebiliyorsa aktif olarak derse giren bir öğretmenin ek dersleri kesinlikle artırılmalı.

Araştırmacı: Öğretim materyallerinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

Yönetici: Materyaller konusunda çok fazla eksiklik var, biz sene başında daha doğrusu 2. dönem başında “Etalet” modülünden okulumuz için ödenek istedik, şartlarını iyileştirmek adına. Talebimizin 1/5’i verildi bize. Bunun içinden mümkün olduğu ölçüde hem okulla ilgili hem de materyal konusundaki eksiklikimizi kapatacağız.

Araştırmacı: Okulunuzda eğitim görmekte olan çocukların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik çevre çocukların başarısını nasıl etkilemektedir?

Yönetici: Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi çok düşük, bazı ailelerin birden fazla engelli çocuğu var ve bu durum maalesef başarıyı demeyelim de ilerlemeyi olumsuz etkiliyor. Ailelerin pek çoğu kabullenme sürecini henüz aşamamış psikolojik olarak bu sürece hazır değiller, hala şok yaşıyorlar. Bazıları okulu bakımevi gibi görüyorlar sadece çocuklardan uzaklaşıp biraz rahat nefes almak için çocukları okula gönderiyorlar.

Araştırmacı: Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?

Aileler çocuklarına karşı son derece ilgisiz olduğu için eğitim süreci ister istemez olumsuz etkileniyor. Ailelerin eğitimi konusu uğraştığımız ama çok önemli ilerlemeler alamadığımız bir konu.

Araştırmacı: Yöneticilerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?

Yönetici: Yönetici eğer özel eğitim alanında tecrübe sahibi değilse çok fazla sıkıntı yaşayabilir. Mesela başka okuldan gelen bir müdür sınıflarda 4 kişi

gördüğü zaman az bulabiliyor, ben 60 kişilik sınıfları yönetmişim zamanında diyebiliyor.

Araştırmacı: Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

Yönetici: Yöneticilerin özel eğitim alanı ile barışık olması lazım. Bu bence en öncelikli meseledir. Yöneticilerin beklentisinin yüksek olmaması gerekir. Halden anlaması gerekir, öğretmeni, öğrenciyi ve veliyi anlaması gerekir.

Araştırmacı: Verdiğiniz bilgilerden ötürü çok teşekkür ederim.

Yönetici: Rica ederim.